

Irodalmi Jelen

XXIV. évfolyam, 273. szám

2024. JÚLIUS

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.,

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás, esszé),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Juhász Kristóf** (kritika),

Csorniy Dávid, **Szalai Klaudia** (fotó, film)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Makkai Ádám,**
Méhes György, Szócs Géza

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón: **Párizsi látkép az olimpia előtti napokban**
(Fotó: Böszörményi Zoltán)

Böszörményi Zoltán

Esőcsináló szeretnék lenni

*Történt egyszer, hogy Arisztotelész
estéről estére kísétált a mezőre,
hogy megfigyelje a csillagok állását.
Estéről estére egy idős asszony –
kíváncsiságtól hajtva – nyomába szegődött.
Egyszer meg is kérdezte, miért kémleli az
az eget a mester, mi van ott elrejtve.
Mivel válasz nem érkezett,
a kérdést több alkalommal is,
hangosan elismételte.
A filozófus egyszer sem válaszolt.
Csak róttá útját, kémlelte az éji eget.
Egyik este, séta közben,
egy apró gödörbe esett.
Kacajra fakadt az idős asszony,
fuldokolva nevetett,
– hogy akarod te megtudni,
mi van az égen,
ha azt sem látod,
mi van a földön, előtted –
kiáltotta hevesen.
A következő évben tavasszal
Arisztotelész százával vásárolt
nagyobb-nagyobb agyagedényeket.
Az öregasszony csodálkozva nézte,
– oly sok pénzed van, fiam,
hogy szemétre is vígan költöd? –
kérdezte, és gúnyosan felnevetett.
Abban az évben az olajfákról
a megszokotthoz képest négyszeres*

*termést gyűjtöttek be az emberek,
de nem volt elég edényük, amibe elraktározzák.
Arisztotelész nagyon olcsón, vidáman vásárolta fel
a terméstöbbletet.
A csillagok és a hold állásából
ugyanis ő már előre tudta,
rekordtermés várható abban az évben.
Így gazdagodott meg.*

*Esőcsináló ember szeretnék lenni,
mint Turu mester az Üveggyöngyjátékban*.*

*Hermann Hesse Üveggyöngyjáték című regénye.

Viland Gabriella

Sématerápia

Egy, kettő, három, négy, öt-hat-hét-nyolc-kilenc-tíz. Egy, kettő, három, négy, öt-hat-hét-nyolc-kilenc-tíz. Még egyszer elmondom. Még egyszer visszamegyek, ellenőrzöm, minden rendben van-e. Újra bezárom az ajtót, megnéztem a vasalót, ki van-e húzva a konnektorból, mindig kihúzom. Remeg a kezemben a kulcs-csomó, egymáshoz ütődnek a fémek, anyám kertjében hallani hasonlót, ázsiai szélcsengő, szebben cseng. Rendszerben minden, kijutok az utcára, bezárom a kaput, megnyugszom.

Sokat kell sétálni, nem szállok buszra, se villamosra, jobb egyedül, kitisztul a fejem. A monoton mozgás jól tesz az idegpályáknak, menni kell a jól bevált pályákon, rengeteg útvonal létezik, járjon be annyit az ember, amennyit csak tud. Kilométerenként kizuhan az agyból egy rossz gondolat. Tíz kilométer alatt nem érdemes elindulni.

Franci, hallom a hátam mögül, Franci, ismétli egy hang. Nem fordulok meg. Lépek kettőt előre, megtorpanok, a környéken nem sok igazvörös Franciska lakik, felismertek, nem mehetek tovább. Lassítok. Akárki is az, nincs kedvem hozzá. Meg kell fordulnom. Ránézek. Rohan felém, nyakamba ugrana, örül nekem, nem tudja hova tenni a két kezét, nyurga, hirtelen, esetlen, meg akar ölelni, kitérek előle. Petya, mi van veled, kérdezem. Péhádás vagyok Pécsen, képzeld, felkérték egy nemzetközi projektre, válaszolja. Szívből gratulálok, mondom. Lélegzetvételeknél kitárul a szívem, több levegőt tudok beszívni. Meghat a volt osztálytársam sikere, jó lenne sikeres lenni valamiben. Petya, mennem kell, ne haragudj, írk rá, kíváncsi vagyok a részletekre, mondom neki, és elindulok. Gépelni, csetelni jobban tudok, ott nem kell nézni a másik arcát, nem látják az enyémet sem.

Hülyének nézett, idiótának, nem tudom. Mondtam volna, hogy tanulok, vagy dolgozom. Nem mondtam. Örült nekem, most meg

kiábrándult, mi lett a lányból, vékony, furcsa, nem mosolygott, nem beszélt. Ezt gondolja rólam. Szegény Franci itt bóklászik a területben, ezt gondolja rólam. Biztos látott máskor is, ha kimegyek a boltba, körbe-körbe sétálok a telepen, mindenki látja, jobb lenne otthon. Nem maradok otthon. Nem vészes a helyzet, eltűzom, nem foglalkoznak velem, akivel összefutok, megismer, ennyi. Lesétálok a tízest, kisöpröm ezt a baromságot a fejemből.

Egy, kettő, három, négy, öt-hat-hét-nyolc-kilenc-tíz. Egy, kettő, három, négy, öt-hat-hét-nyolc-kilenc-tíz. Mondogatom, észreveszem, leállítom. Egy, kettő, három, négy, öt-hat-hét-nyolc-kilenc-tíz. Öt-hat-hét-nyolc-kilenc-tíz. Öt. Hat. Hét. Nyolc. Kilenc. Tíz. Rohadt életbe, elég már, befejezem. Hány öt-hat-hét-nyolc-kilenc-tízért kellene mennem gyónni Lajos atyához a babonák miatt, nem tudom.

Tizenhat éve nem voltam munka nélkül, rám szakadt az idő, finom illatú a nyár, orromba szállnak a hófehér szöszök, vibrálnak a napfénytől a fák közti rések. Felnézek az égre, fűzfát látok, világoskék végtelent, Balaton, szabad vagyok. Ez nem Balaton, szabad vagyok, oda megyek, ahova akarok, állok a létrán a Kerényi néninél, vizes ruhával törlöm a gázcsövekről a port, a zakózsémben megcsörren a mobilom, billen az ezüst létra, a Tescóban vagy a kisháztartásiban, a Selmeczi végén lehet ilyen kapni, le kell másznom azonnal, öthathétnyolckilenc-tíz. Nem esem le, fél siker. A dékáni hivatalból hívnak. Nyelvvizsga hiányában nem fogok tudni segíteni, nem az én hatásköröm, mondja az iskolatitkár. Szóltunk ezerszer, mondja, a tanszék honlapján is kint van az információ, részletesen elmagyaráztuk, hogy változás lehet oktatásügyben. Ne várja meg, hogy baj legyen, ha nem érdekli, nem hívom többet, nem pazarlom olyanokra a drága időmet, akik nem foglalkoznak a jövőjükkel, sorolja az érveit Marosvári Mariann a vonal másik végén. Hallom, beszél, a szavak nem tapadnak az agyamban, egy dalt dúdolok, beyaz gül, kırmızı gül, fehér rózsa, piros rózsa. Az Anatolian albumon a négyes szám, sokszor visszaléptettem, majd kimásoltam egymás után tízszer. Szól a keleti dallam a fejemben, a tanszéki titkárnő már letette, kész lettem, csillognak az ablakok is, elköszönök, jövök egy hét múlva.

Franci, a kis vörös még mindig itt bóklászik, nem tudom, mi van vele, megkopott a fénye, nincs semmi a szemében, a haja még csillog, ezerből is felismerném, tuti ezt meséli valamelyik volt általános iskolás osztálytársam egy másiknak. Senki nem ragadt itt, családot alapítottak, majd visszaköltöztek. Visszahívja az embereket a környék, nem találják a helyüket máshol, szűkös lesz a belváros, vagy túl nagy a zavar. Itt szép gyermekeik lesznek, feleségük, férjük, romantikáznak a kertjükben esténként, grillkolbászt sütnek meg hatalmas fej gombákat, megszórják durvára őrölt sóval, rózsabors is kerül rá, a kispiacon veszik hozzá a paradicsomot és a tévépaprikát, az is itt terem.

Mindenki elmegy. Amikor már érettebb az ember, a legtöbb elmennek, természetes, ez az élet rendje, elmennek, és kész. Egyszerű, mint a pofon. Amikor kaptam, egyszerű volt, mégsem mentem el, soha sem sikerült. A férfiak nem szeretik a bonyolult nőket.

Elmentél, kérdezi, túl szép a hang, selymes, nem tetszik, anyám szélcsengője erősebben cseng, felidézem, válaszolok, itt vagyok. Kimegyek a fürdőszobába, belenézek a tükörbe, nincs hányingerem, ömlik a testemre a víz, elfolyik, pazarlás, nem érdekel, menjen, vigyen el mindent, utálom az állóvizet. A Balaton más. A régi szerelmem oda vitt nyaralni. Néztük a mozdulatlanságot este, évekig jártunk, nem emlékszem, meddig, a hangját sem tudom felidézni.

Apám régi hangját sem tudom felidézni. A kedvenc zakóját igen, én vittem a tisztítóba, ugyanolyan anyaga volt, mint annak a zakónak, ami a túl szép hangú férfié volt. Ha ittfelejtette a zakót, betettem a szekrénybe, ne lássam, amikor újra jött, kiakasztottam egy vállfára, mintha azóta itt lógna. Mondott valamit, azóta lóg a levegőben, majdnem ugyanazt a jelzőt használta, amit apám gyerekkoromban, szépségem, gyönyörűségem, nem emlékszem. Szépségem. Gyönyörűségem. Állítólag szép kislány voltam, csodaszép, nem tudom, apám a pénztárosnőnek is azt mondta, gyönyörű. Az Ápiszban az eladónak is, miközben ceruzákat válogattunk, ő is gyönyörű volt, meg a felszolgáló a Korona szálló aljában, ahol a legjobb volt a kávé meg a somlói és a Gundelben, a Robinsonban, a Vörös Postakocsiban. Mindenhol gyönyörűek voltak.

Varga Melinda

Nyárelő

*Pipacsok pirosa,
orgonák lilája,
színópium.
Fűtengerbe szédiül,
hullámszik vele a délután,
a napnarancs átgurul a hegyen túlra,
vörösen ég az éjszaka kapuja,
tücskök hasálnak a fűben,
pipacsok kelyhéből
nyári lepkék röppennek szét.*

Azok a nyarak

*Azok a nyarak,
amikor nem kent naptejet a bőrére,
és nem rettegett a kullancsoktól,
napszentületig versekről gondolkodott,
az hitte, hatalma van a világ felett,
hogy a betűk nem önmagukért valók.
A szabadságról még nem tudott semmit,
és önmagáról is keveset,
de fémes ízét a szárnyalásnak
jó volt érezni a rekkenő melegben,
és nem törődni semmivel.*

Tar Károly

Curriculum mortalis

Az emlékezés és a képzelet az idő meghosszabbítása. Múltba és a jövőbe visz. Álmunkban, félálomban és nyitott szemmel, agytekervényeinkben működő vetítőkön, ki tudja mely késztetésekre, hangokra, illatokra, elhangzott vagy felidézett szavakra és mozdulatokra életünk pillanatokkal mérhető történései elevenednek meg keverve, másítva: szereplőiben magunkra, másokra és sohasem látott alakok egyvelegére csodálkozhatunk, hangos képek, képkeverékek, hosszabb, rövidebb snittek pergése ébreszt állítólagos pihenésünkből. Menekülönöm kell a felejtésbe, fordulok másik oldalamba, azt mondják, szívedre feküdtél, ezért rossz az álmod, pedig a legtöbbször azt sem tudom, mit álmodtam. Annyi bizonyos, hogy furcsa lehetetlenségek környékeznek olykor: gép nélkül repülök, madaraknál is könnyebben, verekszem sok ismeretlennel vagy egykori megutált, látni már egyszer sem akart, hűtlen szeretőmet csókolom kéjesen.

Most elérkezett az ideje. Az emlékezet valamely összekuszált programja szerint újraélem, és a magam javára retusálva újraalkotom a velem történeteket. Mintha ezek az életvillanások, a hosszútávfutók edzéseihez hasonlóan, a sportpályán végzett körözések az ésszerűen kijelölt rekordidőkhöz igazíthatóak lennének. Halhatatlanságra áhítozva változatokat alkotunk a saját életünkből. Magunknak mesélünk. S ha csendes társra leliünk, számítógépre például, amely összeköt a világgal, szöveggé gyúrjuk a belőlünk kikíváncsozó regényes történeteket. Az alkotás örömen túl, magunkat szeretnénk igazolni. Merthogy jobbik magunkat kívánjuk az utánunk jövők emlékezetére hagyni.

A gyalogjáró híd deszkái nem érezhették ölbe kíváncsozó teste súlyát, amikor első világgá futásakor rájuk lépett. Pedig elszánt-

ságához messze hangzóan döngő léptek illettek volna. De ehhez akkor még hiányzott az egyénisége.

– Takarodj! – apja dalárdában edzett bosszús bariton hangja fenyegető fellelként úszott fölötte.

A halak pillanatnyira abbahagyták farkcsóválásukat a Szamosban. A kitagadás szigorúsága még ott pörgött a lakószobának és műhelynek is kicsi lakásban, s amíg utat talált a folyóra nyíló ablakon át, ki a szabadba, a karikalábú, nyeszlett gyermek elérte a hidat.

Indulat kergette. Ebben is apját utánozta. Miután az apja kitépte kezéből a párizsi cipőszalonba szánt, majdnem kész, finom félcipőt, sértődötten sarkon fordult.

– Megyek! – szólt vissza az ajtóból.

– Takarodj a szemem elől!

Furcsán kipirultan állt apja a bankli mellett, mint azok a fellejárói festett nőcskék a híd előtti téren, akik valamiért elfelejtettek mosolyogni.

– De én megyek! – Szája sírásra görbült. Tudta, hogy tilosban jár.

– Menj csak, kis gazember! Ne lássalak többé! – Akár a hű eb, az elcsattanó szavakból a feloldást jelentő hangütésre figyelt. Ölje ugrásra készen várt egy kicsit. A hangerő azonban kisépergette a megértés melegét a térből.

Visszanézett a kicsiny, alagsori szobára. Tétovázott.

„Az utcára nem szabad!... Ott sok a rosszság, és ordas a vesztély!”

Kicsi madárként billegette magát a küszöbön.

– Mehetsz világgá! Nekem nem kellesz!

– Megyek! – Fenygetésnek szánta. A suszterkötényből az üvegcserepekkel vegyes talpreszelék ijesztően hangosan potyogott a szuterénszoba padlójára. A mester melléig emelte a drága zserbóbőrből készülő, zsinórvarrásos barna cipőt. A félcipő orrán, a sűrű lyuggatásos minták közötti szabályos, sima dudoron, mély karcolás éktelenkedett. Olyan volt ez a tönkretett gömbölyűség, mint az apja fényesre borotvált álla, amit olykor vágás csúfít.

– Gazember! Tönkretetted kétnapi munkámat...

Kilépett az ajtón.

Életében először egyedül indult útnak. Kezében a lábbeli-gyilkosság csillogó eszközét szorongatta. Átvágott a néptelen utcán, a folyóparti korláttal övezett járdára. Aztán mindenre elszántan, dacosan aprította lépteit a hídra vezető lépcsőig. Még nem töltötte be negyedik életévét.

Nem nézett vissza.

Ez később megrögzött, megcsontosodott szokásává vált. Válsait mindig véglegesnek akarta.

Erős akarata akkor csaknem átjuttatta a folyón átívelő régi vas hídon. Mögötte a domboldalon éktelenkedő barlanglakások és az apró házak. És a folyóban hűsölni vágyó, kiszámíthatatlanul ingatag sziklák. Sivárságával, szegénységével taszította a táj. A senyvedő, ricsajoktól hangos kurvavilágból a tiszta és rendezett „kincses város” sétatereére indult. Ösztöne súgta: ha eljut a színház előtti térre, a megnyugtatóan civilizált környezetben talán még az anyjával is találkozhat. Hirtelen kapott önállóságához, az emberi tartáshoz méltó akaratot a génjei parancsoltak. Precíz rendezettségükből már akkor kideríthető lett volna, hogy legalább hat évszázada a város büszke lakója. Téves az a feltevés, miszerint négyévesen ezt a fajta büszkeséget még a vizeletéről sem érzi az ember.

Változat

A gyalogjáró híd deszkái nem érezhették ölbe kívánczozó teste súlyát, amikor első világgá futásakor rájuk lépett. Pedig elszántságához messze hangzóan döngő léptek illettek volna. De ehhez akkor még hiányzott az egyénisége.

– Takarodj! – apja dalárdában edzett bosszús bariton hangja fenyegető fellegetként úszott fölötte. A halak pillanatnyira abba hagyták farkcsóválásukat a Szamosban. A kitagadás szigorúsága

még ott pörgött a lakószobának és műhelynek kicsi lakásukban, s amíg utat talált magának a folyóra nyíló ablakon át, ki a szabadba, szívdobbanásnyi idő telt csak el. Akkor már a hídon járt.

Indulat kergette.

Ebben is apját utánozta.

Miután apja kitépte kezéből a valamely párizsi cipőszalonba szánt, majdnem kész, akkor finomnak mondott zserbó-félcipőt, sértődötten sarkon fordult.

– Megyek! – szólt vissza az ajtóból.

– Takarodj a szemem elől! – hallotta apja visszafojtottan haragos hangját. Láta, hogy furcsán kipirultan áll a suszterbankli mellett. Valahogyan olyan volt, mint azok a fellegvári festett nőcskék a híd előtti téren, akik valamiért elfelejtettek mosolyogni.

– De én megyek! – Szája sírásra görbült. Tudta, hogy tilosban jár.

– Menj csak, kis gazember! Ne lássalak többé!

Visszanézett a kicsiny, alagsori szobára.

Tétovázott.

„Az utcára nem szabad!... Ott sok a rosszaság, és ordas a veszély!”

Kicsi madárként billegette magát a küszöbön.

– Mehetsz világgá! Nekem nem kellesz!

– Megyek!

Fenyegetésnek szánta.

Apja suszterkötényéből üvegcserepekkel vegyes talpreszelék potyogott a szuterénszoba padlójára. A mester melléig emelte a drága „zserbó” bőrből szobrott zsinórvarrásos, csokoládébarna cipőt. A félcipő orrán, a sűrű lyuggatásos minták közötti szabályos dudoron, mély karcolás éktelenkedett. Olyan elcsúfított volt ez a gömbölyűség, mint apja fényesre borotvált álla, amikor sebet ejtett rajta.

– Gazember! Tönkretetted kétnapi munkámat...

Kilépett az ajtón. Kezében a lábbeli-gyilkosság eszközét szorongatva az sem érdekelte, hogy a színtelen üvegcserép lassan vérpirossá vált.

Átvágott a néptelen utcán, a folyóparti korláttal övezett járdára. Aztán mindenre elszántan, dacosan aprított a hídra vezető lépcsőig.

Nem nézett vissza.

Ez később megrögzött, megcsontosodott szokásává vált. Válsait mindig véglegesnek akarta.

Erős akarata csaknem átjuttatta a folyón átívelő régi vashídon, a mögötte senyvedő „kurvavilágból” a tiszta kavicsos sétateri sétányra, amely a megnyugtatóan civilizált „Játékszín” előtti térről indult a park felsőbbrendű életet mutató vágyvilágába.

Tartását mindig génjei parancsolták. Precíz rendezettségükben csak ők tudták, hogy akkor már több mint ötszáz esztendeje városa büszke lakója volt.

Az ilyesmit a vizeletéről is megérzi az ember.

Tízvalahány esztendővel később, amikor már megszámlálhatatlanul sokszor végigsétált a százéves gesztenyefákkal szegélyezett parkon, a kosárlabdaedzések utáni zsibbadt pihenőkön mindent kibeszélő barátaival a színház felőli első padon, a lombok súlyos árnyéka alatt ülve, furcsa meglepetésével magát is zavarba hozva arra gondolt, hogy kell lennie valaminek, amiért élni érdemes.

Egyik ilyen alkalommal Kutya, a nyolcszáz méteres síkfutás helyi bajnoka, akiből zuhatagosan folytak a röhögtető viccek, bejelentette, hogy nősül. Ezt a legjobb vicceinél is harsányabb hahotázással fogadta a helyi Vasas Sportklub kék-piros színeire esküdt társaság.

Háttal ült a folyón túli háznak, ahonnan anyátlan gyermekkorában elindult. Nem kellett megfordulnia ahhoz, hogy maga előtt lássa. A szürkületben és a folyó fölött barangoló ködök miatt amúgy is nehezen kivehetően rajzolódtak ki a partra épült házsor körvonalai. De emlékezett nyerskőből rakott homlokzatára s arra a négy cementlépcsőre, amelyek a bejárathoz vezetnek. És arra, hogy apja a barna vascsőkorlátot markolva ordítja: „Takarodj!” Csúfondáros hangja örökre ott csengett a fülében.

A lombokon átszűrődő holdfényben kirajzolódó nagy gesztenyelevelek tömör feketeségét bámulta. „A fény és a sötét közötti átmenetekben végtelen lehetőségek rejtőznek. Ismeretlen világ. Nem az ellentétké, mert a világosság és a sötétség egyetlen dolog, egyetlen egész. Mi lehet a neve? Ez bizony nem más, ez maga az élet!”

Arra gondolt, hogy az atlétákhoz hasonlóan őt is haladtában érte minden felismerés. „A megtett távolságokkal gyarapszik az ember tudása. Haladás nélkül nincs élet, minden téblábolásunkkal a véget közelítjük.”

Első nekifutásakor nem jutott el a gondolatokat sugalló, akkor még alig kopott tölgyfapadig. A híd közepéig jutott, amikor szárnyaló igyekezetében, a lassított filmek méltóságteljes ritmusában a levegőbe emelkedett, hihetetlen könnyedséggel közeledett az ívelt vasszerkezet zúzmarás tetőpontjához, felszálló madárnak érezte magát. A kitárulkozó világ szépsége gügyögő kacajra készítette: tisztán és egyszerre látta a színházbejárat napfényben csillogó üvegajtaját és a park égis éré fáin fészkelő varjak veszekedő szárnycsapásait. A színház előtti ovális térről párát pőfékelő deres lovát biztatva fiákeres kanyarodott a park mellett húzódó Szamos-menti útra.

Úgy érezte, legyőzött minden akadályt. A késő őszi divat szerint rozsdabarnába öltözött évszázados fák fölé kerülve, akár egy vágyakozó sóhajtás, ott keringhet majd a város felett, ahonnan minden titokba beleláthat. Ez úgy válhatott valóra, ha két emberöltőt túlélt öregedő önmagát, az apránként összeszedett történeteket, a halottakat és olvasott tanulságokat, mindenféle eljövendő tapasztaltait is magával vitte a szárnyalásba. Mert vannak olyan pillanatok az ember életében, amikor egyszerre múltba és jövőbe lát. Amikor felvillannak tudatában sorsának örökölt történései és vágyképei, amelyek beteljesedését már csak nagyon akarnia kell ahhoz, hogy nemcsak a saját, hanem utódai életének is részei legyenek.

Az apja kezei között, ott a magasban, Öcsi azt is látta, ami apja születése előtt történt, az akkor még százvalahány méterrel len-

nebbi Németek Pallója és a malom gátja közötti vízen. Mintha akkor ott állt volna azon a fellegvári katonaság által használt fedett hídon. Kimenős katona lehetett, aki egy délutánra kiszabadulva a sziklatetőre épített kaszárnya szorításából, csukaszürke kincstári ruhájában a Főtérre igyekezett, hogy a vásárnapi forgatagában sóvárgó tekintetét a hajlandóságot mutató lányokon legeltesse.

– Anyu! Mit csinálnak azok a katonák ott a hegyoldalban? – kérdezte később, amikor már az anyjával lakott a Fellegvár túloldalán, a hegy alján sorakozó vasutas házak egyikének bérelt szobájában.

– Játszanak, fiam...

– Játszanak?

– Láthatod! Futkároznak. Ugrabugrálnak...

– Egész nap csak játszanak?

– Hát persze! Éppen csak reggeliznek, aztán játszanak... Trombitaszó után ebédelnek, aztán megint játszanak... És így tovább.

– Katona leszek!

– Miért éppen katona?

– Hát azért!

– Miért azért?

– Csak.

Öcsi korát meghazudtoló komoly ábrázattal egész álló nap a katonákat figyelte. Úgy viselkedett, mint aki előző életének emlékeiből él. A domboldalon füvek és bokrok zöldelltek. Az erdőig húzódó Virágos-völgyben pipacsok virítottak.

A Szamoson csónakos szerelmi jelenetet filmeztek. A kezdetleges felvevőgépet kurlblízó fiatalember ordítva gesztikulált:

– Még! Még! Felém forduljatok! Fordítsátok a csónakot...

A nagybajuszúnak sminkelt evezős hirtelen mozdulatára megbillent a bárka.

– Fogóddzon Erzsike! – a jelenet lány-főszereplője ijedten üreset markolt a folyó fölött sodródó friss levegőből. Mint amikor tehetségtelen táncosok erőltetetten ellentétes ritmusba át-

váltva, akaratlanul összegabalyodnak, az ütközés elkerülhetetlenül katasztrófához vezetett. A csónak, a szereplőkkel együtt, vízbe fordult. Erzsike csupa fodor ruhája szétterült a kavargó vízen, aztán valószínűtlenül lassan átúszott a víz alatti gáton, és eltűnt a habokban. Emberek gázoltak a vízbe, alámerültek a gátalatti mélységbe, partra vonszolták a felborult csónakot. Amikor a szőke lányt is kivonszolták, már kifutott belőle az élet, arca iszapos szürke volt.

Megfoghatatlan, hogy a fiúban miként és miért társult ehhez a képhez az az apjával történt halászélmény, aminek száz kilométerrel lennebb a folyóparton szemtanúja lehetett, a méltóságteljesen hömpölygő Szamos egyik öreg vízimalmánál.

Hideg vacsorájuk otthonról hozott prézlis csirke volt. A csontokat vízbe dobálták, a fűzfák alatti gyepre terített kendőről lerázták a morzsát. Az apa ellenőrizte a horgászbotokat. Az ötméteres nagybot, amelynek félarasznyi horgára még vacsora előtt csaliként jókora döglött csirkét húzott, mozdíthatatlan volt... Csörlőzött, feszítette a damilt. Bosszankodott. Tétován lépett néhányat a malom alatti kis öböl partján, onnan próbálkozott. Aztán felkapaszkodott az elhagyatott malom cölöpjeire, onnan húzogatta, cibálta a botot. Semmi. „Beleakadhatott a fenéken kiálló gyökerekbe? Sziklaperembe? A malom valamely víz alatt rothadó cölöpébe?” Káromkodott, rángatta horgát, azt sem bánta volna, ha beszakad. A sötétben úgysem talál senkit, aki alámerülve a több méter mély vízbe kiszabadítja a csirkétől és a diónyi ólomgolyótól súlyos horgot.

Visszatért az öböl méternyi szélességű homokpartjára. Csörlőzött. Nehezen, de fogyott a vízből kiálló damil. „Na végre! Összepakolok, és hajnalig elteszem magam a sátorban.” Hirtenen megbicsaklott keze a csörlőn. „Mi a fene? Megint beakadhatott!” Újra erőltette. És lassan újra métereket csavarhatott rajta. Arra gondolt, hogy rohadt gerendavég, iszapos ágdarab, netán rozsdás lábas, halásztörténetekben gyakori rongyos cipő akadt a horgára. Percekbe telt, amíg az a valami felbukkant a folyóból.

Pillanatra borjú nagyságú, sötétlő, lapos fejet látott. Az orsó örült pergése ébresztette bódultságából.

„Óriásharcsa!”

Lerogyott háromlábú székére. Hagyta, hogy a zsákmánya nyugalmat találjon a folyó mélyén, búvó- és hálóhelyén, a puha iszapban. Negyedóra is eltelt, amíg észbekapott. „Kifárasztom, karnyújtásnyira kényszerítem, és egyetlen csapással elszedítem”. Csörlőzött. Feszessé vált a damil, a harcsa mozdulatlanul pihent a mélyben.

Hajnaltól a malom mellett elhaladó kaszásoktól kért segítséget. Hosszú rudakat hoztak, kitartóan döfködtek a vizet, a termelőszövetkezeti munkanapot szívesen rövidítették az alkalmi folyóparti mulatsággal. Napfelkelte után az óriásharcsa újra feljött. Apja megrészegülten a látványtól, a fáradtságtól reszketve húzta partra. A méter szélességű homokcsíkra jobbára csak nagybajszú feje fért, teste három méternyi hosszan láthatóvá vált.

Horgászbotját szorongatva rávetette magát a harcsára. A hal kapunyi száját tátott, tagadólag erélyeset intett fejével. A damil, mint hegedűn a túlfeszített húr, megpattant.

Eldobta a halászbót, két kézzel kapaszkodott az állatba, amely méltóságteljes lassúsággal kicsúszott kezei közül, és eltűnt a mély vízben.

A parton nézelődő gyerekek hallani vélték, hogy a nagy loccsanás előtti csendben foghegyről valami csúnyát káromkodott a harcsa.

Öcsi szégyellte bevallani, hogy maga is tisztán hallotta a nagy hal szavát. „Balfasz!” – mormolta, miközben eltűnt az életükből.

És ha valaki valamikor erről is kérdezte volna, arra is megesküszik, hogy az a hang... Igen, minden bizonnyal az a hang az anyja hangja volt.

A Németek Pallóján bémézkodók között ott állt Buchmüller Károly is, aki a fellelgyári kaszárnnyában huszárként töltötte katonaidejét. Azt is hallotta, hogy a nagybajszú, harcsaképű csónakost ugyanazon minősítéssel korholta a filmrendező, amit évti-

zedekkel azelőtt, kevésbé harsányan tette az a bölcs hal, amit az apja elszalasztott.

Megfoghatatlan, hogy némely történetek szereplői miért és miképpen bukkannak fel, interferálódnak, keverednek és rögződnek az emberi agyakban és valószínűleg azon kívül is, valamiféle egyetemes gondolattárolóban. Az ilyen egybeesések úgy elszaporodtak, hogy az emberek egészen összezavarodnak, amikor a sorsról kérdezik őket. Az élet történeteit, a könnyebb ellenállás vonalán haladva, az előttünk lezajlott regényekből másolják. Válogatás nélkül teszik, nem törődnek azzal, hogy többnyire hihetetlenségeket szajkóznak. Csak az a dolguk, hogy életük lebegéskönnyű pillanataiban a különféle történeteket, a nagyotmondásokat és igazságoknak képzelt akarásokat valamiként összekössék, és továbbadják az utánunk következőknek.

– Vesszen az ellenségünk! – szólt szelíden Buchmüller Károly, miközben a tasnádi taposott, vegyes szőlőből, sváb módra készült, alig savas borát kínálta vendégének, akit druszájának szólított, pedig „kedves öcsém”-et is mondhatott volna.

Persze, hogy nem emlékezhetett egykori találkozásukra.

A Németek Pallójáról Buchmüller Károly nem láthatta a háta mögött tornyosuló jövőt, a Sétatérnek támaszkodó gyalogjáró hídról szárnyaló fiút. A víz folyásának irányát követve figyelmét a magyar filmezés kezdeteinek tragédiája kötötte le, mit sem törődött azzal, hogy az ellenséget az ismeretlen fiú figyelmébe ajánlja. Ez alkalommal is a szokásos történt: a szenzáció elterelte a figyelmet a valóságos csodákról. Ha akkor Buchmüller Károly, az Osztrák–Magyar Monarchia délceg huszára a háta mögé nézhetett volna, galambot lát, amely angyali szárnyakat lobogtat az apja erőteréből kiszakadt, egyszerre örömet és bánatot sugárzó fényben.

Az apa futtában megragadta, és magasba repítette a fiút. Suszterköténye vitorlaként világított a szőke folyó fölött. Repültek mind a ketten akkor is, amikor a gyermek visszacsusszant karjai közé, és ebből a jóleső másodpercig tartó szárnyalásból kibékülés született.

– Megvagy! Megvagy, kicsi gazember!

A fiú nem érezte magát sem gaznak, sem embernek. Gyerme-kien boldog volt, mert életre szólóan megsejtette, hogy az em-beri képességek közül a felülemelkedés, a lebegés, a szárnyalás a leginkább örömteremtő.

A tenyeréből csöpögő piros szétkenődött az apja kötényén, és piros virággá változott.

– Öcsi! Ne szorítsd! Lássam! – Ijedtkéken villogott az apja sze-me, gesztenyehajának egyenes választéka darabokra tört. Óvato-san szétfeszítette az ökölbe szorított gyerekkezet, az üvegdarab a híd deszkái közötti résen a folyóba hullt.

– Ide figyelj, Öcsi! Ezt nem szabad – magyarázta később a suszterszéken ülve. – Ilyet többet nem csinálsz! Fogadd meg!

– Jó.

– Megfogadod, Öcsi!

– Megfogadom, Károly – szólt nagyosan a fiú, és bekötött ke-zét magasba emelte.

Gazsi, az apa testvére kopogás nélkül lépett be az ajtón.

– Mi történt? Miért kellett „pelenkáznod”?

– Katonadolog – mondta a szülői felelősség torokszorításával küszködő Károly. Kibújt a suszterkötényből, és sietősen belebújt a Gazsi által levetett prémgalléros nagykabátjába.

– Ügyelj rá egy kicsit, nemsokára visszajövök – mondta, és a kaptafáról lebontott, újságpapírba csomagolt, sérült félcipővel kifordult az ajtón.

– Mi van, úrfi?! – mosolygott a gyerekre Gazsi, miközben ölbe kapta, és az ablakhoz vitte.

A folyóban kacsák fürödtek.

– „Kiskacsa fürdik, fekete folyóban / Anyjához készül...” – hir-telen abbahagyta a tanítóbácsiskodást, mert félt, hogy elszólásá-val megríkatja a gyermeket.

Öcsit a két férfi szépszerével gondozta, nevelgette, de a fiú olykor elgömbült szájjal, papagájként ismételte: „Anyu! Anyu! Anyuhoz akarok!”

Gazsi a szürke csikókályhához lépett, megemelte a vörös fa-zékfedőt.

– Együnk krumplilevest! – mondta erőltetett ujjongással. Tálalt mindkettőjüknek. Öcsi marokra fogta a kanalat, és a piros fazékra szegezte örökké éhes tekintetét.

– Van még?

– Edd meg előbb, ami a tányérodban van! Pókhasú!

– Gazsi pókhasú!

– Öcsi pókhasú!

– Vigyázz magadra, kölyök! – szólt Gazsi.

– Vigyázz magadra, kölyök! – utánozta a gyermek Gazsit.

– Na jó!

– Na jó!

– Na elég!

– Na elég!

– Egyél már!

– Egyél már!

– Majom!

– Majom!

Gazsi szürcsölve kanalmazta a levest.

Öcsi a végtelenségig, kitartóan utánozta.

Kovács Áron

Erdély

*Tegnap eljátszottam a bolygót.
Minden csepp vizet, minden döglött állatot,
és téged. Most fordult a kocka.
Felkötni sem tudom magam, nem találok kötelet a szekrényben,
mert nincsen szekrény.
Nincs Erdély, nincs többé háború, és fájdalom sem.
Nincs nő, nincs férfi, nincs igaz,
nincs hamis, nincs szó,
nincs gondolat, és duplatagadás
sem létezik.
Ezüst tálcán kaptam meg a világot,
és kettőt akartam belőle, hogy legyen neked is egy.
Most, hogy lassan eltűnnek a szavak,
és elfogyunk,
reméltem, még ezt elolvasod.
Még ha eljátszottalak, akkor is.*

Nagyi

*nagyanym az ágyában fekszik
a malomról mesél már tizedjére
mindig picikét másképp
életében először most lett főszereplő
anyámék nem vitatkoznak
majd később ráér
csendben hallgatják a malmot
anyám nem gondol arra hogy
nagyanym még az emlékeit is*

*képes volt elinni
remélem majd ha egy nap
halálos ágyamon
én is a malomról mesélek
ilyen kegyelemmel szeretnek
majd engem is*

HUGO MÜHLIG (1854–1929) festménye

Bene Zoltán

Söténd

(Folytatásos regény)

Előszó, amely nem előszó

„Koromsötétben néha nehéz tisztán gondolkodni, az ember képzelődni kezd, és ha egyszer már képzelődik, akkor mintha elvesztené a kontrollt.” Ezt írta valahol Jón Kalman Stefánsson, én pedig följegyeztem a kis noteszembe, amit mindig magamnál hordok. Életem egy részét Söténden töltve, amely település nevében nem nehéz fölfedezni a *sötét* szót, ám a sötéti elit a szó és a településnév közti összefüggést olcsó, tudománytalan nyelvészeti dilettantizmusnak nevezi, hangjában mély fölháborodással, szóval sötéti kötődésem miatt (is) mindig erősen érdekelt a sötétség. A mibenléte (ha van neki olyan).

Fizikai értelemben a sötétség a fény, a világosság ellentéte, egyúttal hiánya. Ahol teljes sötétség honol, ott nincs egyetlen foton sem, amelyet a szemünk képes lenne fölfogni. Ám a teljes, totális sötétség a mi világunkban fölöttébb ritka, igen kevés helyen tapasztalható. Néhány foton azért kóvályog a legtöbb sötétnek érzékelt térben.

Sötétet sem kerülük a fotonok.

A fekete lyukak elnyelik a fényt, azt mondják. Átvitt értelemben Söténd is egy ilyen fényelnyelő fekete lyuk. Nem egyedülálló e tekintetben, ahhoz kétség sem férhet, ám én ezt a fekete lyukat ismerem. Vagy ismerni vélem. Sokfelé elvetődtem életem során, sok helyütt tapasztaltam a fényelnyelés jelenségét, ám olyan koncentráltan, ahogyan Söténden, csak és kizárólag metropoliszok egyes negyedeiben találkoztam ezzel a *képességgel*, sehol másutt.

Ne feledjem megjegyezni, még ha nyilvánvaló is: az előző bekezdésben már nem a fizikai értelemben vett sötétségről be-

széltem. Kevertem a fizikát a metafizikával. Megbocsáthatatlan módon. (De hát oly sok minden megbocsáthatatlan, s mégis bocsánatot nyerhetünk.) Csakhogy Söténd tulajdonképpen sötét mind fizikai, mind metafizikai értelemben. Olykor az embernek az a benyomása támad, miközben az utcáit rója délben, még a nap se süt le rája. Ez persze nem igaz, a sétálóba mégis befészkelheti magát ez az érzés...

Kézenfekvő, hogy metafizikai értelemben egészen mást jelent a sötétség, mint fizikai szempontból. A sötét oldal a jóssággal szemben a gonosz birodalma. A sötétség az intelligenciával ellentétben a butaság vidéke. Az élet a fény, a sötétség halál.

„Nem haldoklunk, mi így élünk” – olvastam valamikor Miskolcon, az avasi kilátó korlátján a graffitit. Vagy nem is én olvastam, hanem valaki más, aki később elmesélte nekem? Vagy mégis én, de nem az avasi kilátó korlátján, hanem egy fényképen? Netán másutt? Mindegy. Söténd jutott eszembe, amikor kibetűztem (hallottam?) ezt a groteszk bonmot-t. Söténden töltött éveim. És az a visszatérés – nem! visszalátogatás – nem is olyan régen, amikor avatóbeszédet mondtam. Az az érzés, ami akkor talán nem, de most itt terpeszkedik bennem, az érzés, hogy nedves korom vesz körül, latyakos hó, viszkózus szenny. Cuppogó sár, amelybe beleragad az ember bakancsa, amelyben elakad a legjobb terepjáró is, amelyet talán csak tankkal lehet keresztülszelni.

Nem tudom...

Murakami Haruki szerint „ha teljes sötétség vesz körül, nem tehetsz mást, mint ülsz és vársz, hogy a szemed hozzászokjon.”

A szemem réges-régen hozzászokott. Látok a sötétben. A fotonok eljutnak a retinámig, az agyam képet alkot. Valamilyent.

Nem tudom, én magam hozzászokom-e majd valaha is ahhoz, hogy a szemem hozzászokott...

(Meg igen, megszokni meg lehet, de hozzá?)

Nem tudom.

Első fejezet:

Avatás

Nem sok kedvvel vágtam neki az útnak, s ezen a sűrűn szakadó hó sem segített. Szépnek szép látvány, csak éppen nem szeretek ilyen időben vezetni. Tíz percig kapartam a Suzuki szélvédőjéről a ráfagyott havat, az ablaktörlőt percekig locsoltam meleg vízzel, mire kiolvadt. Öreg kocsim fűtése sem a legmegbízhatóbb, előre tudtam, hogy az úton mindvégig fázni fogok. Nem tévedtem, így történt. Közel kétszáz kilométert autóztam, csaknem végig havazásban és hidegben. Mondjuk, a nagyobbik részét legalább autópályán. Ettől függetlenül utáltam. Amiképpen az úticéomat. Jó két évtizede nem jártam már Söténden. A szomszédos nagybácska városon, Zavarosoktondon öt-hat éve ugyan átutaztam egyszer, az azonban mégsem az az érzés, mint Söténdre visszatérni. Amikor föltűnt a tábla – Söténd 18 km –, legszívesebben visszafordultam volna.

Magam sem értem, miért engem hívtak. Hárman együtt, egyszerre fordítottunk hátat a településnek. Nagy port vert föl a távozásunk, egy régi tanárunknak azt mondtuk, azért megyünk el, mert értelmes ember nem bír itt élni. A tanár elkeseredett a szavainktól, és elmesélte a feleségének. Másnap mindenki erről beszélt. Hármunk közül kettőből lett valaki, ahogy mondani szokták, az egyikből országos híró sebész, a másikból népszerű televíziós személyiség. A harmadik én vagyok. Egy zugújságíró. Pár tízezer fős olvasótáborral rendelkező internetes portál toll nélküli tollnoka egy vidéki nagyvárosban – amely csak a magyar vidéken számít nagynak, a világ legtöbb tájékán kisvárosnak neveznék –, emellett magánnyomozó. Bár, ha pontosak akarunk lenni, inkább hűtlenségvizsgáló: privátkopói tevékenységem alfája és ómegája a csalás és csalatás. (Nem ritkán van ez így az újságírói munkámmal is.) Mégis engem hívtak, mégis én jöttem.

Söténd első házai éppolyan szürkék voltak, ahogyan az emlékezetemben éltek. Talán már évszázadok óta nem festett senki színesre semmiféle épületet ebben a faluban, ami jogilag város

ugyan, de még a lakói sem tekintik annak. Söténden minden a pizskosszürke különféle árnyalataiban szerénykedik. Holott a söténdiek amúgy korántsem a szerénységükről híresek, sokkal inkább a rátarti pökhendiségükről; a minden alapot nélkülöző beképzeltségükről. Legalábbis én így emlékszem. Habár e tekintetben sem biztos, hogy megbízható a memóriám.

Azt azonban tudom, hogy az a legenda járja Söténden, hogy valamikor réges-régen egy szörny élt erre, amit egy ifjú lovag, atyjának legkisebb gyermeke, bizonyos Szem Gyuri, nemes harcban megölt. Akkor az a hatalmas szörnyeteg úgy dőlt el, akár a sudár jegenyefák, mikor kidöntik őket. És miután eldőlt, elrohadt annak rendje-módja szerint, a sejtjei jól elkeveredtek a földdel. Emlékszem, a tanítónk áhítattal ecsetelte, hogy a porhüvely e me vidékké nemesedett. Pontosan ezekkel a szavakkal, élénken él az emlékezetemben! És e tekintetben száz százalékgig megbízható a memóriám.

Egyenesen a Fehér gólya panzióhoz hajtottam. A hó még mindig szakadt. Leparkoltam a motel előtt, előbányásztam a hátizsákom és a laptopom a csomagtartóból, beléptem az épületbe. Nagyokat toppantottam a lábtörlőn, hogy a cipőmre tapadt hótól megszabaduljak.

– Hagyja csak – mosolygott rám a bejáratnál szembeni recepciós pult mögül egy szép arcú, ám rossz fogazatú fiatal lány.

Odaléptem a pulthoz, bementem a nevem, s hogy itt vettem ki egy szobát, előző este foglaltam interneten. A lány nem találta a foglalást.

– Sebaj, van szabad szobánk – nyugtatott meg. – Ezt töltse ki – nyomott az orrom alá egy bejelentkezési ívet. Beírtam a rubrikákba a nevem, a címem, a születésem helyét és idejét, a halott anyám nevét, a személyi igazolványom számát.

– Most már mindent tudnak rólam – viccelődtem, s a lány nevetett is a szavaimon, amit nem értettem.

– Ez a kulcsa – nyújtott át egy bankkártyához hasonló plasztikdarabot –, ha lehúzza a kilincs melletti terminálon, be tud menni, ha bent van, akkor meg a megfelelő részbe csúsztatja

a bal oldali falon, mellmagasságban, és lesz áram a szobában. Az ötös szoba az Öné, balra a második a földszinten.

Megköszöntem a kulcsot és a tájékoztatást, mielőtt azonban a szobába mentem volna, az internethozzáférés iránt érdeklődtem.

– A fehér gólya nevű wifit kell választani, a jelszó fehér golya tizenegy. Egybeírva.

Hálásan mosolyogtam, a lány rám villantotta sötétsárga, néhol szinte fekete fogait. Zavarba hozott ezzel, túl szépnek és fiatalnak találtam ilyen csúnya fogsorhoz.

A szobám alapvetően csinos volt. Kipakoltam a hátizsákból a szekrénybe, bekapcsoltam a laptopot, s míg fölállt a rendszer, megmostam az arcom, és elvégeztem a dolgom. Tiszta, rendezett fürdőszoba és vécé tartozott a szobához, nem lehetett okom panaszra. Bár annak idején sosem jártam a Fehér gólyában, úgy véltem, az elmúlt két évtized javára válhatott az intézménynek, régen bizonyosan igénytelenebb volt minden tekintetben – noha az is igaz, hogy ez a hasonló intézmények oroszlánrészéről elmondható országszerte.

– Talán a faluval is ez történt – mormogtam, miközben a laptop billentyűzetén matattam (szeretek magamban beszélni). Nagy nehezen csatlakoztam a világhálózathoz, megnéztem a leveleimet (ugyan az okostelefonomon is csekkolhatnám őket, én rendszerint ragaszkodom a hagyományos módszerhez), s mikor konstatáltam, hogy semmi sürgős feladattal nem találtak meg, böngészni kezdtem. Föl kellett készülnöm a beszédre.

Fölidéztem a tanár urat: jóképű, magas férfi – a Google képtalálatai megerősítették az emlékeimet. Sűrű szemöldöke alatt szúrós szempár ült, mégsem festett barátságatlanul.

– Te még viheted valamire – mondta nekem úgy huszonöt évvel ezelőtt. – De valószínűleg semmire se fogod vinni – tette hozzá, és megveregette a vállamat.

Hónapokkal később elmeséltem ezt a párbeszédet egy lánynak Kolozsvárott, aztán arról kezdtem hadoválni, miért is van

igaza a tanár úrnak, miért is lehetetlen az, hogy belőlem, nyomorult árva gyerekből váljak valaki, nem sokkal később pedig a Kolozsvár és Györgyfalva közti úton, mintegy az út felénél megcsillant egy farkas szeme. Mindenesetre úgy véltem, farkasszem tükre villan felém a sötétben. Egyik kátyúból a másikba kecmeregtem, a jobb bokám egy korábbi, éhesen tátongó lyuknak köszönhetően erősen sajgott, s most ráadásnak itt ez az állat, talán vérszomjas fenevad, talán félénk, eltévedt erdőlakó. Hát-rapillantva láttam, hogy a hátam mögött Kolozsvár fényeit már elnyelte az éjszaka, mohón bekebelezte mind az utolsó, elhaló sugárnyalábíig, s most emészti elégedetten a fölfalt világosságot, alig neszezve. Tudomásul vettem ezt is, nem tekintettem többet a hátam mögé, előre figyeltem csak, magam elé, mindig csak magam elé. Láthattam, ahogy az orrom előtt, alig kivehetően nyújtózik, kígyózik a köves, kátyús, saras, itt-ott vízmosásra emlékeztető, bokaficamító út, amelynek a végén Györgyfalva vár. Ha odajutok egyáltalán ebben a feketeségben, cikkant át rajtam, ebben a farkasszem őrizte éjszakában. Talán mégsem farkas lopózik utánam, hátha kutya settenkedik körülöttem. És akkor? Hiszen az még rosszabb! Hallottam, hogy Kolozsvár tele van elvadult kutyafalkákkal, Bukarestben meg vadászokat fogadtak föl a kilövésükre. Az elvadult, kóborrá lett és falkába verődő kutyák veszedelmesebbek a farkasnál, mert nem félnek az embertől, mindamellett csodálatra méltóan szervezettek és kíméletlenek. Szép kilátások, gondoltam, igen szép kilátások. Fölpillantottam a holdra: kerek, gúnyosan mosolygó női arc, fátyolfelhők védik, fénye halvány, derengő. Mintha hangok éledtek volna a sötétben, nyöszörgés született a fekete különböző árnyalatait magára öltő erdő rejtőzködő ölen; ziháló, nyálcsorgató lélegzetvétel borzolta az idegeimet. Megszaporáztam a lépteim. Nem történt semmi. Csak a jobb bokám fáj egyre jobban, lépésről lépésre erősebben.

Már bántam, hogy heveskedtem. Bántam, hogy gyalog vágtam neki az útnak. Bántam, hogy hagytam magam megbánni. Utaztam ezer kilométert. Ha kellett, stoppoltam, ha kellett, lyukas aljú, pokoli hangú buszokra szálltam, ha kellett, bűdös,

koszos vonatokon zötyögtem. Utaztam ezer kilométert, hogy a második napon hagyjam magam megbántani. Ostoba, nevetséges módon. Mint egy hülye, túlérzékeny kamasz. De ha már így esett, legalább ne vágtam volna neki ennek az útnak, maradtam volna Kolozsvárt! Bevárhattam volna a reggelt valahol a pályaudvar közelében, aztán az első vonattal vissza, ezer kilométer újra, vagy valahogy úgy. De nem, én hagytam magam. Nem futottam el, nem menekültem, nekivágtam az útnak, az ismeretlennek, amely állítólag Györgyfalvára vezet, a barátomhoz, ha egyáltalán otthon van, ha egyáltalán meglelem, ha egyáltalán a barátom. S most még ez a farkas is, vagy kutya, vagy mi a fészkes fene! Megálltam, levettem a hátizsákom, letettem az út szélére, ráültem. Az éjszaka csápjai nyújtózkodtak körülöttem, megvillant egy szempár. Kár volt, láttam be ismét, immár sokadszor azon az éjszakán, kár volt mindenért. Kár volt ideutazni is, a bizonytalanság semmit nem változott, hiába erőlködünk. Kár volt.

A hold arca különös, gunyoros vigyorra torzult, a felhők ellibbentek előle, és én tisztán láttam az irónia ráncait összefutni azon a kerek kalácsképen. A hátam mögött mozgolódott a bokor. Nem moccantam. Hát akkor, gondoltam, vessünk számot. Idejöttem, hogy majd itt tisztázódnak a dolgok. Például azáltal, hogy a szerelem szerelemmé válik. Tévedtem. Nem vált semmivé. Maradt, ami volt, csak azt nem tudom, mi is az pontosan. Hagytam magam, bedőltem, könnyen bedőltem. Jó, a veszekedés döntött. De akkor sem kellett volna nekivágnom ennek az útnak. Azt hiszem, féltem. Ismét megzörrent valami a bokorban. Lassan odafordítottam a fejem. Láttam az izzó szempárt, hallottam a halk, visszafojtott lélegzést. Féltem. De félt az a másik is, ott, a bokor oltalmában. Figyeltük egymást. A sötétség kezdett alakot ölteni, s az alak mind közelebb kúszott hozzám. Szoborra merevedtem. Az alak mozgott, változott. A hengeres testből végtagok bújtak elő, a szemek köré fej rajzolódott. A távolból meghatározhatatlan hangokat hozott a szél. Egyszer csak egy csatakos, lucskos bundájú kutya lapult előttem. A kezemet szaglászta. Megsimogattam a fejét. Akkor hasított belém az éles fájdalom.

A kutya állkapcsa nagyot csattant, fogai a húsba mélyedtek, kis híján csontot törtek. Fölszisszentem, talpra ugrottam, és rúgtam, teljes erőmből rúgtam, mindent beleadtam. A kutya nyüsztett, csattogtatta a fogát, ám egy újabb, jól irányzott telitalálat-rúgás után visszaeszkolt a bokorba. Ágak törtek, levelek susogtak, amerre járt. A kezemből vékony patakocskák, szinte csak erecske csordogált. Bassza meg, motyogtam, zsebkendő után kutatva, amibe bebugyolálhatom a sebesült kezem. Amilyen szerencsém van, veszett is volt ez a dög, dűnnyögtem maga elé. Most mi a csudát csináljak? A hátamra vettem a zsákot. Nem volt egyszerű feladat, erősen lüktetett a kezem. A bokám is fájt. A kezemet a mellkasomhoz szorítva, sántikálva indultam el – vissza, Kolozsvár felé. Szükségem volt arra a lányra, vissza kellett mennem hozzá, ő a legbiztosabb pont ebben az országban, s ez az ország jelenleg maga a világ, hogy a rosseb egye meg. Botorkáltam vissza az úton, vártam, hogy föltűnnek újra Kolozsvár fényei, hogy kihányja magából őket az éjszaka. Hosszabb volt az út, mint idefelé, hosszabb és rosszabb. Úgy tűnt, hosszabb annál az ezer kilométernél, vagy mennyinél is, amit vonattal, busszal, stoppal tettem meg. A hátamban, a tarkómban éreztem, ahogy a hold kerek holdvilág-képét kettéhasítja a gúny mosolya. Végképp le vagyok győzve, gondoltam patetikusan, talán a fájdalom miatt. A zsák is húzta a vállam, a kezem is hasogatott, szúrt, nyilallt, a bokám alig-alig bírta el a súlyom. Jobbról is, balról is neszezett az erdő. Zörögtek-suhogtak-susogtak a levelek, ágacskák gerince roppant. Riadtan tekintgettem jobbra-balra. Nem láttam a kutyát, pedig biztos voltam benne, hogy ott ólálkodik valahol a sűrűben, rosszindulatú, fénylő szemei rajtam csüggenek, követik minden mozdulatomat. Az éjszaka élt körülöttem, élt és ellenség volt. Mindaddig, míg szét nem folytak előttem a fények, a város fényei, a biztonság lámpásai. A civilizáció. Ott van a lány is, akire most olyan égető szükségem van. Ha odaérek hozzájuk, és felverem őket a legszebb, legédesebb álmukból, annyit fogok mondani, határoztam el

magamban, csak annyit, egyszerűen, hogy megharapott egy kutya. És akkor még bármi is történhet.

– De valószínűleg semmire se fogod vinni – visszhangzott a tanár úr hangja a fejemben.

Hanyatt feküdtem az ágyon, alighanem elszenderedtem. A laptop képernyője fekete, meg-megcsillan rajta a rárakódott por, nyilván kikapcsolt a monitor. Legalább negyedórája elaludtam tehát. Fölültem, életre keltettem a gépet. Keresgéltem tovább a világhálón. Közben az álmom nem hagyott nyugodni. Legfőképpen azért, mert nem álom volt, hanem valóság. Nagyjából úgy történt, ahogyan az agyam fölidézte. Elutaztam Kolozsvárra, szerelmes akartam lenni (sikertelenül), próbáltam megoldani egy helyzetet (akkor még ugyancsak sikertelenül), megharapott egy kutya. Vettem egy pillantást a kezemre: a fogak nyoma máig jól kivehető. A baleset másnapján a lány szülei elvittek az ügyeletre, kaptam tetanuszt, egy cigányképű orvos bekötözött, néhány óra múlva hazautaztam. Pár hét múlva visszajött a kolozsvári lány is Magyarországra (kezdődött az egyetem), néhány hónapig együtt jártunk, aztán véget ért, azóta se hallottam felőle. Eszembe is csak nagyon ritkán jutott. Hajnalka, így hívták.

Elhessegettem a hiábavaló gondolatokat, belemerültem a számítógépembe. Összegyűjtöttem egy csokorra való tudnivalót a tanár úrról, mikor született, milyen eredményeket ért el aktív sportolóként, miféleképpen pedagógusként, lassan összeállt a beszéd. Egy-két személyes motívumot is beleviszek majd, határoztam el, végtére is sokat beszélgettünk hajdan, és nem mindig volt olyan lekezelő velem, mint amikor megjósolta, hogy semmire sem viszem. Amikor az anyám meghalt, sokat segített, elsősorban neki köszönhetem, hogy nem bíztak az állam gondoskodására. Tizenhét múltam, harmadikos gimnazista. A tanár úr járta ki, hogy elfogadják gyámomnak az apám öccsét, aki az ország másik végében élt, és mindösszesen egyszer találkoztam vele addigi életemben, ötéves koromban, apám temetésén. Ilyenek jártak a

fejemben, amikor kopogtattak. Kinyitottam az ajtót, a recepciós lány állt előttem.

– Szeretne ebédelni? – kérdezte.

– Van rá lehetőség itt, a panzióban?

– Nincs, de én magamnak rendelek pizzát, gondoltam, hátha maga is kér.

Reggel, indulás előtt egy kávét ittam csupán, s már dél felé járt az idő. Megéheztem.

– Köszönöm, élek a lehetőséggel.

– Milyet szeret?

– Valami egyszerűt. Szalámis vagy sonkás tökéletesen megfelel.

– Tejfölös vagy paradicsomos alappal?

– Legyen tejfölös.

– Intézem, és szólok, ha megjött!

Sarkon fordult, elindult a recepció irányába.

– Bocsánat – szóltam utána. – Elárulná a nevét? Ha már ilyen kedves, hogy pizzát rendel nekem...

– Persze – fordult vissza menet közben, s újra szélesen elmosolyodott, amitől kissé lehangolódtam. – Hajni vagyok.

Naná, hogy Hajni, gondoltam, egy ilyen múltidéző álom után mi más is lehetne? Visszaültem a laptop mögé, befejezni a beszédet, helyesebben a vázát. A tanár úr másfél éve halt meg, egy éve határozta el a sötéti képviselőtestület, hogy elhelyezi a gimnázium falára az emléktábláját, mostanra váltotta valóra a határozatot. Persze erről nem fogok beszélni, a tanár úr erényeit kell majd kidomborítanom. Pedagógusi és emberi nagyságát. Sportolói zsenijét. Bár tiszteltem az öreget, és hálával tartoztam neki, mégsem voltam meggyőződve az első kettő felől, az efféle apróság azonban egy újságíró nem szokott zavarni. Engem sem zavart. Előző este még bántott, hogy nem készültem föl időben, hogy az utolsó pillanatra hagyom ezt is, mint mindent, de azzal nyugtattam magam, hogy a genius loci miatt jobb is, ha a helyszínen írom meg a beszédemet. Úgy tettem, mintha nem lennék tisztában azzal, mennyire semmitmondóan fellengzős kifejezés a genius loci Sötétddel kapcsolatban.

Ismét kopogtattak. Összecsuktam a laptopot, kinyitottam az ajtót. Hajni állt előttem, a kezében két pizzás doboz.

– Sonkás-szalámis, tejfölös alappal – jelentette vidáman. – Ezerkétszáz volt.

Beljebb tessékeltem, odaadtam neki a pizza árát, sebesen a nadrágzsebébe gyűrte, invitáltam egy közös ebédre a szobámban, ő azonban azt javasolta, inkább én menjek a személyzeti étkezőbe, ott minden van, amire szükségünk lehet. Így is cselekedtünk. Falatozás közben Hajni összevissza fecsegett, főleg a söténdi életről, a gimnáziumról és a tanár úrról.

– Tudom, hogy maga mondja az avatóbeszédet. És hogy menő újságíró.

– Az túlzás, hogy menő lennék – szabadkoztam.

– Biztos menőbb, mint azok, akik a Söténdi Hírnököt írják. Azok idioták mind, ismerem őket.

– Havonta jelenik meg a lap?

– Kéthetente, de sosincs benne semmi érdekes.

– Maga is a helyi gimibe járt?

– Igen, de csak két évet, utána a zavarosoktondi vendéglátóipariba. Pincérnő vagyok igazából, de ez nyugisabb melő, nincs sok probléma, és nem taperolnak le a vendégek, mint a Fehér Sasban, ahol korábban dolgoztam.

Nem emlékeztem Fehér Sas nevű kocsmára Söténden.

– Az állomás mellett van – világosított föl Hajni, mintha olvasott volna a gondolataimban. – Régi ház, a kerthelyiségében áll egy görbe törzsű fa.

– Azt régen Mozdonynak hívták.

– Ja, valahogy úgy – vont a vállát. A mozdulatától lebémultam. Csicsergett tovább, bár nem hallottam a szavait, csak a mozdulatot ismételte az agyam végtelenítve. Pontosan erre, pontosan egy ilyen mozdulatra emlékeztem.

– Az édesanyját is Hajnalkának hívják? – szögeztem neki a kérdést rekedten, mikor éppen beleharapott egy újabb pizzaszeletbe.

– Igen – felelte teli szájjal.

– Erdélyiek? A szülei.

– Anyám igen, apám sötéti. Honnan gondolta, hogy erdélyi vagyok?

– Van valami a hanghordozásában, nem is tudom...

– Nagyanyámék miatt lehet, kiskoromban sokat voltam náluk Kolozsvárt.

Kiszáradt a szám.

– Minden bizonnyal. Hány éves is, ha meg nem bántom a kérdéssel?

– Nem vagyok még olyan idős, hogy megbántódjak ettől! – nevetett. – Tizenkilenc múltam tavasszal.

– Tizenkilenc?

Buzgón bólogatott, miközben eltüntette a maradék pizzát a szájában, az arca két oldala úgy kidagadt, akár a hörcsögöké.

Tizenkilenc, latolgattam. Utoljára úgy huszonkét éve találkoztam Hajnalkával. Tehát ez a rossz fogú, cserfes lány nem lehet az én gyereke. Írhatnám azt is, hogy ettől megkönnyebbültem. Csak éppenséggel egyáltalán nem biztos, hogy így történt. Bár az sincs kizárva, hogy igen. Zavaros minden. Tehát olyan, amilyen lenni szokott.

Mikor befejeztük az ebédet, Hajni kávéfőzött. Kedvesen csacsogott mindvégig, s noha semmi érdemlegeset nem mondott, szívesen hallgattam. Lassan kortyoltuk el a feketét. Szinte szomorúan mentem vissza a szobámba, hogy elvégezzem az utolsó simításokat a beszéden. Ám még mielőtt nekiláthattam volna, újra kopogtattak. Ezúttal nem a lány állt az ajtóban, hanem egy középkorú férfi és egy idősödő nő. Afelől érdeklődtek, én vagyok-e én. Mikor megtudták, hogy igen, benyomultak a helyiségbe, kényelembe helyezték magukat a panzió többé-kevésbé komfortos bútorain.

– A polgármester nevében jöttünk – közölte a férfi, s mielőtt még arra gondolhattam volna, netán engem köszönteni érkeztek, ellentmondást nem tűrő hangon kijelentette: – Szeretnénk egyeztetni a beszédet.

Megvontam a vállam, aztán – feléjük fordítva a laptopot – megmutattam nekik, miket írtam össze.

– Ez csak egy vázlat – jegyeztem meg.
– Az nem jó – ingatta a fejét a nő. – A pontos beszéd kell, Hajnika majd kiprinteli.
– Kiprinteli?
– Ki, a számlákat is úgy készíti, printerrel. Írja meg, fél óra múlva visszajövünk, elolvassuk.

– Nem szeretném...
– Nézze, mi tisztességesen megfizetjük – vágott a szavamba a nő kimondottan gorombán –, kap hatvanezer forintot és útít meg szállástérítést, ahogy megígérte a Sárika.

Sárika a polgármesteri hivatalban dolgozott – ha nem tévedek, a polgármester titkárnőjeként –, hetekkel korábban ő hívott telefonon, vele beszéltem meg a söténdi kiruccanás részleteit. Két-ségtől hatvanezret ígért. Plusz útít és szállást.

– Írja meg, hogy elolvashassuk – nézett a szemembe a férfi.
– És haladjon, négykor kezdődik az ünnepség! – emelkedett föl a nő.

Nem is húzták tovább az időt, sietősen faképnél hagytak. Úgy döntöttem, nem sokat foglalkozom én ezzel az egésszel, egyszerűs mind kellemes bizsergéssel töltött el az önigazolás csalóka érzése: innen tényleg el kellett menni, ez a kisszerűség nem embernek való, ez az alaptalan beképzeltség egyszerűen tolerálhatatlan... Kevés híján elragadott a hév.

– Fölösleges cseszegetni őket – állítottam le magam.

Sebesen kiegészítettem a jegyzeteimet szép, kerek mondatokká. Nem telt bele tíz perc és elkészültem az egyoldalas beszéddel. Akadt benne néhány idézet és pár hangzatos szófordulat. Összecsuksam a gépet, hónom alá csaptam, kimentem Hajnihoz. A recepció pult mögött ült, egy fényes borítójú, vaskos könyvet olvasott. Ha jól láttam, valami népszerű, ezoterikus életvezetési tanácsadó kiadványt.

– Nyomtatnom kellene egy oldalt – mondtam.
– No problem – intett, hogy menjek vele. Egy irodába vezetett, ahol ügyesen csatlakoztatta a laptopom egy nyomtatóhoz, a tapilapot simogatta és kopogtatta szakavatottan, végül előkunorodott a masinából a szöveg.

– Meg akarják tán nézni? – érdeklődött, s közben a hátam mögé mutogatott, bizonytalan irányba.

– Meg – hagytam rá.

– Október huszonharmadikán botrány volt – mesélte vihogva –, mert az ünnepi beszédében azt mondta a fickó, akit lehívtak beszélni, hogy Söténd kiérdemelte a nevét, mivel mindig is sötét hely volt, ötvenhatban éppen úgy, mint előtte és utána. Azt is mondta, hogy itt az összes ember, aki ötvenhatosnak tartja magát, csak bután hazudozik és vetít...

– Nem tudja, ki volt a szónok? – vágtam a szavába udvariatalanul.

– Fogalmam sincs, valami pesti csávó, aki itt született. Nem érdekel a politika.

– Értem. – És a szomorú az az egészben, hogy valóban értetem.

– Állítólag be volt nyomva az a pasi – avatott be Hajni a helyi mendemondába. – Az ünnepség végén mondott a polgármesterről is egy pár érdekességet.

– Miket?

– Hogy semmihez se ért igazán, azért lett belőle polgármester. Hogy van ugyan egy kicsike tehetsége néhány dologhoz, de semmihez se elegendő, viszont betegesen magamutogató ember, aki mindenáron ismert akar lenni. Itt tartott, amikor kikapcsolták a mikrofonját, és a műsorvezető, a Csilla rohadt hangosan beszélni kezdett a sajátjába. Már előbb is kikapcsolták volna a főszer mikijét, csak a Robin, aki a művházban közfoglalkoztatott megtechnikus, elment pisálni a templom mögé, és épp nem állt senki a hangosító cuccnál, aki értett hozzá, csak a Klárika, aki nem ért semmihez.

– A templom mellett van az ötvenhatos emlékmű? – kérdeztem, hogy kérdezzek valamit, és ne kelljen a nemzeti ünnepen történetekről véleményt nyilvánítanom. Habár furdalt a kíváncsiság, hogy ki lehetett a szónok, valamiért mégsem akartam fessegetni az ügyet.

– Ott. Valami évfordulón avatták néhány éve – válaszolt Hajni.

Mivel a söténdi katolikus templom a település központjában, egy lepukkant park közepén áll, míg a református imaházát a vasút túloldalára építették, viszonylag félreeső helyre, egy zsákutca végébe, biztosra vettem, hogy a katolikus templomnál történt a kínos eset.

– A parkot is rendbe hozták – folytatta a lány, mintha megint csak kitalálta volna, mi jár az eszemben. – A hintákat följújtották, a bokrokat megnyírták, új fákat ültettek, a virágágyások is szépek, a padokat kicserélték. Éjjel megvilágítja két bazi nagy reflektor a tornyot. Szép.

Nem folytathattuk a beszélgetést, mivel iménti látogatóim visszatértek. Szó nélkül a kezükbe nyomtam a papírt, ők átfutották, bólintottak.

– Rendben lesz így. Elvisszük, egy szép mappában megkapja a helyszínen. Négy óra előtt tíz perccel legyen ott, ha kérhetem.

– A gimnáziumnál.

– Igen, a középiskolánál.

– Ott leszek.

Elviharzottak.

A karórámra pillantottam: nem sokkal múlt kettő.

– Maga nem pesti, ugye?

– Nem, nem vagyok az.

– De maga is lakott itt, mint az október huszonharmadikai faszí, ugye?

– Igen, sokáig éltem itt. Több ideig, mint amennyi idős maga.

Hajni fölnevetett. Megint megpillantottam elszíneződött fogait.

– Mondjuk megnézhetném a bejelentőlapon is, hogy hol lakik, meg ilyenek, csak az olyan indiszkrétes lenne.

– Meddig dolgozik?

– Hatkor szokott jönni a váltás, a Misi, de most beteg, szóval addig vagyok, míg le nem fekszik aludni. Aztán magára zárom a házat, de hagyok kulcsot, hogy ha baj van, legyen. Úgyhogy ne aggódjon.

– Nincs más vendég, csak én?

A lány széttárta a kezét.

– Nyáron jönnek néhányan, de ilyenkor senki.

Emlékeim szerint már húsz éve is azt suttozták, a panzió valójában pénzmosoda. A tulajdonos állítólag öt-hat fővárosi masszázsszalonban bír részesedéssel. Hajni szavai megerősítették a pletykát. Örömmel beszélgettem volna tovább, magam sem értem, miért vonzódtam ehhez a lányhoz (vajon eljátszottam a gondolattal, hogy az én gyereke?), ennek ellenére nem mertem folytatni a társalgást, ingoványosnak éreztem a talajt. Visszatértem a szobámba, lezuhanyoztam, utána olvastam egy keveset Mario Vargas Llosa regényéből (*Négy óra a Catedralban*), három után pedig fölöltöztem, és elindultam az iskolához. Söténet hat-hét centis hó borította. Az utcán teremtetten lélek nem járt. Szombat délutáni kihaltság, erre jól emlékeztem. Nagy kerülővel közelítettem meg úticélomat, közben megállapítottam magamban, hogy a falu (város) nem változott annyit, mint a panziója. Ahogy már az autóból is sejtettem, Söténet ugyanolyan vigasztalanul semmilyen hely maradt, amilyen volt évtizedekkel ezelőtt, amikor még itt éltem. Isten látja lelkem, igyekeztem valamiféle nosztalgiát ébreszteni magamban. Nem jártam sikerrel.

Az iskolánál egy fiatal srác szerelte össze a technikát. Odaléptem hozzá.

– Robin? – kérdeztem.

– Ja – válaszolt, erős cefreszagot árasztva.

– Én fogok beszélni – mondtam.

– Oké, belövöm majd a mikrofont.

Nem érdekelte, honnan tudom a nevét, matatott tovább a kábelekkkel. Behúzódtam az eresz alá.

Hirtelen ötlettől vezérelve visszaléptem Robinhoz, és nekiszegeztem a kérdést:

– Október 23-án ki mondta azt a sok baromságot? Hogy hívták?

Azt a nevet mondta, amire számítottam. Egykori cimborámét, aki ma népszerű tévés alak. Kár, hogy nem bírtam ki, jobb lett volna, ha csak sejtem, de nem tudom, hogy ő volt. Kellemetlen érzéssel töltött el a bizonyosság.

Lassan szállingózni kezdtek az emberek. Klárika, akiről gyorsan megtudtam, hogy népművelő, széles mosollyal üdvözölt, udvariasan érdeklődött foglalatomban és körülményeim felől, én kulturáltan, semmitmondóan válaszoltam. A havazás már egy ideje abbamaradt. A nap lenyugodott, Robin két darab ezerwattos reflektort csavarozott föl egy-egy állványra, az egyikkel megvilágította a placcot, ahol beszélni fogok, a másikat a fehér abrosz-szerűséggel letakart faldarabra irányította. Megérkeztek a város vezetői, a polgármester odajött hozzám, kezét ráztunk.

– Wenner – mutatkozott be. – Ráismer még a városra? – érdeklődött.

– Nehezen – udvariaskodtam. Próbáltam fölidézni magamban, vajon ismertem-e korábban ezt az embert. Nem ugrott be semmi az arcáról, ahogyan korábban a neve sem jelentett semmit számomra.

Elmélázhattam, mert hirtelen azon kaptam magam, a kezembe nyomnak egy mappát, és a mikrofon mögé tessékelnek. Velem szemben a képviselőtestület, az intézményvezetők, a nyugdíjas-klub tagjai és a kivezenelt diákok álltak. Megfordult a fejemben, hogy azt teszem, amit egykori barátom tett a nemzeti ünnepen, ehelyett inkább elmondtam a láttamozott beszédet, végtére neki sem volt föltétlenül igaza, s ha őszinte akarok lenni, a magam ítéletében sem lehetek oly mértékben bizonyos, hogy bátran ország-világ elé tárhatnám. Söténd sötét hely, ez nem vitás, de valóban olyan mély ez a sötétség, hogy bele kell üvöltenem azoknak a fülébe, akik nap mint nap ebben a homályban élnek? És ha a válasz netán igen, az nem éppen elég ok arra, hogy ne tegyem, hiszen úgysem fogják érteni? És vajon én nem hasonló homályban élek, ha százszor elmentem is innen? Miközben gépiesen olvastam az elcsépelet frázisokat a papírról, ehhez hasonló kérdések pattogtak a fejemben. Mikor befejeztem a beszédet, a jelenlévők megtapsoltak, aztán a polgármester penderült a mikrofon elé, hogy megossza a választópolgárokkal egy régi emléket a tanár úrról, ami, esküdni mertem volna, az én egyik osztálytársammal esett meg annak idején. Márpedig nekem ez az ember nem volt

osztálytársam, gondoltam, de mire tovább erőltethettem volna a memóriám, már le is lepleződött a tábla, a helyi furulyazenekar elmuzsikált egy dalt, a polgármester felém fordult, parolára nyújtotta a kezét, aztán sietősen elbúcsúzott tőlem, hogy a nyugdíjasokhoz ügessen, és hosszasan, kedélyesen elbeszélgessen velük. Nagy kő esett le a szívemről, mert bár meglepődtem volna, ha megtörténik, erősen tartottam attól, hogy el kell mennem vacsorázni a helyi előkelőségekkel.

Egy szemüveges, beesett arcú nő szólított meg, kosztümöt viselt, a mellei majd szétfeszítették a blúzá; erősen festette magát. Elhadarta, hogy ő Horváthné, vagy ahogy mindenki ismeri itt, a Sáríka, a kezembe nyomott egy borítékot, mire én átadtam neki a jó előre, a megbeszélteknek megfelelően kiállított számlát, amit alaposan megvizslatott, hála Istennek, hibátlanak talált, és legott belecsúsztatott a kézitáskájába, végül nyájasan elköszönt. A férfi meg a nő, akik a panzióban kétszer is fölkerestek, messziről integettek felém, a szájuk tele volt mosollyal, a társaságomat azonban nem igényelték, ami miatt őszinte hálát éreztem. Az jutott eszembe, mi a fenéért foglaltam én szállást, miért nem indulok haza most azonnal. Aztán az, hogy üsse kő, ezen ne múljon, maradok, végtére is nem sietek sehová.

Senki sem kívánt velem többet foglalkozni. Ettől megnyugodtam és eloldalogtam. A katolikus templom felé kerültem, meg akartam nézni a parkot és a kivilágított tornyot. Olyannak találtam, amilyennek Hajni leírta. Voltaképpen szépnek.

– Utoljára talán ötéves koromban láttam valamit szépnek Söténden – meséltem Hajninak, miután visszabicegtem a Fehér golyába. A recepció előtti kanapén ültem, a lábamat egy széken nyugtattam, a nadrágszáramat a térdemig föl húztam. Hajni betadint csöbögtetett a vádlim két oldalán éktelenkedő aprócska lyukakba, amelyekből vér szivárgott.

– És az mi volt? – kérdezte.

– A Jutka óvó néni bal felkarján egy forradás.

A lány elfordult a lábamtól, és úgy bámult rám, akár egy hülyére.

– Nem viccelek – erősködtem. Holott nem voltam biztos abban, hogy tényleg nem.

– Na persze. Nem fáj?

De, fájt.

– Hol harapta meg az a dög?

– A templom parkjában.

Először úgy tűnt, a bokorban megcsillan egy farkas szeme. Mindenesetre úgy véltem, farkasszem tükre villan felém a sötétben, jóllehet tudtam, ez a képzetem csakis az álom miatt lehetséges, a györgyfalvi út kísért, errefelé aranszakál sincsen, nemhogy farkas. Nem is az volt. Sokkal rosszabb. Egy kis korcs kutya esett nekem dühödten acsarogva, villámgyorsan belém mart, s már el is tűnt, mintha soha ott sem lett volna, mintha csak egy látomás vagy hallucináció áldozata lennék.

– Bekötözöm, már csak a betadin miatt piros, nem a vértől. Lehet, hogy holnap azért el kéne mennie az ügyeletre, nehogy elfertőződjön.

– Meglátom. Köszönöm a segítséget.

Szívesen megkérdeztem volna, nincs-e kedve meginni velem valamit. Mégsem kérdeztem. Úgysem úgy értené, ahogy én. És még abban sem lehetek biztos, én hogyan értem: így vagy úgy.

– Van itt egy kis pia, ha akarja, megihatunk egy pohárral.

Azt akartam válaszolni, hogy inkább lefekszem aludni, mégis azt feleltem, az nagyszerű lenne. Megittunk egy-egy stampedli házi pálinkát. Jólesett. Aztán Hajni magamra hagyott, s én nyugovóra tértem. Megkíséréltem kiértékelni a napot, mielőtt elnyom a buzgóság, ám a fáradtság erősebbnek bizonyult, hajnalig aludtam álom nélkül, akár egy sötét verembe hullott falevél.

Amikor fölébredtem, a lábam egyáltalán nem fáj, nem lüktetett, a kötés nem vérzett át. Ez megnyugtató. Odakinn még a sötét uralkodott. A napfölkeltét megelőző súlyos, komor feketeség, aminek meg vannak számlálva a percei, mégis ijesztő. Olyan érzésem támadt, mintha figyelne valaki. A szobám sarkából farkasszem tükre villant felém, érezni véltem a fenevad bűzös kipárolgását. Szorosra zártam a szemem, a bűzt azonban nem szüntette meg a látás hiánya, el-

lenkezőleg: fojtogatni kezdett. Alig kaptam levegőt, a mellkasomra mintha rátiport volna egy ólomnehéz test. Kinyitottam a szemem, s tekintetem egyből összekapcsolódott a bestia vérben forgó tekintetével. Nyomott, fájdalmasan nyomott a vadállat mellső mancsa, az orromat facsarta a loncsos bunda undorító szaga, s ha kaptam volna levegőt, kiszakadt volna belőlem egy artikulálatlan üvöltés, így azonban, levegő híján, csak tátogtam, mint a ponty a fürdőkádban, amikor leeresztik róla a vizet. Ha így megy tovább, megfulladok, villant át rajtam, ám abban a pillanatban szertefoszlott az éjszaka, és helyét átvette a szürke, reményekkel várandós hajnal. Újra áradt a levegő a tudómba, az állati bűz nyomtalanul eltűnt, mintha egy pillanat alatt egy gigászi gépezet kiszippantotta volna a helyiségből az utolsó molekulájáig az egészet. Pihegtem, átizzadt pizsamámat gyűrögettem. Fölküstem, kikászálódtam az ágyból.

– Ezen nem kell töprengeni – utasítottam magamat félhangoosan. – Úgy kell tenni, mintha meg se történt volna.

Pedig megtörtént, erre mérget vettem volna. Mint egy beavatási szertartás, olyan számomra ez a farkasnak tűnő kutya, ebbé változó ordas...

– Ezen nem kell töprengeni, mondtam már! – utasítottam magamat ismét.

Vesztetül ráztam a fejem, potyogjon ki belőle minden, amire most nincs szükségem. Amire nem kell, hogy szükségem legyen.

Megmosakodtam, fölöltöztem, összepakoltam a hátizsákot és a számítógépet. Úgy döntöttem, még egyet sétálok Sötétben, mielőtt hazaindulok. Kiszellőztetem a fejem.

A recepciónál Hajni fogadott.

– Jó aludt?

– A pálinkának hála, azt hiszem.

– Jóféle házi – nevetett.

Szívesen megkérdeztem volna, nincs-e kedve velem reggelizni valahol. Cseveghetnénk laposan, unalmasan. Milyen jólesne...!

Mégsem kérdeztem. Most is azt gondoltam, amit előző este: úgysem úgy értené, ahogy én. És ezúttal sem voltam biztos abban, én miként értem: így vagy úgy. Néhány semmitmondó mon-

datot bíztam a levegőre, a hátizsákot és a laptopot kivittem az autóhoz, aztán visszamentem fizetni.

– Nem kell, a hivatal rendezi – közölte Hajni.

– Értem. – Sáríka említette, hogy így lesz, még a telefonban, hetekkel ezelőtt, a cenzoraim ugyancsak utaltak rá. Nem hazudtak.

– Ha nem ért félre, megkérdezhetem az anyja lánykori nevét?

Hajni nem értett félre. Egyáltalán nem értett. Viszont mondott egy nevet, ami számomra teljesen ismeretlenül csengett.

– Bizonyosan hasonlít rá – nyökögtem.

– Inkább apámra.

– Nos, igen...

Nem is tudom, miben reménykedtem. Valószínűleg nem reménykedtem semmiben. Kettőből kettő túl nagy sokk lett volna amúgy is.

– Hát minden jót a kisasszonynak – humorizáltam keserű szájjal. – Viszontlátásra!

– Vigyázzon magára, csúsznak az utak – Hajni hangjából melegséget véltem kihallani. Ez tagadhatatlanul jólesett, szinte fölvillanyozott. A sötétből izzó farkasszempár végleg fölszívódott egy időre. Az utak viszont valóban csúszni fognak, s ettől újra lehangolódtam. Bár úgysem sietek sehová, vigasztaltam magam. Beültem a Suzukiba, elgurultam a templomig, ott leparkoltam, tettem még egy félórás sétát. Nem támadt bennem semmiféle nosztalgia. Ha támadt volna, nem tudnék mit kezdeni vele. Mégis nehéz szívvel hajtottam ki Söténdről.

Enyhén sajogni kezdtek a sebek a vádlimon. Úgy képzeltem, a kutyá fogainak a nyoma föl-fölparázslík a bőrömön, akár a kialvófélben lévő tűz. Fölizzik, mint a ragadozók szeme az éjszaka mélyén. Alig tíz kilométer óta haladtam az autópályán, mégis letértem az első pihenőnél, megálltam egy kávéra és reggelire. Pontosan tíz óra volt. Reggeli után elmentem a mellékhelyiségbe. A nadrágom nedves volt, átvérzett a kötés. Nem aggódtam, nem érdekelt. Dolgom végeztével visszamentem az autóhoz, figyeltem a koszos hókupacokat az út szélén. Csak percek múlva ültem be a kocsiba, és indítottam be a motort. Végül is nem sietek sehová, jutott eszembe.

Papp Vera

Az AI tudata

1.

*minden bomlik
a műanyag köntös
az AI tudata
a családtörténetek
a jövőkép
csak mi emberek nem*

2.

*száraz szülővárosom
lassan tengerfenékké válik
ahogy benövi a betongáz
elnyeli a lelkek fényét
a lineáris emberi történeteket
lakói pedig először mutálódnak
majd kihalnak*

3.

*alig várom hogy
a vérző szemű Szűz Máriára vethessem pillantásom
miközben bekenem magam illatos
virágszirmos kenőcseimmel
magam mellé rakom a kedvencnyulat
és még az unikornisos gyertyám is meggyújtom*

4.

*a lakókonténereink
belül nagyobbak
mint amilyennek
kívülről tűnnek*

5.

*megkértem az AI-t
hogy vegyen feleségül
aztán lefagyott a böngészőm*

6.

*én csak feketében járok és
rózsafüzért tartok magamnál
nem Djerzinski teremtet*

7.

*az Igazi létezik
egy bunker betonfala
és százötven év választ el minket
egymástól*

8.

*ráolvad arcunkra
a textilmaszk
a sebészi fókakék maszk
a gázálarc
a védőszemüveg
a niquab
a halotti szemfedő
a hegesztőmaszk
mi leszünk az újgenerációs
egyiptomi istenek*

9.

*ha a lelkünk valóban csak
neurológiai képződmény
akkor rajtunk múlik
hogy a halálunk pillanata meddig nyúlik el
és a Pokolba vagy a Mennybe
szánjuk árva elménket*

Prosopagnosia

*lehet hogy már találkoztunk
de az elmém képromboló
leverte a fejedet a helyéről
és maradtak az attribútumok
a kopott márványruha
a templombelső ahol láttalak
szeretnélek így is megismerni
arcodat törölték
de az identitásod nem*

HUGO MÜHLIG (1854–1929) festménye

Ivánovics Beatrix

Egy újabb füstbement terv

Szereznem kell egy másik anyát.

Nem sokkal azután merült fel ez bennem, hogy a sajátom egy törött sörösüveggel támadt rám álmomban. Engem ekkor olyan, a veszteséggel, sérüléssel, fájdalommal vagy egyenesen a halállal mit sem törődő, eszelős bátorság öntött el, amihez hasonlót csak a spártai katonák érezhettek a thermopülai csata előtt. Harcos-hoz illő módon megvettem a lábamat, és szinte hívtam őt, a saját anyát, jöjjön, röpjön felém, aztán döfje belém a szilánkos üveget, legyen bizonyosság végre valahára – még a mobilomat is előkaptam, hogy levideózzam –, íme a corpus delicti, tessék, hogy ő, aki az életet adta, kioltani is kész, hogy elpusztít inkább, mintsem hagyja, hogy önmagamé legyek.

Ébredéskor az első, ami eszembe jutott, hogy az univerzumnak minden bizonnyal különleges humora lehet, ha egyszer a szigorúan absztinens saját anyja kezébe egy sörösüveget csempészett gyilkos fegyver gyanánt. A papucsomat keresgélve kissé még fel is nevettem, kínos bizonytalansággal és hangtalanul, aztán a megmosolyogtató, buta álmok kényszerderűjével arcomon kibotorkáltam a konyhába. Szétcsavartam a kotyogóst, átöblítettem, majd felengedtem vízzel, és közben mákszemnyi darabokra hullott ez a kényszerderű is, valahogy zaccos lett, mint a patyolat mosogató, amely visszatükrözte vonásaim. Az álmok soha nem hazudnak, gondoltam, és mire lefőtt a kávé, mire belekavartam a cukrot, és lötytyintettem a tejet, mire leültem az ebédlőasztalhoz, és az első karcos és édeskés kortyot lenyeltem, tudtam már, hogy ennek a fele sem tréfa. Sürgősen szereznem kell egy másik anyát.

Először egy libát szemeltem ki magamnak. Valami dokumentumfilmet néztem éppen a tanyasi életről, tyúkok, kecskék, malacok, libamama, kislibák, szépen éltek, éldegéltek, ahogy ez egy tanyán szokás. Aztán beszökött hozzájuk egy kutya. Középtermetű, fekete keverék volt, ősi vadászösztönétől hajtva rohangált kereszt-

be-kasul a fűfoltokkal pettyezett, kopár udvaron, megkergette a kecskéket és a malacokat, a tyúkok fülsértő kotkodácsolással röptek szerteszét. Egyszer csak az ólak mögül előbukkant a libamama, és nekirontott a kutyának. Szárnyát kitérte, nyakát előre nyújtotta, rikácsolt és sziszegett, mintha előző életében tűzokádó sárkány lett volna, vagy legalábbis egy spártai hős, úgy védelmezte kicsinyeit ez a másik anya, akár a görögök azt a nyomorult szorost, eszelős bátorsággal, ahogy egy sörösüveggel hadonászó saját anya támadása ellen védekezik az öntudat. A libamama győzött, a kutya elinalt, én pedig sóvárgó féltékenységgel figyeltem az ólak mögül előtutyogó kislibákat. Totyogtam volna boldogan közöttük, éltem volna egy kopár tanyaudvaron, aludtam volna az ól mögött, csak legalább néhány órára, napra, csak hadd legyenek kisliba egy picit.

Sejtettem azonban, hogy a nyelvi különbségek áthidalhatatlan szakadékokat képeznének kettőnk között – meg egyébként is, mit kezdenék egy libával egy nyolcadik emeleti panellakásban? –, úgyhogy megpróbáltam inkább a közvetlen környezetemben felkutatni a másik anyát. Apai nagymamám az agyvérzése óta sajnos még a saját gyerekét is alig ismerte fel, nemhogy egy újat, egy másikat magáénak fogadjon, sógornőm édesanyja pedig Spanyolországban tengette életét, tekintettel arra, hogy a sógornőm maga is spanyol. Vajon milyen lehet a távnyaság? Valószínűnek tartottam, hogy még másoknak sem az igazi. Ezzel szemben férjem nagynénje egészen szimpatikus választásnak tűnt: szívarkát szívott, és szerette a kézműves söröket, szabadidejében pedig hátborzongató kerámiamaszkokat alkotott. Neki talán mesélhettem volna az általam használt maszkokról meg a sörösüveges démonná változó saját anyáról, ő talán megértette volna, hiszen maga is ismerte a sötétséget, maga is cipelte valamiféle megfogalmazhatatlan borzalomnak a súlyát, amit csak szivarkázással és maszkfestéssel tudott enyhíteni. Férjem nagynénje azonban soha nem akart gyereket, és nyilvánvaló volt, hogy ebbe a projektbe így hatvan felé járva már végképp nem is kíván belevágni: az első próbálátogatásom huszadik percében a kezembe nyomott egy vigyorgó szájú görög színházi maszkot, és kitesékelt az ajtón.

Az ideális jelöltet, a tökéletes másik anyát végül a Facebookon szúrtam ki. Foglalt volt már, ez igaz, az egyik hajdani osztálytárs-

nőmnnek volt a saját anyja, de ahogy a házasságtörőnek sem akadály a zsebbe rejtett jegygyűrű gyűrűsujjon körbefutó nyoma, úgy engem sem tartott vissza az a forradás, a császármetszéssel született saját gyermek félreérthetetlen jele. Tudtam, hogy ott van valahol a lenge nyári ruha vagy épp a tollbetétes télikabát alatt, de nem foglalkoztam vele. Csak azzal a bejegyzéssel foglalkoztam, a születésnapi köszöntővel, amit élem dobott az algoritmus, mintha lelkembe látna ez a mesterséges intelligencia, és pont azt kínálná fel, amire szükségem van. Drága csillagom, írta a lányának, egész életem beraagyogod, amióta vagy. A saját anya engem úgy köszöntött legutóbbi születésnapomon, ezen a napon, mondta, inkább őt kellene ünnepelni, hiszen ő szenvedett meg velem, ő szenvedett a világra, övé ez a nap. Na jó, tette hozzá, akár kettőnket is ünnepelhetjük, végül is ketten voltunk jelen, ő meg én, csak kár, hogy az én jelenlétem már akkor se sokat számított, gondoltam hozzá kimondatlanul, önmagában semmi esetre sem, maximum rajta keresztül. Övé a szenvedés, övé a boldogság, övé a születésem napja. Ebből a szemszögből jogos elvárásnak tűnt, hogy az életem is érte van, érte lettem, körülötte kell keringenem érzéseimben és gondolataimban, fájdalomban és örömömben, mint valami poros, felfedezésre sem igazán érdemes törpebolygó az egyre nagyobbra hízó és mindent elnyelni kész vörös óriás körül. És a vörös óriás szólna, és azt mondaná, azért ilyen mézesmázos az a másik anya, mert ő nem szenvedett meg a saját gyerekével, csak úgy kivágták belőle, és kész, fogalma sem lehet róla, mennyi gyötrellemmel jár az igazi anyaság.

Óvatosan környékeztem meg tehát a másik anyát, ahogy ő keringett a lánya körül, úgy keringtem körülötte én, a pályát tévesztett aszteroida, először csak néhány Messenger-üzenet, aztán véletlenül arra jární, összefutni, belébotlani, elmakogni a begyakorolt, suta mondatokat. Süteményrecepteket kértem tőle, és tanácsot a mosószerválasztáshoz, mutassa meg, hogyan lehet az erkélyen paradicsomot nevelni. Mitől fog virágozni a viaszvirágom, melyik kézkrémtől nem ragad a bőröm, mi a titka a ropogós panírbundának. Spanyol szavakat tanítottam cserébe, és kinagyítottam sógornőm fényképeit; régi álma volt, hogy lássa a Sagrada Famíliát, ígértem, hogy egyszer elviszem oda. Szépen haladtak a dolgok.

Hosszú hónapok kitartó munkájával sikerült a közelébe férköznöm, megkedveltetni, talán szerettetni is magam. Eljártam vele kirándulni, és meghívtam moziba, közösen csodáltuk végig az El Greco-kiállítást. Még a lánya is megköszönte nekem, hogy ennyit törődöm a saját anyjával, sajnos, amióta munkahelyet váltott, neki erre nem sok ideje van. Lassanként én is leengedtem a kezemben tartott pajzsot, lekapartam arcomról a megkeményedett, zaccos maszkokat, nem kellett többé spártai hősnek sem tettetnem magam, hiszen senki sem akart megtámadni. Karnyújtásnyira voltam attól, hogy legyen egy másik anyám.

Aztán elérkezett a születésnapom. Drága csillagom, hívott fel egy héttel előtte, mindjárt itt a te napod, mivel szerezhetnék örömet neked? Vacsorázzunk együtt majd, feleltem, és gondolatban hozzátettem: mint egy igazi család. Még letette a telefont, még kitakarított, és letörölgette a port, még kitalálta, mi legyen az ünnepi menü, és elkezdte összeírni a szükséges alapanyagokat, aztán úgy, ahogy volt, kezében a listával és az El Greco-kiállításon vásárolt szuvenírtollal összeesett a nyitott hűtőszekrény előtt, egyenesen a frissen felmosott, csillogó padlóra, és nem is kelt fel többé. Tüdőembólia, mondta később az orvos, esélytelen lett volna megmenteni őt.

A temetésen a hátsó sorban álltam. Nem volt jogom elsiratni sem rendesen, hiszen én csak egy másik gyerek vagyok, egy betolakodó. Az igazi ott zokogott a vállamon, amikor a temető kapujában elbúcsúztam tőle, és én odasúgtam neki, hogy őszinte részvétem, fogadd őszinte részvéteimet a téged ért veszteség miatt. Mennyire szerencsés vagy, súgta vissza ő, hogy a tiéd még él, a saját anyád, és ekkor együttérző mosollyal bólogatni kezdtem, hogy igen, persze, igaza van. Szemében csillogott a könny, ahogy sóvárgó féltékenységgel felnézett rám, egy sörösuveg nyakán sem csilloghatna szebben a kicsapódott, gyöngyöző pára, egy törött üveg szilánkjain sem a kiontott vér. Nincs másik anya. Csak füst és hamu van, meg egy ízléses, fából faragott urna az Óbudai temető egyik kolumbáriumában.

Az univerzumnak, ha rendelkezik ilyesmivel egyáltalán, minden bizonnyal fekete a humora.

Saad Anna

Táncoló lány

*Várfalon táncolok,
lábam között ütemre futnak a fürge
hegedűszólamok.
Fülembe suttogják,
nem lehetsz különleges.
Megállok.
Belegabalyodom a dallamszálakba.
Eltűnik a testem, szépen elhalványul.
Egyé válok a várfallal.*

*Gyerekkoromban fülembe suttogták a fák,
hogy különleges vagyok.
De már nem hiszem el.
Vártam, hogy beteljesüljön.
Folyton csak vártam a jeleket.
De már csak én vagyok.
Visszakaptam a testem.
Már nem hallom a szelet.
Magammal nem tudok mit kezdeni.
Kell valaki. Valaki más.*

A sas

*A levegő köréd sűrűsödik, ahogy zuhanórepülésben közelítesz
zsákmányod felé,
nem lehet megállni, haladni kell. Elkapod a pockot, büszkén
a magasba emeled.
Erőt merítesz a győzelemből, apránként tovább haladsz.*

*Leszállsz egy útmenti póznára, hogy rendbe rakd a tollazatod,
de egyre csak arra gondolsz, hogy milyen jó lenne találkozni
valakivel,
már semmi sem áll utadba, de újra éhes leszel, újra pockot kell
fogni, aztán megint,
így végül a magány marad csak neked,
tollaid egyre fényesebbek lesznek, nem éhezel többé,
csúcsragadozó lettél.*

Íz

*Egy csoki, ami arra emlékeztet, akitől kaptad.
Egy teremre,
egy fontos eseményre,
egy napra,
aminek az órái beletömörülnek a gömb alakú édességbe.
Ahogy a csoki szétolvad a szádban,
eltűnnek a fontos pillanatok,
az üres csomagolópapír zörgése már nem jelent semmit,
de a csoki íze még percekig ott marad a szádban,
azt az illúziót keltve, hogy elértél valamit.*

Sz. Kárpáthy Kata

Hosszú reggel

Ébredés, hasogat a fejem, soha többé nem iszok, jövő hétig legalábbis biztos, a legidősebb gyermekem tizenkét éves lesz, és azt kérte, vegyek itt ajándékot, de most hánynom és vécére kell men-nem, megmozdulni is alig bírok, egy pohár összetört a fürdőszobában, nyitva hagyhattam az ablakot, ez volt az első gondolatom, de várjunk csak, mi a franc, nincs is ablak a fürdőszobában, csak szellőző, amit nem kapcsoltam be, de zúg, a picsába, hallottam a fürdőszobából, mi a franc, gondoltam újra, ekkor jött ki a fürdőszobából ő az ingemben, bocsi, felébresztettelek? kérdezte, baszszus, itt van, nem álmodtam a tegnapot, bár úgy lett volna, a fenébe, ezt nem kellett volna, visszament, ahogy hallottam, zuhanyozott, addig próbáltam összeszedni magam, egy szál törölközőben jött vissza, megcsókolt, na jó, megyek, kösz az estét, mondta, előttem öltözött fel, közben kacéran mosolygott, zavarba ejtő volt, szép volt a látvány, de nem lett volna szabad még látnom se így, nemhogy vele lennem, ó, basszus, az ajtóból még visszafordult, és rám kacshintott, ahogy kiment, felkeltem, a vécé fölé hajoltam, és már jött is a gyomrom tartalma, kiöblítettem a számat, majd leöltöztem, beléptem a zuhanyzóba, egy fekete tanga lógott a zuhanyfejen, ezt véletlenül itt felejtettem, hallottam a hátam mögül, ő volt, belépett, elvette, nem zavartatta magát, lesz folytatása? kérdezte az ajtóban, a fejem szétszakadt a macskajaitól, nem hiszem, mondtam, ennyit tudtam kinyögni, csalódottan mosolygott, kár, mondta, de ha meggondolnád magad, hívj fel, a számom az asztalon, elkészönt újra, és szájon csókolt, én meg csak hagytam, meglepő, hogy abban az állapotban nem hánytam bele a szájába, ahogy becsukódott az ajtó, felkeltem, az asztalon tényleg ott volt a névjegye, és egy fotó bekereztezve rólam tavaszról, jesszusom, nem tudom, mitől akartam jobban hányni, magamtól vagy a piától, beléptem a fürdőszobá-

ba, és egyből a vécé felett találtam magam, szerintem tegnap sok bort és konyakot ittam, legalábbis a színből erre következtek, még jó, hogy sok ásványvizet hoztam magammal fel azelőtt nap, megittam egy litert három szuszra, majd nagy nehezen lezuhanyoztam, és visszazuhantam az ágyba, írtam a feleségemnek, hogy ma később indulok, mert másnapos vagyok, tudtam, hogy ezt meg fogja érteni, azt viszont hogy fogom kimagyarázni, hogy részegen mit csináltam, pont a gyerek születésnapja előtt, talán kicsit napolni kéne a vallomást, úgy két hét múlva is elég lesz, ha meg észreveszi a levertséget, legfeljebb hazudok, hogy elrontottam a gyomrom, vagy hogy túl erőset ittam itt, és még nem jöttem helyre, olyan szarul hazudok, hogy még magamat se tudom átverni, ó, basszus, inkább aludtam egy órát még, aztán felkeltem, összepakoltam, és gondolkodtam a történteken, átvillant az agyamon, hogy nem volt nálam óvszer, de nála se lehetett, néztem a kukát, nincs kidobva, a lepedőt elnézve jobb lett volna, ha van nálunk, na, már csak ez hiányzott, éppenséggel nem az én gondom elsősorban, de akár lehet is belőle bajom, nem hiszem el, hogy ilyen hülyék voltunk, közben kimentem a városba, sétáltam, szellőztettem a fejemet, útba esett egy ajándékosbolt, megkérdeztem az eladónőt, mi ajánl, gondolkodás nélkül megvettem, ahogy kijöttem a boltból, megláttam az út másik oldalán őt, hangosan köszönt, átjött, hát te? kérdezte, a gyerekeknek születésnapja lesz, mondtam, ó, boldog születésnapot neki, mondta, figyelj, kezdtem, a tegnapi, hagyd, vágott közbe, nem történt semmi, kínos csend állt be, megyek csomagolni, hazudtam, ezt is rosszul, mert láthatóan nem vette be, visszamentem a hotelba, felhívtam a taxist, aki hozott, elmakogtam a címet, fél órán belül megérkezett, bepakoltunk, és már indultunk is, amikor kigurultunk, ő is akkor hagyhatta el a hotelt, a műanyag kerti széken ült, mellette egy koffer, barátságosan integetett, a kezében egy üveg bor volt, már félig üres, kínosabb volt, mint a bolt előtti jelenet, biccentettem, ó, basszus, hiába volt jó az este, ha már reggel bánom, nem, ezt inkább soha nem mondom el a feleségemnek, ismét vonaton, kattog megint alattam, de most nem érdekel,

inkább zenét hallgatok, és azon kattogok, hogy ne rókázzam le a szomszédomat, és közben rágódom, mondjam-e el a feleségemnek, vagy se, közben egész jó ez a zene, *rám még sose haragudtál, rám légszi ne haragudjál,*¹ olvasgathanék útközben, a könyvet, amit hoztam, ó, basszus, a lánynak adtam, nem vagyok normális, hogy ilyen idiótaságokat teszek, közben hiába a fejhallgató, a vonat hangosabb, hallom, de jobban szeretném, ha semmit se hallanék, csak a zenét, *durva év volt de egy durvább jön, minden vagyonom elköltöm,*² talán vennem kellett volna a feleségemnek valamit, bár abból tudná, hogy valamit elszúrtam, virágot is csak akkor viszek, ha veszekedtünk, és igaza lenne, de mit vegyek, mit tegyek, messze még a határ, lassan megy a vonat, most sürgetném, tolnám szívem szerint, menni akarok, szabadulni, felelőtlen vagyok, hogy megengedtem mindezt, nézem a tájat, éppen elaludtam volna, amikor az utasok többségének egyszerre szólalt meg a telefonja, trivohá, ennyit értek az egészből, ez a légiriadó lesz, már amennyire felvilágosítottak, a vonat megáll a semmi közepén, kérdezem a jegyellenőrt, hogy ilyenkor mi a teendő, várunk, mondja, eltelik tíz perc, nincs a közelben óvóhely, de nem is mehetünk tovább, ebben nincs logika, ha netán idetalál valami, még el se tudunk menekülni, le nem szállhatunk, de el se bújhatunk, eltelik tíz perc, és még tíz perc, igazából nem is bánám, ha most eltalálna egy rakéta, nem kellene felelnem a hülyeségem miatt, csak remélni tudom, hogy nem lesz következménye, és újabb tíz perc szaladt el, nézem az órát, közben hánynom kell, kimegyek a mosdóba, végülis, lehet, hogy semmi se lesz, közben ismét megszólaltak a telefonok, indulunk, megyünk, ugyanolyan lassú tempóban végre, a vámhoz értünk, csak menjek már innen el, nem akarok itt lenni, soha többé, végre, elveszi az útleveletem egy csinos szőke katonanő, várunk, tíz perce, kezdek unatkozni, innék egy kávé, már leszállnék, de jön vissza a katonanő, visszaadja, és már indulunk is tovább, döcc és döcc, megszólalnak a telefonok, már elhagytuk az országot, nem

¹ Analog Balaton: *Zserbógalopp*

² Analog Balaton: *Zserbógalopp*

állunk meg, berobogunk a másik állomásra, megismétlődik az ellenőrzés, minden rendben volt? kérdi a rendőr, aha, válaszolom, csak félreléptem, gondoltam magamban, átszállás, a következő vonatig fél óráig kell várni, előkotorom a cigimet, van még két szál, pont elég, otthon úgyse gyűjthatok rá, nem tudom, ki törné le hamarabb a kezemet, a feleségem vagy a gyerekeim, iszok egy gépi kávét, a jegyautomata megint nem működik, még jó, hogy online is megvehetem, nincs kedvem kiállni azt a kilométeres sort, ami a kassza előtt gyűrűzik, négyből csak egy dolgozik, kintről nézek befelé, ahogy tolonganak az emberek, az egyik ordítani kezdett, hogy ő baszta le, a vonat öt perc múlva megy, hogy fog utazni így, és neki haza is kell még ma mennie, a többiek csitítják, már sír, hogy kész, nem tud eljutni a kórházba a férjéhez, ketten előreengedik, szerencséjére késik a vonatja, öt perce kellene bent állnia, most zötyög befelé, a jegyét megkapja, örül, rohan a vagonhoz, felszáll, hánynom kell, megint, utána még egy gépikává, merül a telefonom, hol a töltőm? elfogy az utolsó szál cigi, befut a vonatom, felszállok, még várunk, nem izgat, a híreket pörgetem, felhív a feleségem, ja, a vonaton, mindjárt indulunk, darálom, ó, basszus, tuti hallja, hogy baj van, dolgozik, letette, közben időben indulunk, és már megy is a vonatkattogás, minimal techno, tim-ti-tim-ti-tim, tim-ti-tim-ti-tim, a fejhallgatót újra felveszem, rá akarok gyűjtani megint, elfogyott, meg vonaton nem is lehet, majd otthon veszek egy dobozzal, és tuti kapok majd érte fejmosást, bár a legkisebb baj lenne most ez, és ez is lesz, nem mondom el, majd elmúlik a bűntudat, részegek voltunk, a könyvet sajnálom, meg amit beleírtam, mostmár emlékszem, hogy mit, de már mindegy, megy a vonat, minél távolabb gurulunk, egyre inkább barátkozok meg a gondolattal, hogy ha nem tudja meg a feleségem, nem is lesz probléma, nem leszek hülye, nem baszhatom el ennél is jobban az épp helyrerázódott kapcsolatunkat, muszáj, döcc-döcc, megállók, ha hosszabb megálló, kiugrok levegőzni, ahogy elindulunk, szaladok a vécére, alig érkezem behúzni az ajtót, már okádok, röhög rajtam az ellenőr, megsajnált, hozott bubis vizet, ahogy tisztul a gyomrom, a fejem

is, és távozik a büntudat, minden rendben lesz, itt az ajándék, otthon a család, ez a kaland meg se történt, közben a telefonom is töltődik, olvasom a híreket, kukából szedtek ki egy csecsemőt a lakhelyüinktől nem messze, nagyot nyelek, megiszom a bubis víz utóját, nagyjából átment rajtam a macskajaj, az órát nézem, már csak két megálló, írok a feleségemnek, mégiscsak hoznom kellett volna valamit, kimegyek a vécére, de már nem hányni, az ellenőr röhög, veregeti a vállamat, amikor kijövök, jó kis estéje lehetett, mondja, aha, mondom, leülök, pörgetem a híreket tovább, bombázások, becsapódott rakéták, de mind messze tőlem, szerencsére, válaszolok néhány e-mailre, és már el is értük a végállomást, a feleségem vár, mosolyog, na mi van, piás, nevet rám, hagyjál, még mindig nem jöttem magamhoz, nevetek én is, szerencsés vagyok, hogy ilyen lazán kezeli, megfogja a kezemet, hazasétálunk, otthon a gyerekek a nyakamba ugranak, jó lesz minden, csak kussolni kell.

FOTÓMONDÓ (2.)

Méhes Károly fotója

Székelyhidi Zsolt

Cél

*Látod,
mi minden
sikerül
érted.
Testeket
hozok létre,
népek elejét
veszem.
Emberszövettel
vonom be*

*szépen
a lassú világot.
Látom,
te mégis felforgatni
jössz.
Elégedett éppen
csak magaddal lennél,
holott minden nyak,
könyök, térdhajlat te vagy.
Minden szembogárban
visszatetszve
szólhatod le
saját arcodat.
Látod,
mi minden
kiderül
belőled.
Az ember
hozott anyag.
Megtörtént életek,
megtört önmagad.
És mégis volnánk,
népek kezdődnek,
és véget érnek,
veled dacolva
tartanak oda,
ahová neked
nem kéne
célba érned.*

Székelyhidi Zsolt fotója

Méhes Károly

Délután fél hat

*Már majdnem kisütött a nap
amikor felhívtak: meghalt M.
Ittam volna egy kortyot
de nem találtam semmit
Újra az ablakhoz álltam
és megnyugtatót hogy
közben teljesen besötétedett*

Méhes Károly fotója

Székelyhidi Zsolt

Szándékos csend

*Mag, amit
a szél hord szét,
vagy.
Szél, amibe
kapaszkodni mész,
vagyok.
Alattunk nyelve a földnek,
torka vékony víznek,
források háta.
Forró a meleg,
fagyott a hideg.
Testünk a bolygó,*

*amit a szellem megnyitott.
Áthaladunk a teremtéren.
Lelassulok, eresztlek,
szálllok az engesztelő sárba,
mindennek te legyél foganatja,
én pedig aránya.
Fiazz, lökd ki
magasra a szárat,
told az ágból elő
a levelet.
Magadként működj,
én fűjjalak, porozzalak.
Ami a levegőnkbe érik,
amit a napunk vonz,
ahová táruul.
Szirom és szín,
szentély és kút.
Szándék és csend.
Meghaladjuk.*

Méhes Károly

A tél kezdetéről

*Ma reggel főztem az első téli narancsos fahéjas teát
kortyolgattam lassan mint aki épp most adja meg
magát a sorsának e pillanattól a világ lassú lesz
és jó esetben narancsos és fahéjas
Délutánra örült szél érkezett mintha mindent el akarna
tüntetni ami itt maradt a nyárból még a romjait is
Este a köldököm mögött de annál sokkal távolabbról időnként
rezgést éreztem mintha üzenet érkezne egy lehalkított
mobilon ám ez is titok marad mint igazából*

*minden s hogy ne nagyon zavarjon főztem még
egy teát amibe talán nem túl gyarló módon
csöppentettem némi mandulalikőrt*

Székelyhidi Zsolt fotója

Nagy Zopán

Átjárások / Nyelvi, képi torzítások...

Ó, a Ráá-dió! Ma ritkán rikkant zakkant riadót, ám ha szól: tücsök verejtekre és csincsilla-pacsmagra: mamut-hiedelmet és rinocéroszi donga-dörgedelmet javasol... De-de, sajátos időnként a mögöttes füljárat-drótozat hálózatok távol-közei (*határgyőzői*) gerjedelmeket is (szinte *Intra Muros*) közvetítenek...

In memoriam (ah, memóriám!) *Az Őrző Könyvének* fortyogás-(f)elfordulásaiból, folyamatos fájdalmak, foghíjas félreértések, apró örömek és rejtett rituálék nyomán:

Psszt-psszt-psszt! Píísz: kedv-nedves, vertikális (v)érzésű Szent Sebestyén! Benned szemérmes sekrestyés lett egy szekrény... Itt mozgástilalom várható! Igen! Az ingerszegény gyütt-mentek vidékén, a Monszunok és Metángázok mentén már betiltották a visszhangot is, minden súrlódással, moccanattal, erjesztett eresztésekkel együtt! A szélsőséges Szellenet Házában pedig – fertelemszerűen – a hascsikarás és a haszontalan al-farolás lett betiltva!

Sztrepitusz spirituszait szintén eldugaszolták, így most (az elnémított félisten): ott gubbaszt szűk fülkéjében, csupa-ragadós, majomseggdugaszos, makula-darabos klauzúrában, akár egy vércseppeket (altájékon át) síró mártír...

Keserves versbetét-töredék, anti-bukolikus költemény, avagy gondolat-induló szösszenet, hangtilalom idején az Akroszirinxen:

*míg életrajzot fésülünk
ülünk a fingban és sülünk...*

s ha hol miattunk nem terem
fű: erdőstől a mentelem

túlszárnyalván Noé tatát
bárkánkban legyen – Ararát
vagy fürge késsel és bozont
hajunkkal játszunk Abszolont...

*ma turpisságunk éktelen
végét bevárni végtelen...*

*és ott szorítva zabszemet
helyünk a Fingok Háza lett
ha kint a forrongás elül
még nem tudjuk, mi vás belül
ha leng a tükre bugyborog
nem tűrhetünk alattomot...*

*és minden elszólást lemér
a Szólamlási Ellenőr...*

*ülünk a fingban és sülünk
míg életrajzot fésülünk...*

Sistergő-szellősen szólott: Victorius Hatarianus. –

Aztán a Chiassolunghi rádió még egyszer jelentkezett, s ím-ígyen recsegett:

Okoncz Akrorotty ciános ciszternát szivárogtat reánk s ellenünk züll di a Mammonzipáholyból ártalmazott Szarmata Ekkudu mágust és Tetr zoom Felgebrát, aki az ősi Halandzsapazarból való, ártó szám-hisztikus... A cél most visszaló! Fintorgó hátrány-nyilazás... Ló nélküli pacifista ló! Paci nista... Humorelles offenzívák kórusa: jajj! Tudós-legeltetés, nyershús-táncoltatás, sandán lincselés... Reccs és rímedend re meta-reccs...

- - -

Sírvers / hamvedény-nyers helyett:

*E fél-tétlen,
féltékeny féltekén:
csak fél-gőzzel,
fél-tökkel éltem én...*

Schwarz-poetica helyett:

*'73-ban
születtem
abszurd álomban...*

*Az eltelt
50 év:
szintén valótlan...*

De:

*eljött az Idő
és megjelent Ő:*

a Felemelő!

Veres Piroska

Az idő lelket ad a tárgynak

*Az idő lelket ad a tárgynak,
szívemhez nő minden, mi öreg:
csorba csuprok, bolyhos kardigánok,
kávém úgy iszom, mint egy nagykövet.*

*Ritmusom a rutin: kopott porcelánon
a napfény megpihen,
mint öreg szívemen a ragyogás,
az isteni, örökös imázs,
s felnevet valamin, mint az angyalok,
lábamra csusszantva lyukas papucsot.*

*Az idő lelket gyújt a tárgynak,
benne parázslík egész életem.
Szemem szépségét nézi meg a mának,
talmi csillogás, ha tökéletes.*

*Felnövök szívemhez én is lassan,
kívül kopott a fény, belül ragyog.
Semmit sem kell lecserélni mára,
az égről sem szokták a csillagot.*

Lajtos Nóra

örökkévalÓ

*a lovak nyerítését hallani,
vágóhídra viszik őket,
a kiöregedett pejeket*

*patkószögek állnak ki szívemből,
fémes íze van a vérnek,
vajon a holnapok mennyit érnek?
hány sörényszörnyi az élet?*

*csikótáncot rop a reggel,
friss és üde, mint egy mén,
szalmajászol melegében
szikevágás peremén*

*csupa érzés, csupa szitok,
csupa omlások, csupa hősök,
csupa eredők, és kádasok,
csupa hajdani reszelősök*

*és feltörte a negyedik pecsétet,
és láttam, íme egy fakó ló,
a rajta ülőnek neve: Halál*

let's go to death, let's go, let's go!

*útszeretkeződésben megállni,
lovat lovasával elásni,
Nap-nyerget, Hold-kantárt csodálni,
hibázni, elzárni, megvárni, felvágni*

*megkötöm lova szomorú fűzfá
megkötöm szíve gyöngé violá
lovamat eloldo mikor a Hold jön fe
de tőled violá csak a halál old el*

*patás hajnalokon istállószerű az ég.
az ukrainai nemes tatár lóháttára vagyok
kötve Mazeppaként, vágat velem a ló.
én a túlélő, amaz az elpatkoló*

*csak szárny, csak láb, csak láb, csak szárny,
csak ostor, csak csapás, csak rém, csak rés*

csak júliusban izzadt ég, csak napraforgómag, csak és...

Holtomiglan

*Virágmezőre zuhognak
el nem csókolt csókjaink;
azt mondtad, az ajak kapu...*

*Madárnyomokat betűztél
talán, amikor nyelvemhez érve
az alany s állítmány voltál te magad.*

*Tavalyi szárnyaimat odaadtam
egy báránynak, neki is könnyebb
a repülés, mint nekem azóta.*

*Amikor arcomon hagytad tekinteted,
majd egymás kezével játszottunk
hanyattolva a kívánság matracán.*

*Hol vannak vasalatlan lepedőink?
Szennyesek lettek vajon tőlem?
Szerintem ezért kell vezekelnem.*

*Én férfiként, te emberként szeretsz,
és ez így helyes, akkor is, ha nem...
Virágmezőre hullanak könnytollaim.*

*Majd a halál ollója elvágja a köztünk
lévő köteléket. Isten adjon nekünk erőt
a vérehulló fecskefű-feledésnek.*

Ónody Éva

„Bele kell bújni Kós Károly Varjúvárába”

Szűcs Endre építész emlékezete

Aludtam én is nagymamánál, Kunágótán a tornácon – ahogyan Szűcs Endre nevezte ezt a hosszú folyosót –, de mi gangnak mondtuk. Hihetetlen élményt jelentett, mert a csillagos ég volt a paplanom, és aludni sem lehetett ebben a gyönyörűségben. Nagy volt a csend a tücskökkel, és ragyogott a mennybolt abban a hatalmas sötétségben. Az élmény lassan mégis igazi álomba ringatott.

Szűcs Endre építész

Érdekes, milyen réges-rég történt, mégis felbukkant, amikor Szűcs Endre említette. A Balaton-felvidéken járkáltunk az építésszel, gyönyörű, műemlék jellegű házak között, és megnézhettem belülről szinte mindegyiket. A lakók nagy örömmel fogadták építészüket, és ő közben sorolta nekem házai előnyeit, hisz azok jól alkalmazkodtak a benne élőkhöz. Szinte mindegyiket romjaiból „támasztotta föl”, sokszor csak a fűvön még kirajzolódó alapokból, olykor beomlott pincékből indulva ki.

Valóban olyanok ezek az egyszerű, hófehér házak, mint amilyenekben a régiek éltek falun; például az én nagyanyám is Kunágótán. Az ilyen ház olyan, mint egy jó ruha, mondta Szűcs Endre, amelyben kitűnően érzi magát a huszonegyedik század embere. Szinte tökéletes a szerkezete: középen a konyha a tűzhellyel, ahol zajlik az élet, kétoldalt a tisztaszoba és a hátsó, a kamrával. (Később ehhez hozzákapcsolták a padlásfölgárót és az istállót.) Az oszlopos tornác nemcsak szép, de összeköti a szobákat, véd a naptól, a szélről, az időjárás viszontagságaitól. Aki itt nyaranként kinn alszik, a csillagos égbolt alatt érzi magát. (Mint én kislánykoromban.)

A FELSŐÖRI UDVARHÁZ
ÉTTEREM BELSŐJE

A dunántúli tornácok általában kosárfesek, az oszlopok vas-
kosak, bájosan bumfordiak, a finom itáliai loggiák kistestvérei.
Persze ma fürdőszobával, központi fűtéssel tervezzük ezt az örök
életű, háromosztatú házat – folytatta az építész –, a kor igénye-
inek megfelelő technikai felszereltséggel, például padlófűtéssel.
A tetőtér beépíthető az igények szerint. Én jobban szeretem, ha
egy szinten élek, ha nincs a tetőtér beépítve. Persze borotvaélen
táncoló tevékenység az enyém: a markánsan hagyományörző ház

könnyen másolat-tá vagy túlcsonduló érzelmességé válhat. Nem vagyok meggyőződve arról, hogy az, amit teszek, az egyedüli járható út.

Megkésve, csak mostanában jutott el hozzám, hogy

Szűcs Endre – sajnos – tavaly, hetvenkilenc évesen eltávozott e földi létből. Mivel többször találkoztunk, meglátogattam őt a műtermében, a Pasaréti úton, valamint saját tervezésű, Szentbékállán épült szép házát is megmutatta, van mire emlékezmem.

De nézzük előbb pályája fő állomásait. „Műemléki szakember” – aposztrofálta őt a szakma. Ybl Miklós-díjas, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, műemlékvédelmi szakmérnök. A Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjét is megkapta, de jobban szerette az Év Háza díjat, amelyet több mint egy tucat-szor nyert el. Még fiatalon írta meg *Színes üvegablakok Budapest századfordulós építészetében* című doktori disszertációját, 2005-ben pedig megjelent hiánypótló szakkönyve, *A megfestett fény: díszüveges munkák a történelmi Magyarország építészetében 1945-ig*.

1981-ben szerezte meg a műemlékvédelmi szakmérnöki diplomát, és a népi építészeti emlékek kutatója lett. Mérnök édesapja hatására választotta ezt a hivatást. Már 1968-ban végzett a Műszaki Egyetem Építész-mérnöki karán, de akkoriban tudatosan háttérbe szorították a népi építészetet, a szecessziót és a historizmust, amelyek iránt korán elköteleződött. Makovecz Imrétől kapott megerősítést, aki akkoriban az egyetemen is oktatott. Később, amikor csatlakozott a Kós Károly Egyesüléshez, szoros szakmai és baráti kapcsolat szövődött közöttük.

A Kós Károly Egyesülés és annak Vándoriskolája, amelyben Szűcs Endre, már mesterként, jelentősen közreműködött, megérdemel egy rövid kitérőt. 1989-ben, a rendszerváltáskor alapították a Makovecz nevével fémjelezett organikus építészet hazai képviselői. Ez a társulás óriási szellemi tőkét képvisel mindmáig. Elsődleges célja keretet biztosítani a szabad szellemi élet kibontakozásának. Alapítói évtizedeken keresztül hol nyílt, hol rejtett háborút folytattak és folytatnak a magyar építészeti kultúra fenntartásáért és a jövőbe való átmentéséért. Két konkrét eredményük az *Országépítő* folyóirat kiadása és a Vándoriskola.

Amikor Makovecz mester megkért, hogy mutassam be a sajátban Kampis Miklóst, a Kossuth-díjas építészt, aki áldozatos munkát végzett a Kós Károly Egyesülésben a Vándoriskola vezetőjeként, bizony csodálkoztam, miért pont engem szemelt ki erre. Bár Kaposvárra kellett járnom, szívesen tettem eleget kérésének. Megismerhettem ezt a múltat idéző, igen értékes és eredményes képzést, ahol a frissen diplomázott építészek a mesterek mellett, munka közben sajátíthatják el a szakma gyakorlati fortélyait. Hat félév alatt a vándorépítészek elvileg hat építésziroda munkájába, működésébe látnak bele, kicsit úgy, mint a középkori céhes legények, akik annak idején egész Európában végigjárták szakmájuk legjobb műhelyeit, és hazatérve hasznosították megszerzett tudásukat, tapasztalataikat. Emellett részt vesznek elméleti képzéseken, terep-pályázatokon, kirándulásokon. A nagyszerű lehetőséget diplomázással zárják, saját tervezésű, megépült vagy épülőfélben lévő házat mutatva be a mesterek testületének. Az elmúlt harmincöt évben több mint száz vándorépítész végzett itt, és lépett magasabb szakmai szintre, mint ahogyan az egyetemen a diplomával elengedték őket. Nagy visszhangot keltett külhonban is ez a korszerűsített középkori mód; például Károly herceg Nagy-Britanniában ennek mintájára hozta létre építészirodáját. Amikor Sevillában, a világiállításon időről időre eltűnt kísérői elől, a testőrei azonnal tudták, hogy a magyar pavilonban kell keresni, Makovecz Imre világszenzációt kiváltó héttornyú épületében. (A főherceg ma Nagy-Britannia uralkodója. És „ha-

Szűcs Endre a mesterrel, Makovecz Imrével, aki jó barát lett

zajár” Erdélybe, mert vásárolt ott magának két birtokot, hisz a szépanyja magyar főnemesi asszony.)

De térjünk vissza Szűcs Endréhez, aki állami tervezőirodákban kezdett dolgozni, majd 1980-ban saját stúdiót alapított, a Szépítők Műemléki Tervező Társaságot, 1987-től a MÉRMŰ Építészstúdiót. Nevéhez fűződik a soproni Főtér és a belvárosi utcák rekonstrukciója, valamint a Kárpát-Haza Temploma Verőcén, amely közadakozásból épült, a polgármester kezdeményezéséből és irányításával. 2013-ban az alsóbogáti Festetics-kastély felújításáért Tóth Péterrel együtt elnyerte az Europa Nostra-díjat, az Európai Unió kitüntetését. Nem mellesleg a Magyar Tudományos Akadémia ösztöndíjasaként 1993 és 1996 között Zakariás Attila sepsiszentgyörgyi építésszel kutatta a gyimesi népi építészetet! Mintegy száz épület felmérését és fotódokumentálását végezték el, tizennyolc házat és egy kápolnát mentettek meg, mi több, megvásárolták a lebontásra ítélt épületeket, és falumúzeumként újjáépítették azokat.

1990 után, amikor a rendszerváltás után kényszerűségből megritkultak a műemléki feladatok, Szűcs Endre főleg hagyományőrző családi házakat tervezett a Balaton-felvidéken, az Őrségben és az

alföldi tanyavilágban. Ezzel igen nagy népszerűsége tett szert. Ez idő tájt, a családi házak tervezése idején kapcsolódtam én a témához, és kerestem föl az építészt. Kezdett nagyon érdekelni a munkássága. Ő pedig igazán nem volt beszédes, csöndes, zárkózott embernek ismertem meg, s hamar láttam, hogy inkább cselekvő típus, a tettekben él. Meg is leptek szép mondatai, amikor megszólalt – ellentétesen hatottak az általam elkönyvelt személyiségével.

Miután megnéztem jó néhány tervezését a Káli-medencében, érdekelt, hogy miért éppen Szentbékállán építette föl saját házat. Így válaszolt:

– Mert Szentbékállára egy csoda. Árpád-kori település. Sok helyen még a középkori utcaszerkezet is érződik. Kicsi házak, a magas dombon a templom. Ha lenézek onnan, fenyőket látok és tölgyeket, messzebb búzatáblákat és szőlőhegyeket. Körengteg a hegyekben, amelyből évszázadokon át építkeztek. És távol fölsejlik a Balaton! Tökéletes egység, mint a mesében! Mi annak idején egy romot vettünk meg, évek óta lakatlan faluvégi házat, előtte kis kálvária volt egy szoborral. Műemlékké nyilvánítottam, és ennek megfelelően visszafogottsággal, alázattal kellett megépítenem. Az utcai homlokzat alsó részét, valamint a tornácot a helyszínen föllelhető nyomok alapján terveztem meg. Apró családokat azért elkövettem: a tornácról nyíló kis kamrát benyitottam a belső szoba terébe, és kellemes dolgozó zug lett belőle. A belső tornácívet a hetven centis fal belső síkján beüvegeztem. Így egy világos, jól lakható, polgári ízléssel berendezett szobát nyertem. Az elbontott kerítést – itt kőbástyának mondják – természetből újrarakattam. A helységek neveiben is tetten érhető a jellemző építőanyag: Kővágóörs, Köveskál. Millenniumi felajánlás szerint a kálváriát is megépítettük.

Megkérdeztem, mit üzenne a jövőnek, hátha nem lesz a válasz olyan búskomor, mint Nagy László szavai az utókorhoz. (Már-mint, hogy csókolja őket, ha még lesz emberi arcuk.) Íme, Szűcs László válasza:

– Amitől szép egy táj, egy ország, attól boldogok az ott élő emberek, s ezért látogatják a kíváncsi idegenek is, mert egyénisége,

sajátos varázsa van. Mindennek elsősorban az építészetben kell megnyilvánulnia. Ezért az utánunk következőknek mondom: tanuljatok, járjátok a világot, gyűjtsétek a tapasztalatokat, figyeljetek meg jól minden „mást”, de, ha úgy döntöttetek, hogy hazajöttök, az összegyűjtött kincseket jól ültessétek hazai talajba! Ide kell gyökereztetni, erre az éghajlatra szelídíteni, ebbe a tájba illeszteni. Egyszer mindannyiótoknak bele kell bújni Kós Károly Varjúvárába, és onnét kijöve meg kell próbálni még azt az utat is, amin az előttek járók megfordultak. S ha mindehhez hozzáadjátok a vándortarisznyában összegyűjtött kincset, akkor ismét lesznek jó házak, élhető lakókörnyezet, működő falu, szép város és a külhoniakat is gyönyörködtető ország.

Pruzsinszky Sándor

Lófüge

Andy Warhol esete a Solanas lánnyal

(Tragikomédia egy felvonásban)

A darab a modern művészettörténet két valós alakjának, **Andy Warhol**nak, a „pop királyának” és **Valerie Solanas** írónak, filozófusnak, az újfeminizmus megalapozójának, a nevezetes *Scum Manifesto* férfiellenes kiáltvány szerzőjének különös és tragikus kapcsolatáról szól. Ismeretes, hogy a két sérült lelkű művész viszonya véres vitákba torkollott, mígnem Solanas gyilkosságot kísérelt meg Warhol ellen...

Szereplők:

Valerie Solanas

Andy Warhol

Játszódik az Egyesült Államokban, 1968 és 1987 között.

1.

(Valerie a temetőben, kezében egy szál virág. Egy jelképes koporsó jelzi a helyszínt.)

VALERIE: Hol van Andy Warhol? – kérdeztem a pittsburghi Keresztelő Szent János Temető bejáratánál. – Az meg kicsoda? – kérdezett vissza a temetőőr, aki aranyozott vállapjaival pont úgy nézett ki, mint egy tábornok. – A négy órás temetés – válaszoltam, mire a fényesen feszítő gyászshivatalnok eligazított...

Előrenyomakodtam az arannyal bordázott bronzkoporsó körül gyülekező tömegben. A koporsó még nyitott volt, Andy fekete napszemüvegben és platina parókában feküdt ott. Kezében imakönyv és egy szál vörös rózsza.

Pár szót szoltam csak a gyászolókhoz, miközben már mindent elborítottak a koszorúk és a vörös virágok.

Az álmomról beszéltem, az Androméda²⁰ nőbolygóról, amelyen Andy és én a halálunk után létrehozuk a világmindenség első erőszakmentes államát, annak folytán, ha sikerül a férfiak méretét a lemurok, e kis erdei majmocsókák méretére lecsökkentenünk, s így ezen áldott bolygón a béke és harmónia uralma fog beköszönten... Bizonyos vagyok benne, folytattam, hogy Andy Warhol e bolygóról néz le ránk most, és nevet rajtunk – de ekkor valaki felkiáltott...

HANG: Gyilkos! Hagyja abba!

MÁS HANGOK: Gyilkos, tűnjön innét! Hogy merészeli?

(A szín sötétbe borul. Áttűnés. Warhol dolgozószobája a Factoryban. Nagy, tükrös íróasztal, telefonok, plakátok. A szín még üres. Egy lövés durranása hallatszik. Warhol rohan be.)

WARHOL: *(rémműlten kiáltva)* Neee! Valerie, ne csináld! Kérlek, neeeee!

(Kintről újabb lövés hallatszik, Warhol rémműlten az asztal alá akar mászni, amikor eldördül a harmadik lövés, amely leteríti. A földre zuhan, kezét vérző sebére szorítja.)

WARHOL: Nem ájultam el... Olyan volt, mintha petárdát nyeltem volna egy factory-bulin... Annyira fájt, hogy azt kívántam, bárcsak azonnal meghalnék... Láttam, hogy Valerie megfordul, és mosolyogva beszáll a liftbe, mint aki jó munkát végzett... A lift surrogása, ahogy lelkemet magával vive, pokolba száll... *(hallani a surrogást)* Nem kapok levegőt! *(elfulladva)* Segítség!

(Áttűnés, mentőautó szirénája hallatszik)

2.

(Valerie szobája. Valerie az asztalnál ül, hangosan visszaolvassa az asztali lámpa fénykörében a hűgához írott levelét.)

VALERIE: Kedves Judy! Képzeld, mi történt! Apánk felhívott telefonon... Csak úgy, mintha mi sem történt volna – tíz év után! Azt kérdezte: megbocsátok-e neki azért, amit velem tett? A hangja

olyan volt, mintha már százéves lenne, s én nem tudtam a kérdésére válaszolni... Aztán meg arról faggatott, járok-e valakivel, vagy mindig csak a könyvekkel szeretkezem? Láttam magam előtt a sápadt, borostás arcát a szatírszerű szemöldökével és a résnyire húzott mosolyával, amint fölém hajol, és kéjesen azt suttogja: „Mutasd meg, kicsim, mennyire szereted apádat!” Azt kellett volna válaszolnom, hogy ez az arc elkísér majd egész a következő életemig, ahol remélhetőleg nem ember, csak sárgarépa leszek a földben! *(kis szünet)* Igen, azt hiszem, a szívem mélyén most is szeretem – még ha közben gyűlölöm is... Emlékszel, hogy egy-egy tábla óriás csokival akarta jóvátenni, hogy elvette a szüzességünket? Emlékszel, tízéves voltam, és a csokoládét lehúztam a vécén, és Bao Akun, a babámon álltam bosszút: kiteptem a szemét és a füleit. Kést feszítettem a köldöke alá, és szétvágtam két darabra... Aztán mégis megszántam őt, azt képzelve, hogy a saját anyám vagyok: a lába ujjától a feje búbjáig átdörgöltem hát Bao Aku testét gyógykenőccsel, és összevarrtam, mégsem fog meggyógyulni soha... *(kis szünet)* De nem kérek a lelkifurdalásából, ezért azt hazudtam: igen, járok valakivel, nem is akárkivel... Mire ő: „Irtó kíváncsi vagyok, vajon ki lehet az?” Jobb nem jutott eszembe, hát azt válaszoltam: Andy Warhollal. *(felnevet)* De tudod, mit? Arra gondoltam, hogy tényleg: miért is ne kavarhatnék azzal az undok, de vonzó macsóval? Most pedig elmesélem neked, hogy ismerkedtem össze vele, a pop királyával...

(Áttűnés)

3.

(Egy kiállítóteremben Warhol grafikai és montázsai látszanak. Előtérben az Orrpiszkáló című kép. Bejön Valerie, megáll az Orrpiszkáló előtt, kis ideig nézi, majd bejön Warhol.)

VALERIE: *(Warholhoz)* Egy kisfiú, aki a maszatos orrát piszkálja: mesterien provokatív! Egy egész nemzedék életérzése ez a kép, uram!

WARHOL: Maga kicsoda?

VALERIE: Misztter Warhol? Ön az?

WARHOL: *(lazán)* Lehetséges. Majd utánanézek. *(indul kifelé)*

VALERIE: Valerie Solanas vagyok, a New Yorkertől.

WARHOL: Nem adok interjút. *(indul kifelé)*

VALERIE: Nem szíveli az újságírókat, miszter Warhol?

WARHOL: Bajkeverők. A Sátán kutyái.

VALERIE: Ó, milyen kedves! Csak egyetlen kérdés: hogy találta meg önt ez a téma? Mármost az orrpiszkálás?

WARHOL: Megpróbáltam lerajzolni, ahogy a lábujjamat a számba dugom.

VALERIE: *(együttérzően)* És nem jött össze?

WARHOL: Ez maradt belőle.

VALERIE: Pedig hegyek vajúdtak, igaz?

WARHOL: Mi tagadás, ez a műalkotás örök sorsa.

VALERIE: A kritikusok szerint ez egy mágikus realista alkotás.

WARHOL: Teszek a kritikusokra!

VALERIE: Engem provokál.

WARHOL: Igazán? És melyik testrészében?

VALERIE: Ezt inkább négy szemközt mondanám el.

WARHOL: Négy szemközt vagyunk.

VALERIE: Dehogyan... Ezek a művek a falakon: megannyi tapogató kéz, meg kutató szem... A vesémbe látnak az ön művei, hogy is engedhetném el magam előttük?

WARHOL: *(hirtelen fáradtan, kiürülve)* Hagyjuk ezt... Megmondtam, nem adok interjút, és kész!

VALERIE: Jaj, miszter Andy, ilyen visszataszító lennék?

WARHOL: *(elmenőben)* Dehogyan... izé...

VALERIE: Valerie...

WARHOL: Maga tök jól néz ki, Valerie... Csak éppen egy SENKI jelenleg... Ha egy senki dicsér meg, a szakmában kiröhögnek... Érti, amit mondok, Valerie? Sajnálom, Valerie. *(kisiet)*

(Áttűnés)

4.

(Valerie szobájában.)

VALERIE: *(telefonál)* Szóval faképnél hagyott, mint a sicc... De én máris kiéreztem belőle, hogy ez a pasas épp ott a leggyengébb, ahol erős! Mert húszmillió amerikai fejében ugyanaz a macsókép él róla, ami valójában nem létezik, s neki folyton ezt kell utánóznia... Szóval, Judy, szinte megsajnáltam őt... És képzeld csak, mit álmodtam az éjjel. Az utcán apa ment előttem, összegubancolódva egy nővel. Erőt vettem magamon, és utánaaszaladtam. „Apa!” – kiáltottam... mire megfordult, és rám nevetett: apa kabátját viselte, de nem apa volt, hanem Andy Warhol... Mire szólni tudtam volna, eltűntek... Szokványos álom, azt mondd? De miért kell nekem ennyire ez az ember, miért? Van valami gondolatod? Azt mondd, hülyeség? Tegyek le róla, különben megbánom? Hát nem! Megszereztem a műterme számát, most azonnal felhívom! Szoríts nekem. Judy! *(leteszi, majd tárcsáz)*

5.

(Warhol szobájában, nagy tükrös asztal előtt ül, előtte az asztalon különböző parókák és telefonok. Megcsörren az egyik telefon, Warhol felveszi.)

VALERIE HANGJA: Halló, miszter Warhol? Itt Valerie Solanas, tudja, az az újságíró, akivel tegnap a vernisszázsán... *(a készülék kattan egyet Warhol ingerült mozdulatára)* Kérem, ne tegye le!

WARHOL: Mit akar? Halálra vagyok interjúzva. Levegőt nem kapok a magukféle sajtóhiénáktól... Szűnjön meg!

VALERIE HANGJA: Jaj, miszter Warhol... kérem, nagyon kérem, ne tegye le... *(Warhol lecsapja, kattanás)* Letette, a rohadék. *(A telefon újra felcsörren, Warhol felveszi)*

WARHOL: Megint maga?!

VALERIE HANGJA: Az előbb nem mondtam igazat.

WARHOL: Tényleg?

VALERIE HANGJA: Igazából nem is interjút akarok.

WARHOL: Hanem?

VALERIE HANGJA: Írtam egy cikket az *Orrpiszkálóról*.

WARHOL: Igazán?

VALERIE HANGJA: Elvinném most önnek.

WARHOL: Felesleges.

VALERIE HANGJA: A Timesnak. Nem érdekli?

WARHOL: Letiltatom.

VALERIE HANGJA: Azt se tudja még, mit írtam...

WARHOL: Lefogadom, valami nyálasat. Amit az ilyen kis csukák szoktak.

VALERIE HANGJA: Mennyire kedves ez magától, miszter Warhol!

WARHOL: Nézze, én most leteszem. És nem ajánlom, hogy...
(*Betaszítják az ajtót: Valerie jelenik meg*)

WARHOL: Innen hívott? A házból?

VALERIE: Tudja, én olyan vagyok, mint a kámfor. Beszivárgok a réseken.

WARHOL: (*dühöng*) Bizony isten, kirúgom a fatökö testőrömet!

VALERIE: Ne rúgja! Azt mondtam neki, mi ketten egy titkos projekten dolgozunk.

(*Áttűnés*)

6.

(*Valérie szegényes albérlése. Az ágy mellett könyvhalom és Bao Aku, a torz fejű baba. Valerie az ágyon hever, egy könyvet lapozgat, amikor a telefon megcsörren.*)

VALERIE: (*a telefonba*) Igen, Judy. Gratulálhatsz. Elértem céloimat... Hogy melyiket? A nőét? A lélekgyűjtőét? Mert egyéb nem történt, mint hogy kiderült: Andy Warhol köből van. Nem csókolt vissza, a falig hátrált... Képzelheted, hogy ki vagyok akadva ezen! Te persze kiröhögsz most, Judy, kislány korunkban is csak vihogtál, amikor a lehetetlen szerelmeimről meséltem... Röhhögtél akkor is, azt mondtad, fantáziálok, amikor elsuttogtam a paplan alatt, hogyan kedveskedik velem apa... (*kis szünet*) Judy,

elhatároztam: Andy Warhol lesz az a férfi, aki visszaadja, amitől megfosztott az apánk...

(Kivetül a szoba falára egy archív filmfelvétel Warholról, amelyen közelről, valami bulin vagy fogadáson látható.)

VALERIE: *(kis szünet)* Kíváncsi vagy, igaz? Majd megveszel, hogy megtudd, hogy zajlott a második találkozásunk, ugye?

(Áttűnés)

7.

(Warhol irodája, ugyanaz, mint az 5. színben.)

VALERIE: *(éllel)* Megtiszteltetés, hogy fogad.

WARHOL: Ki mondta, hogy fogadlak? Betörtél ide, mint egy bacilus.

VALERIE: *(nézi a képet a falon)* A Monroe, tizenkétszer. A folyosón meg Elvist láttam, harminchatszor, tök vörösen.

WARHOL: Tetszik?

VALERIE: Hogyne.

WARHOL: Egész Amerika egyetért abban, hogy remekművek.

VALERIE: Szerintem... picit... icipicit viccesek.

WARHOL: Szerintem is. *(Valerie nevet)* Ne ne vess. A nevetség a fenségestől hajszál választja el. Ez a hajszál az én találmányom. A másolat zsenialitása. Az ismétlődés, mint az idő boszszúja. Nemsokára egy sorozatgyilkos profilját fogom megalkotni, a rendőrségi fotók alapján. Tizenhárom változatban.

VALERIE: Tizenhárom sorozatgyilkos? Wow!

WARHOL: A jövő heti vernisszázson fogom bemutatni. Itt lesz mindenki, akit a New York-i stúdiókban számon tartanak.

VALERIE: Látom, két műhelye is van a házban.

WARHOL: *(lazán)* Az egyik factoryban gyémántot csinálnak a művészeim, a másikban szart. A szart eladom gyémántként, a gyémántot meg, ha olyan kedvem van, szarként. Én vagyok Amerika jótevője. Legutóbb mégis azt írta rólam egy kutyaütő a Timesban, hogy művészetemre a cizellált perverzió a jellemző... Cizellált perverzió! Ez szerinted mit jelent? Mekkora idióták

ezek a vájtfülű ítések, hát nem? *(kis szünet, szórakozottan)* Mit mondtál, mit is akarsz?

VALERIE: Felolvasni, amit önről írtam a Timesnak. *(előveszi az újságot)* Az Orrpiskálóról. Kezddetem?

WARHOL: Kétezer.

VALERIE: Nem értem.

WARHOL: Sajnálom, Valerie. Ennyi az ára nálam egy beszélgetésnek. *(kis szünet)* De foglalj helyet. *(Valerie le akar ülni)* Ne oda ülj, az a macskám helye! Jelenleg Sam az egyetlen barátom, és nagyon nem szereti az idegennő-szagot...

VALERIE: Ha megengedi, felolvasnám...

WARHOL: Várj, előbb le kell vennem a munkaparókámat, mert izzad a fejem... Szerinted melyiket vegyem fel helyette? A barnát a szemem színéhez, a szőkét a hangulathoz, az albínót vagy a cirmosat?

VALERIE: Én mostanra ezt a finoman őszülőt ajánlom: többet mutat a koránál, de van valami huncutan érett bukéja. *(kézbe veszi a parókát, mutatja)*

WARHOL: Te értesz a művészethez, Valerie? Szeretem, ha egy nőnek fantáziája van. Ritka, mint a hófehér macska.

VALERIE: *(feláll)* Na, én megyek is.

WARHOL: Sejtettem, hogy feminista vagy... Mindenkinek megvan a maga alattomos problémája... *(lazán)* Nekem például egy hete elromlott a vécelehúzóm – ez is van akkora gond, mint a női egyenjogúság. Hát nem? *(vihog)*

VALERIE: Sajnos, mennem kell... *(indul kifelé, közben gom-bóccá gyúri és földhöz csapja a cikkét Warholról)*

WARHOL: Maradj csak, maradj. Attól félsz, én is begerjedek? Ettől ne tarts. Tudd meg, betöltöttem a negyvenet... Én már csak akkor tudok felizgulni, ha a fületem piszkálják. Főleg, ha találnak benne egy kis fülzsírt is.

VALÉRIE: Vettem észre. *(visszaül a székre)*

WARHOL: Mi a fenének ugrálsz? Messziről olyan vagy, akár egy nőimitátor. De közelről érdekes az arcod... Mint egy szét-robbanó csillag... Játشانod kellett volna a *Lázadó nők* című

filmemben. *(kis szünet)* Láttad, ugye? Fogadjunk, hogy tetszett! Eltaláltam? Bevallhatod.

VALERIE: *(bizonytalanul)* Nézze... miszter Warhol... én...

(Egyszerre három telefon cseng az íróasztalon, Warhol felváltva kiabál beléjük.)

WARHOL: Halló, Párizs? Amszterdam? Ottawa? Elfogadták? És a jogdíj? Tízezer dolcsi? Többre számítottam, de megteszi! *(Közben int Valerie-nak, hogy távozzon. A lány az újságot az asztalra dobja és kimegy. Sötét.)*

8.

(Ugyanott. Warhol kihúzza íróasztala fiókját, idegesen bele-túr.)

WARHOL: Most hol van az a fénykép, amit az újságból kivágtam? Lefogadom, anyám, Julia Warhola, mialatt én a sarki kracs-miben egy koktélt bedobtam, szokása szerint besurrant ide, és kotorászott a fiókomban... *(utánozza az anyja hangját)* – Úgy elrohantál reggel, fiacskám... nem etted meg a fürjtojást, amit előírt az orvos, és izgultam... Hová dugtad azt a fényképet, anya? Amit az újságból vágtam ki? – Mire ő: – Végre egy nő, kisfiam, a közeledben! Épp ideje, már negyven leszel. Nekem bevallhatod, ha tetszik neked ez a lány! – Mire én: – Honnan veszed, hogy tetszik? – Mire ő: – Akkor mit keresett a fiókjában, ha nem tetszik? – Már hogy tetszene? Olyan a szeme, mint egy baziliszkusznak, majd felfalja vele az embert... Hahá, nem tudjátok, milyen az anyám: ha valamiért beindul, nem lehet megállítani: – Mit beszélsz, igenis, szép tiszta a tekintete annak a lánynak, kék, mint a tenger! – Mire én, már felborzoltan: – Talán megengedné, anyám, negyvenévesen, hogy eldöntsem... De ő megint lelőtt, a szokásos bubi anyaszöveggel: – Andek, kisfiam, emlékszel, milyen félénk, gyenge gyerek voltál? Elsírtad magad, amikor az iskolában tornaórán bukfencet kellett volna vetned. Most meg adod a nagy macsót a világ felé, de ez is hazugság, csupa részeg léhűtő vesz körül... ez a lány... hogy is hívják? Valerie – igen ez a Valerie az első jele annak, hogy nem vagy beteg, fiacs-

kám... hál' istennek, Andek, hál' istennek! – *(kis szünet)* Még hogy nem vagyok beteg? Nebuló koromban Albínónak csúfoltak, kétszer volt idegösszeroppanásom, és kimaradtam az iskolából... De most vagy tízmillió amerikai lelkesedik a művészetem iránt! Az egyik filmem, bármennyire is pocsék, a nézettségi listán az Elvis Presley-é után a második... Anyám, a ruszin bevándorló, naponta két dollárért még irodákat takarított, de én? Én legjobb úton vagyok az amerikai álom felé – és mégis: ha magamba nézek, mint homályos tükörbe, olyan sivárságot látok, mint a sivatag homokja... Tennem kell valamit, hogy ne süllyedjek egészen bele.

9.

(Valerie és Warhol bejönnek Valerie albérleti szobájába. Ágy, asztal, rajta egy halom könyv. Az ágyon egy furcsa, nagyméretű, torz baba. Warhol megáll, fintorogva néz körül)

WARHOL: Sültgagymaszag van. Itt laksz? Egy nyomortanyán? *(Az ágyhoz lép, nézi a babát)* Ez meg itt micsoda? Szörnyen csúnya.

VALERIE: Ő Bao Aku. Aki én vagyok. Valaha a babám volt, de le-téptem a füleit, amikor George először megerőszakolt. Azóta időnként belém bújik, és furcsa dolgokat parancsol nekem... Hozzá ne éri!

WARHOL: George megerőszakolt? Ki az a George?

VALERIE: Közöd?

WARHOL: *(olvassa az egyik könyv címét)* Sigmund Freud: *A szerelmi élet megvetéséről...* Ilyesmiket olvasol? Azt hittem... *(nem folytatja)*

VALERIE: Miért nem ülsz le?

WARHOL: *(leül az ágyra)* Tetszik nekem a babád. Mintha szemezne velem!

VALERIE: Vigyázz, Bao Aku nem tűri a tréfát! Ő halott, de a teste forró. Szeme, füle nincsen, de mindent lát és hall. Amikor George megerőszakolt, véres foltok ütöztek ki rajta.

WARHOL: A kis kacér!

VALERIE: Ne gúnyolódj, Andy! Éjjel magamhoz szorítom őt, hogy megsúgja.

WARHOL: Megsúgja, mit?

VALERIE: A büntetést. Amit a világ aznapra megérdemel.

WARHOL: Szeretem, ha egy nőnek fantáziája van. Ritka, mint a fehér macska.

VALERIE: Ezt már mondtad egyszer. Nem sikkes, ha egy férfi ismétli önmagát...

WARHOL: Látom, te figyelsz is arra, amit az ember mond – veszélyes!

VALERIE: Aki így beszél, annak az agya – már ezer bocsánat –, akár egy pattanás.

WARHOL: Ohó! Álljon meg a menet! Te flörtölni akarsz velem!...

VALERIE: Kérlek, ne aggódj. Ilyesmi utoljára óvodás koromban fordult elő velem.

WARHOL: Tetszel nekem. Messziről olyan vagy, akár egy nő-imitátor. De közletről érdekes az arcod. Mint egy szétrobbanó csillag. Még ha a mai naphoz igazítottad is... Mert azt képzeled, egy művész révbe érhet, ha maszatol.

VALERIE: Sose fogok neked hízelegni. Baj?

WARHOL: Több annál, csibém: hiba.

VALERIE: És te? Te hogy csináltad, amikor kezdő voltál?

WARHOL: Én más vagyok. Egy egyszarvú. Bestiák között az unikornis.

VALERIE: A régi bestiáriumban az áll, hogy az egyszarvút úgy vadásszák le, hogy felékesített szüzet engednek rá, aki a meléből megszoptatja. Ettől kezdes báránnyá válik.

WARHOL: Felékesített szűz – ez lennél te?

VALERIE: (*félre, halkan*) Parancsold meg, Bao Aku, hogy ne szeressek belé... Maradjon csak hideg az álarc. (*hangosan*) Nem tetszem neked?

WARHOL: Az auráddal van a baj.

VALERIE: Az aurámmal? Mi baj vele?

WARHOL: Nézz bele ebbe a tükörbe... Mit látsz? Egy senkit, aki-ben mégis oly sűrűn lüktet a világ. Ha jól menedzseled a Semmit, a világ ura leszel, és meg tudod majd venni, akibe szerelmes vagy.

VALERIE: (*feláll*) Gyűlölöm, hogy az legyenek, aminek mások látnak!

WARHOL: Ül vissza! Akarsz velem üzletet kötni?

VALERIE: Miféle üzletet?

WARHOL: Segítek neked eladni az aurádat.

VALERIE: Az aurámat? Ami nincs?

WARHOL: Látom, értjük egymást.

VALERIE: *(feláll)* Eladni, ami nincs. Nem kérek ebből.

WARHOL: *(feláll)* Nézd: ha prosti lennél, vagy politikus, megengedhetnéd magadnak ezt a nagyképűséget – de így? Csak ostobaságnak hat. *(lazán)* Hát akkor... halihó! *(kimegy)*

(Valerie kis ideig néz utána, majd tárcsáz)

VALERIE: *(a telefonba)* Jaj, Judy, azt hiszem, elszúrtam... Istenem, milyen ostoba vagyok! Azt kérded, találkoztam-e vele? Nem kifejezés. Itt ült az ágyamon, fél méterre tőlem... Ha kinyújtottam volna a kezem, megsimogathattam volna a sápadt homlokát... De nem nyújtottam ki: a szívem úgy vert, mint egy rémült veréb szárnya! Itt volt a pillanat, kezemben volt a pillanat – és hagytam elrepülni... Mit? Azt kérded, milyen ő közről? Arrogáns és alázatos. Nagyképű és nyájas. Érzéki és hideg. Kiszámított és kaotikus. Olyan, mint egy eltévedt kentaur. Az egója monumentális, te bármit elhinnél neki. Hogy miről is beszélgettünk? Valami nagy titokról, amiről csak ő tudhat. Arról, hogyan kell bolondot csinálni a világból... Elragadó ebben a ripacsszerepében! És én? Mekkora hibáztam! Úgy kellett volna tennem, mintha lépre mennék! De megzavarodtam, elárultam, hogy elveim vannak! Milyen ostoba vagyok! Ám akkora lehetőség nekem ez az ember, hogy nem dobhatom el csak úgy magamtól... Nem úgy ismersz, ugye, mint aki egykönnyen feladja? *(nevet)* Hát nem! Huzakodnom kell vele egy kissé, persze, csak annyira, hogy ezt az egója előtti döbent hódolatomnak fogja fel, és eltitkolni, mennyire nem tartom sokra a mázolványait... *(nevet)* Tudod, ki jut eszembe róla? Red, anyánk második férje, a mostohánk, a zongorahangoló, aki nem ismerte a hangjegyeket, de azt képzelte, egyszer még zeneszerző válhat belőle... Megmutatom tehát a billentyűimet és húrjaimat Andy Warholnak, én, a beteg zongora: próbálja meg kihozni belőlem AZ ELVESZETT DALLAMOT. Persze, most azt gondolod, végképp meghibbantam... Hogy azt képelem, egy Andy Warhol,

az alfa-hím nem fog kirúgni az első éjszaka után? *(feláll, más hangon, fel-alá lépkedve)* Emlékszel, hogy neveztél kislány korunkban, amikor nekimentem az osztály bikájának, csak mert „százlábú hernyónak” merete csúfolni Stinkyt, a kis pincsikutyánkat? *(nevet)* „Vasszívú Valerie”... Vicces, ugye? De senki nem segített abban, hogy elfogadjam önmagam!

10.

(Az előtérben a kórházi ágy. Warhol felkel, sötét szemüveget tesz fel, és járóbottal a kezében, sántikálva előrejön. A háttérben esetleg archív fénykép a kivetítőn: Warhol a kórházi ágyon, infúzióra kötve.)

WARHOL: Ide hoztak, az Italian Hospital sürgősségi osztályára... Már nem éreztem semmit. Mintha egy szkafanderben repülnék az űrben, eltévedt űrhajósként... Éber kómában voltam, és minden szót hallottam, amit az orvosok beszéltek felettem: „Klinikai halott az ipse, felejtjük el”, mondta egy hang. „Én azért megpróbálkozom a szív-masszázsral” – vélte a másik. – „Jól teszed” – így a harmadik: „Híres ember, tele van zsozsóval, meg tudja fizetni az életét”... És hallottam a bőröm sercegését, ahogy a szike a mellem felnyitotta. „Látjátok?” – szólt a hang, valami iszonyú magasból – „A lövedék a jobb oldalon hatolt be... áthaladt a tüdön, gellert kapott, majd a nyelőcsövön keresztül átrándult az epehólyagon, a májon, a lépen és a beleken, mielőtt kijött a bal oldalon... Itt, ezen a nagy, tátongó lyukon – olyan, mint egy tízéves gyerek szája, még csücsörít is, látjátok?” „Pompás hasonlat!” – mondta erre valaki, s aztán sötét lett... Mikor magamhoz tértem, ott ültek az ágyam körül Pittsburgh-ből a testvéreim, Pat és John, meg Julia, az anyám... Még behunyt szemmel feküdtem, hallottam, hogy arról beszélnek: mintha nem is ugyanaz a személy lennék, a fejem akorára nőtt, mint egy görögdinnye, a szemem meg oly kicsi, akár egy sündisznóé, suttogták... meg hogy kétesélyes vagyok: vagy igen, vagy nem, s hogy épp csak, hogy átléptem azt a bizonyos ösvényt, amely választ a Semmitől... Anyámat láttam, amikor kinyitottam a szemem: könnyeivel áztatta az átlőtt véres trikómat, és a becenevemet, amivel kétévesen hívott, ismételte: „Andek! Andek! Andek!” És akkor

bevallant nekem, ahogy gyerekkoromban azt mesélgette: egyedül szült meg engem, éjfélkor, egy villámcsapás okozta tűz közepén, meg hogy – bizonyosan ezért – első szavam ez volt: „fényes”... És most, hogy próbálok visszaköltözni a testembe? Az orvosok eltiltottak a fénytől, *(éllel)* az „erős fénytől”, az erős italoktól, erős ételektől, erős érzésektől, erős hírektől – legfőképp azoktól, amik rólam szólnak. *(Nevet, visszabotorkál az ágyhoz, ráül, és a párna alól nagy köteg újságot vesz elő, az egyikbe beleolvas.)* „Maryland kis szüfraszettje bosszút állt a nőfaló macsón”... Nem rossz, ugye? Hát ez? *(másik lapot vesz elő)* „A pop-art király volt a szőke guruja egy rémálom-világnak, de most vezekelni fog...” *(megint másikat)* „Andy Warhol, a műanyag ördög, akit eddig a világ romlottsága védelmezett, találkozott végre az erkölcs ítéletével” – nemde, bájos? Ezt egy olyan újságíró írja, akit én vittem be a laphoz... S méghogy Valerie Solanas, az angyalszárnyú prosti osztogassa az erkölcs ítéletét!... Félnem kellett volna tőle, egy olyan valakitől, aki az örültek lényeglátásával rendelkezik... De, ha belegondolok, engem mindig is elbűvöltek az örültek... Eddig is folyvást olyan emberekhez vonzódtam, akik csaknem tönkretettek... De Valerie Solanas az első, aki meg is tanított valamire...

(Áttűnés)

11.

(Vernisszázs. Valerie fehér lepellel letakart kép mellett áll. A lepel hirtelen lehull. A közönség halk pisszegése hallatszik, itt-ott kuncogás is.)

VALERIE: Hölgyeim és uraim, ez itt Andy Warhol legújabb alkotása... Egy bizonyos Watson Powell úr portréja: „Az amerikai férfi”. De kicsoda ő? Üzletember, egy biztosítási társaság igazgatója... Látják ezt az intenzív, egyben ravaszka mosolyt, ezt a magabiztos tekintetet? AZ AMERIKAI FÉRFI PROTOTÍPUSÁT látják, nyolcszor – négy darabban. Igen, a kép megsokszorozása, hölgyeim és uraim, nagyon is indokolt... Figyeljék meg a bézs különböző fázisait: kifinomult vizuális ritmust nyújtanak! Ugyanakkor az üzleti imázs érzelmi semlegességét sugallják...

De mit gondolnak, mit látnánk, ha ezt az arcot lehántanánk az alatta lévőről? Ugyanezt, hölgyeim és uraim, ugyanezt az elmélyült idegtelenséget, mely a felette feszülő arcon is honol – s így tovább, lefelé is sokszorozva, míg el nem jutunk Miszter Senki portréjához... Elhíhetik nekem, a Marylandi Egyetem doktoranduszának, hogy ez a mű éppoly zseniális, akár a hagymahántás rítusa... *(enyhe gúnnnyal)* Az amerikai férfi... Hölgyeim és uraim, ha eddig nem tudták volna: a popnak, minden ellenkező rágalom dacára, igenis művészete van! *(taps, a közönség zúgása)*

VALERIE: *(előrejön, a közönségnek mondja)* Mondanom sem kell, Judy, hogy ezzel egy csapásra megfordult a kocka! Betörttem Andy Warhol világába. Akár madarat is fogathattam volna vele – persze, azt is akartam: az önámítás aranymadarát... *(kopog Warhol irodájának ajtaján, az ajtó azonnal kinyílik)*

12.

(Warhol irodájában)

WARHOL: Már vártalak. Kettesben leszünk. *(mutatja)* A ma reggeli újságok csak kettőnkéről szólnak... Irtó hálás vagyok neked.

VALERIE: Csak eladtam nekik az aurámat. Ahogy kívántad.

WARHOL: Ne szerénykedj. Te nem az vagy, aminek mutatod magad... Miféle doktorandusz vagy?

VALERIE: A férfierőszak természetét tanulmányozom.

WARHOL: *(nevet)* Nofene! Akkor rossz ajtón kopogtál... Én a világ legbékésebb embere vagyok. De ülj már le! Azt mondtad, érdekel, miket csinálunk mi itt, a factoryban... Hát nézz körül: itt van néhány. *(a falon függő képekre mutat)* Az ott az *Őszibarackbefőtt*... Csöpög a nyálad, mi, miközben nézed? Hja, ötvenezret hozott a konyhára eddig.

VALERIE: A te bátor, laza ecsetkezelésed...

WARHOL: A kis Viva hozta össze, aki úgy tartja az ecsetet, mint egy nyalókát... Ez meg itt a *Marylin Monroe ajkai*, 148 példányban – jó, mi? Egyszerre száznegyvennyolcan smárolhatják – világrekord! Egyetértesz?

VALERIE: Andy Warhol legendás fantáziája...

WARHOL: A kis hóka Bonny ötlötte ki...

VALERIE: Nahát, micsoda csapat!

WARHOL: No és *Popeye, a tengerész*? A Rossi követte el, máris vagy ötszáz megrendelés jött rá... Talán, mert a feje kicsit absztraktra sikeredett, s így még jobban kijön a muszklijainak a domborúsága, hehe. S mindezt a kukába dobott nyomdai sablonok felhasználásával, nulla költséggel! Igazán zseniális a fickó, hát nem?

VALERIE: Ilyen csapattal dolgozni öröm! De mindegyiken a te szignódat látom... Hogy van ez?

WARHOL: Minden, ami a factoryban készül, az én alkotásom. Az ügyes kezű barátaim csak famulusok.

VALERIE: Famulusok. Nem tetszik nekem ez a szó...

WARHOL: Felőlem nevezheted őket akár popmunkásoknak is...

VALERIE: És ők mit szólnak ehhez?

WARHOL: Ők boldogok.

VALERIE: Biztos vagy ebben?

WARHOL: Ingyen ebéd, vacsora a kantinban...

VALERIE: Ez minden?

WARHOL: A művészek már csak ilyenek. Szeretik feláldozni magukat. Talán, mert sejtik, hogy eljön az idő, amikor ki fognak halni a világból, mint egykor a dinoszauruszok... De én – én addig is életben tartom őket.

VALERIE: Megható.

WARHOL: Nem kell koplalniuk. Nem kell koldulniuk megbízásokért. És ők hálásak is érte. Tudom, hogy aranyba fogják foglalni a nevemet.

VALERIE: Vicces.

WARHOL: Lehet. De a te szándékaid se mások.

VALERIE: Gondolod?

WARHOL: Különben nem lennél itt... Ne röstelkedj! Inkább mondd el, mivel foglalkoznál, szíved szerint, ha felvennélek a factoryba!

VALERIE: Van egy történetem.

WARHOL: Halljuk.

VALERIE: Egy prostituáltról szól, akit a szerelme, egy keserű bohóc arra kényszerít, hogy áruba bocsássa a testét koszos külvárosi kocsmákban.

WARHOL: Ennyi? Lerágott csont. Tömény giccs.

VALERIE: De éjjelente a Szíriuszról álmodik. A nők bolygójáról, ahol nem ismerik az erőszakot, mert a férfiak ott csak akkorára nőnek, mint az öklöm.

WARHOL: Nem mondd.

VALERIE: Azt álmodja: együtt haltak meg egy közlekedési balesetben, és angyallá változva a Szíriuszon ébrednek új életre.

WARHOL: Rémes. És mit akarsz ezzel?

VALERIE: Forgatókönyvet. Együtt íránk.

WARHOL: Megtisztelő.

VALERIE: Benne lennél?

WARHOL: A nők bolygója. Ahol a férfiak csak akkorára zsugorodva léteznek, mint az öklöd... Egy afféle fordított Gulliver... Istenuccse, nem is rossz. Miből gondolod, hogy én ebben tudok neked segíteni?

VALERIE: Vannak barátaid a Paramountnál.

WARHOL: *(lazán)* Istenem, milyen naiv vagy! Ők egy pszichésen bepöccent nőről akarnának szüzsét... A szerelme egy transzvesztita, aki csak úgy hajlandó lefeküdni vele, ha közben a nő fájdalmat okoz neki, mondjuk, egy aranyozott nyelű korbáccsal kényezteti. Ezt meg tudnád írni?

VALERIE: Én művész vagyok, nem tányérozó.

WARHOL: Látod, ez a baj. Mindenki ezt képzei magáról, aki-ben van szikrányi tehetség!

VALERIE: Engem nem érdekel a pénz.

WARHOL: Imádlak! Amikor még olyan senki voltam, mint te most, örültem, hogy paradicsomleves-konzervet rajzolhatok egy reklámcégnek... S tudod, miért?

VALERIE: Mert annyi volt a gázsi?

WARHOL: Mert kiehettem a levest a konzervből. Aznapra megúsztam a koldulást. Ennyit a művészet szent felelősségéről.

(Egymásra néznek, nevetnek)

VALERIE: Andy Warhol, tudom, hogy hibát követek el, de szeretlek...

WARHOL: *(egy lépést hátrál)* Ezt kár volt mondanod.

VALERIE: *(félre, maga elé)* Rosszul vigyázol rám, Bao Aku...

WARHOL: Van erre egy mondás: „Ha megfogtad az isten lábát, ne kapkodj rögtön a fejéhez.”

VALERIE: S miért ne?

WARHOL: Mert ideges lesz.

VALERIE: Kicsoda?

WARHOL: Az isten.

VALERIE: Te vagy az isten?

(A háttérből zsebongás, pezsgópukkanás, halk nevetgélés hallatszik, majd nők kórusa énekel.)

NŐI KÓRUS: Happy birthday to you!

WARHOL: *(kis iróniával, mégis komolyan)* Hallottad a zümmögőkórust... Születésnapom van.

EGY HANG: Tudja valaki, most hol van Andy?

MÁSIK HANG: Hol császkál a varázsló?

VALERIE: Ezt a játékodat már ismerem: fellelkesíteni, aztán eltűnni, mint a kámfor...

(Warhol sóhajt, és ernyedten leül, hátát a falhoz támasztva, a semmibe meredve.)

VALERIE: Hé, Andy, rosszul vagy? *(Warhol elfordítja a fejét)* Baj van?

WARHOL: Hagyjál...

VALERIE: Belőtted magad?

WARHOL: Mert olyan bolond álmom volt! Lelőttek, és meghaltam.

VALERIE: Lelőni, téged? Ilyet képzelni gyerekség! Szétszednek az imádók.

(Megint a Happy birthday hallatszik, majd nevetés, üvegcsörömpölés.)

VALERIE: Talán mégis jobb lenne, ha most megmutatnád magad nekik... Csak, hogy megnyugodjanak.

WARHOL: Ha tudnád, milyen gyenge vagyok! A vernisszázs után megint idegösszeroppanásom volt... Az orvosok szerint csoda, hogy életképes vagyok... Anyám minden este sóval teli zacskót szorít a szívem fölé... (*Megint hallatszik a Happy birthday kórusa, de már rekedten, italosan.*) Jaj, belehalok, ha most közéjük ereszkedem! Az alázatos kántálásukkal a bőröm alá is bebújna mind! (*hirtelen*) Adsz nekem pár óra menedéket a kis odúdban, Valerie?

13.

VALERIE: Igen, Judy: az álomlovag megint az én koszlott al-bérletemben kötött ki! Olyan volt, akár egy beteg gyermek, aki fél a haláltól – mert megkísérelte a lehetetlent: elszakadni önmagától... Igyekeztem segíteni neki ebben, fél napon át ápoltam, mint egy haldoklót. Egy-kettőre magára talált, jót tett neki a le-züllött környezet... Elkezdett kutakodni a kézírataim között: – „Nicsak, látom, már meg is írtad a történetedet: a nők bolygója, ahol a férfiak oly kicsire zsugorodnak, mint az öklöd... remek! Te tényleg író vagy! Ennek örülök” – mondta ő, mire én: – „Én meg, hogy itt vagy” – és tenyerembe vettem a vézna tenyerét, mintha fészekből kiesett madár lenne. S egy pillanatra megláttam magam a szemében! De ő elrántotta a kezét, és azt mondta: „Ne érj hozzám! A macskám nagyon nem szereti rajtam a nőszagot!” Nevettünk ezen, mintha tréfa lenne, de bennem a világ omlott össze, és magamban azt kívántam, bárcsak meghalnánk most! Ehelyett nevettünk, egyre görcsösebben, mintha egy elromlott vízcsapból folyna... S igen: máris eltörött köztünk valami. Kicsi repedés egy márványlapon, fel se tűnik a pompás mintázat alatt... Szóval, igazából nem történt köztünk semmi, amit szex-nek nevezhetnél... Mint a barlangi gőte, aki a testén kívül hordja a kopolyúját, olyan ez az ember, Judy! Kétéltű, bármelyik pillanatban át tud váltani egy ellentétes létbe... Talán sok ilyen ember van, de nem ilyen hőfokon... „Mondj valamit arról a lányról, akiről a történeted szól – faggatott ő –, miért lett prostituált?” Mire én: ezer okot mondhatok. Az apja vétkezett ellene, az anyja

cserben hagyta, a barátja elárulta, pénze nincs, de a filozófia doktora szeretne lenni – magyaráztam. „Elég! – mondta ő. – Kezdetnek nem rossz. Kicsit nyúlós, de a kockafejűeknek tetszeni fog... Most, hogy belegondolok, egyre jobban tetszik a téma... A címe is jó blikkfagos: *Up Your Ass* – izgató, mégis csak sejtető... Szex és ellenszex egyszerre... Tudod, mit? Megcsináljuk filmen. A szűzsét te írod, szabad kezet kapsz... Beleegyezel? Remek! Akkor mától az én csapatom tagja vagy!” A kéziratot magához vette: „Csak amíg jobban belekukkantok, ne félj! Most megyek, engem az Elnök művészeti tanácsadója vár” – s ezzel otthagyt, de én búcsúzóul szájon csókoltam! Nem is én voltam ez, csak a bennem lakó boldogságszomjas nőstény... S a csóknak keserűmandula-íze volt, akár az *extasynak*... Keserűmandula íze van a boldogságnak, Judy!

(Áttűnés)

14.

(A szín sötét, Valerie felkattintja a villanyt. Az albérleti szoba, a könyvekkel. Valerie szendvicset vesz ki a jégszekrényből, leül a tévé elé, és bekapcsolja. A képernyőn megjelenik a TV-bemondó.)

BEMONDÓ: Kedves nézőink, kulturális híreket mondunk... Andy Warhol, a népszerű, sokak által kedvelt művész új forgatókönyvön dolgozik, melynek címe: *Up Your Ass*... A szerző szerint a dráma, amiből majd a film készül, egy jószívű prostituált hányattatásairól szól a szívtelen világban... Szorítunk Andy Warholnak, hogy ez a vállalkozása is zajos sikert s hozzá tisztos bevételt hozzon...

(Valerie felugrik, a telefont tárcsázza: egyszer, kétszer, háromszor. Hallani, ahogy kicseng, de nem veszi fel senki. Valerie az íróasztal fiókjából egy papírt vesz elő, és Bao Akuhoz fordul.)

VALERIE: Úgy tűnik, mindnyájan Andy Warhol foglyai vagyunk... Ki tudna fogást találni rajta? A Tennessee-i Egyetem a kérésemre titkos felmérést végzett a factory rabszolgái között: boldogok-e Andy uralma alatt? Hallgasd meg a válaszokat, Bao

Aku: *(a papírról)* „Andy Warhol egy isten, zsíros kenyéren és vi-
zes krumplin tengődve is szolgálnám”... No meg: „Imádom, ha
ő zsákmányol ki a platinaszép fejével.” És aztán: „Lehet, hogy
impotens a drága, de én imádom akkor is!” Nem veszíthetem el
őt, Bao Aku... Ne nézz rám így a kiszúrt szemeddel, ne óbégass
a hallgatásoddal – add őt nekem örökre! Eh, miért nem vála-
szolsz?! *(földhöz csapja a babát, és rátapos)*

(Sötét)

15.

(Warhol az irodájában ül az íróasztalánál.)

WARHOL: Én marha, ezt elhamarkodtam! Talán okosabb lett volna az interjú előtt még egyszer összeülni ezzel a harapós kis csukával... Leszúrní a forgatókönyvét a sárga földig! Fanyalogni: „ez meg az ezért meg azért nem jó, ez a figura így meg amúgy átírandó” ... Attól félek, egekbe szökken a sértett önérzete... Hogy is lehettem ennyire óvatlan! Sose dicsérd az árut, ha fizet-
ned kell érte – az utolsó lókupec is tudja ezt az állatvásáron... én meg elfecsegem a sajtónak előre! Mi történt velem? Hogy ek-
korát hibáztam? Ha megtudja, hogy rögtön az első körben nagy
zsozsóért elkel a cucc, akkorára nő a képe, mint egy elefántnak,
én meg csak tátoghatok... Esküszöm, valami vészes kisugárzá-
sa van! Gyengédre igazítva a hangom és együttérzőre az arcom,
azt kellett volna mondanom neki: „Elokvastam a művedet, igazán
csinos darab, de imitt-amott rettentőn dőcög és sistereg, rajta
még a tojáshéj, amit a kezdő író rajtahagy a szüleményén, egy szó
mint száz, ez így eladhatatlan, édes Valerie, de ha összeül rajta a
factory, együtt egykettőre megörvosoljuk...” Elfelejtettem volna:
az anyag értéke úgy nő, ahogy a szerzőé csökken, és fordítva? S
hogy milyen veszélyes, amikor az ember végre magára ébred? De
most már mindegy... remélem, hogy... *(megcsörren a telefon az
asztalon)* Jaj, ne! Nem veszem fel, ma már nem vagyok itt, meg-
szüntetem létezni...

(Áttűnés)

16.

(Rendőrségi fogdában. Valerie egy kékes lámpa fénykörében visszaolvassa Judynak írt levelét.)

VALERIE: Ezt a levelet, Judy, a New York-i rendőrség tizenharmadik kerületi fogdájából írom neked... Ne hidd, hogy könnyen szántam rá magam! Vastag sminket tettem fel az arcomra, és vagy háromszor körbejártam Manhattant, kezemben egy papírzacskót szorongatva: ebben volt a revolver... Útközben találkoztam Andyvel, egy hamburgert majszolt... Rám mosolygott, és azt mondta: „Ma szörnyen jól nézel ki, Bébi!”

WARHOL: *(bejön, kezében szendvics)* Ma szörnyen jól nézel ki, Bébi.

VALERIE: Láttam a tévében a nyilatkozatodat.

WARHOL: *(összerezzen)* Ja, azt?

VALERIE: Pontosan azt.

WARHOL: Nem kell... nem kell ám szó szerint venni... Tudod, Viva belém van kicsit pistulva, és ha rólam készít műsort, mindig kiszínezi... helyére kell tenni a dolgokat nála...

VALERIE: És nálad?

WARHOL: Áncsi-fáncsi, hogy villog a szemed! Akár a szentjánosbogárka, haha! Nem kell egy currys hamburger? Alig haraptam még bele...

VALERIE: Eladtad a forgatókönyvemet? Ami nem is a tiéd? Amikor erről megállapodtunk...

WARHOL: *(nyeglén)* Áncsi-fáncsi, nem velem állapodtál meg.

VALERIE : Hát kivel?

WARHOL: A dublőrömmel, Teddel. Szenttelenül hasonlít rám. A rajongók kiszűrésére ő az illetékes.

VALERIE: Tudod, mik vagytok ti, férfiak? A teremtés tévedései. Fel kéne aprítani titeket...

WARHOL: *(lazán)* A zsugorítás speciel jobban tetszik... Akkorára, mint az öklöd, ez a nyerő ötlet... ragaszkodom hozzá!

VALERIE: Azonnal add vissza a kéziratot!

WARHOL: Nincs nálam. Ha egyszer a dublőrömnek adtad.

VALERIE: Követelem!

WARHOL: (*lazán*) És ha nem? Mit teszel te akkor?

VALERIE: (*előrántja a pisztolyt a zacskóból*)

WARHOL: Cigarettagyújtó pisztolyod van? De cuki...

VALERIE: Ez egy automata fegyver, élesre töltve. Egyszerre három lövést ad le. És isten bizony...

WARHOL: (*közbevág*) Megbocsáss, nekem most sietnem kell. (*Kisiet*)

VALERIE: (*a közönségnek*) Felmentem az irodájába, senki se volt ott. Nem ültem le az ismerős székbe. A falhoz támaszkodva, mozdulatlanul vártam rá. Amikor végre belépett, körül se nézett, csak az ezüst parókáját bámulta, a tükörképén a nagy íróasztal üveglapján, és elégületen mosolygott. Akár egy Isten... Ekkor fogtam rá a nagy kaliberű automata pisztolyt... Aztán beszálltam a liftbe, senki se kiáltott utánam... Estig csak kóvályogtam a Times Square környékén, és megvettem az esti lapokat... Mind-egyikben ott üvöltött a nevem az első oldalon: „Andy Warhol gyilkosa!” Este nyolc körül a fejemre virágkoszorút tettem, és odamentem egy fiatal rendőrhöz, akit ismertem. Azt mondtam neki: „William, engem nagyon vár a tizenharmadik kerületi kapitány.” William rendőr – akinek a bajsza épp csak kiserkent – bambán vigyorgott... Fejére tettem a virágkoszorúmat, és láttam, hogy bolondnak néz, amikor elmondtam neki, hogy én egy *flower child* vagyok, a virágok gyermeke, és lelőttem Andy Warholt, a szerelmemet, hogy örökké az enyém maradjon... Akkor vett csak őrizetbe, amikor a zsebemben lévő tartalék pisztolyt is átadtam neki.

A vizsgálóbíró azt mondta: imádkozzak, hogy a szakértők ne tartsanak épelméjűnek. A börtönpszichológus szerint örült vagyok, de az elmémnek amúgy semmi baja. Úgy véli, az örület az egyetlen épeszű reakció az olyan túlfűtött igazságkeresőnél, egyben – ahogy kifejezte magát – „szerelmi akrobatánál”, mint amilyen én vagyok.

A büntetőügyem tárgyalása azzal kezdődött, hogy a kis köpcös ügyész felolvasta a börtönben írt kiáltványomat, miszerint a férfi egy biológiai baleset következménye. Boldogságra és boldo-

gításra képtelen. Csak egy sétáló hímtag, semmi más. A védőm erre fel megesküdtött rá, hogy ha felboncolhatnák az agyamat, a normálisnál laposabb agytekervényeket és roppantul kitágult agykamrárt találnának nálam – a tudatzavar biztos jeleit...

A bíró is efelé hajlott. Ám az ügyész belekapaszkodott „a sétáló hímtag”-ba. Szerinte a doktori disszertációból is kiviláglik az az elvetemültségem, hogy a sétáló hímtagot az egész állam-berendezkedésünk jelképének tekintem... Azt kérte, a büntetés kiszabásánál vegyék figyelembe „lényem egész veszélyességét”.

„Szerencsés egy cafkácska maga, jó reggelt! – köszöntött másnap a börtönpszichológus. – Megúsztá a villamosszéket: Andy Warhol túl van az életveszélyen!”

17.

(Kórházi szoba, Warhol az ágyban fekszik, szemén fényvédő kötés. A szín még sötét, csengetés hallatszik, a szín kivilágosodik. Bejön Valerie mint éjszakás nővér)

WARHOL: Szomjas vagyok, nővér. És alig látok, begyulladt a szemem. És izzadok, mint egy ló.

VALERIE: Hoztam egy üveg bort, az mindenre jó.

WARHOL: Maga oly jó hozzám... Kapok valami kezelést is?

VALERIE: Csókban fogom fürösztetni be nem gyógyult sebeid.

WARHOL: *(lekapja a szemkötést)* Valerie! Te vagy az éjszakás nővér?

VALERIE: Pacsuliszagod van, Andy.

WARHOL: Az este Lauder volt itt, az illatdiktátor. Fuzionálni fogok vele, képzel! Én reklámozom az ő cuccait, ő meg lehozza a képeimet a fitness-trikóin... Fogat fogért, reklámot reklámért! A funkcionális művészet mélyértelme, hát nem? Évi tízmilliós forgalom garantált, harminc százalékra! Zseniális vagyok, ugye? Csak az oldalam... az oldalam ne fájna ennyire...

VALERIE: *(megnézi a lázmérőt)* A lázad 38 felett. *(a kórlapot nézi)* Epehólyag-gyulladás.

WARHOL: Mi ez a három golyóhoz képest, amit belém lőttél? Semmiség.

VALERIE: Rutinműtét lesz. Holnap estére túl leszel rajta.

WARHOL: De addig hogy bírom ki? Úgy szaggat, mintha korbácsolnának.

VALERIE: Simogatással. *(félrehúzza Warhol ingét és gyengéden masszírozza)* Jobb már egy kicsit?

WARHOL: Angyaloknak van ilyen keze.

VALERIE: Ugyanaz, amelyik a fegyvert fogta. A fegyrintézetben kalapáccsal vertem, de begyógyult. Mert gyenge vagyok.

WARHOL: Te sose tetszettél magadnak... Ezért tetszettél nekem.

VALERIE: De nem tanítottál meg a titokra.

WARHOL: Ezért lőttél le? Büntetésül?

VALERIE: A gondolat, hogy nem találalak el, éppoly elviselhetetlen volt, mint az, hogy gyilkos lehetek.

WARHOL: Nem lettél gyilkos: az ápolóm vagy.

VALERIE: Mikor lelőttelek, úgy tűnt, hatalmas kolonctól sikerül megszabadulnom. A gyerekkoromtól. Te ezt nem értheted. Hirtelen gyűlölni kezdtelek, mert az apámra emlékeztettél. A Gonoszra, a szépség képében.

WARHOL: Én, a Gonosz? Aki kiemelt a senkik tömegéből?

VALERIE: Szívélyes leveleket váltok apámmal. De róla tudom, hogy ne úgy lássam a gonoszt, mint ostoba, torz erőszakost, hanem, mint okos, férfias akarnokot... Ők jelentik a legnagyobb veszélyt a világra.

WARHOL: *(kis szünet után)* Szeretnélek megkérni valamire.

VALERIE: *(kezébe fogja Warhol kezét)* Szöktesselek meg innen?

WARHOL: Segíts meghalni. Te tudod, hol tartják itt azokat a szereket... Megteszed?

VALERIE: *(feláll)* Mennem kell, szerelmem..

WARHOL: A Szíriuszra? *(keserűen nevet)* Istenem!

VALERIE : Megöltem Bao Akut, hogy téged szerethesselek.

WARHOL: Akkor miért hagysz cserben?

VALERIE: Hatalmat adtam neked önmagam felett, és nem bírom visszavenni... Nem bírom visszavenni, Andy!

(Egy hangot hallunk: mintha egy húr elpattanna, majd éles fény, és Valerie eltűnik.)

18.

(A kórházban, másnap reggel. Warhol az ágyában, infúzióra kötve.)

WARHOL: Hogy hogy vagyok? Jó kérdés, doktor úr, s hogy éppen öntől... Valaki meglátogatott az éjjel, álmomban, ettől vagyok olyan feldobott... Igen, eltalálta: Valérie volt az, a gyilkosom, akit mindenki a szeretőmnek tartott... Az éjszakai nővér alakjában jelent meg... Azt olvastam, normális dolog, ha az ember (ha túléli), a gyilkosával álmodik... Az arca mozdulatlan volt, és homályos, mint egy másnapos reggel... igyekszem a csúfondáros hangját felidézni, de alig emlékszem a szavaira, s ez engem, doktor úr, nagyon bánt... igen, nekem tudnom kell, bármi áron, mit jelentenek Valerie utolsó szavai az ébredésem előtt – igen, doktor úr! Az életem értelméről beszélek most – lehet, hogy elfelejtettem? Ez botrányos, ugye? Meg kell tudnom, mielőtt meghalok... Nem szolgáltatathatom ki ezt egy esetleges műhibának! Vagyis annak, hogy – már megbocsásson – a műtét alatt elrepülök! Tudom, hogy csak egy szimpla epehólyaggyulladásról van szó... Rutinműtét ugyebár, s a rizikószámításuk szerint 100 esetből 97-szer sikerül – de ha most mégsem? Sose tudom meg akkor, igazán szeretett-e engem Valerie... Egy szó, mint száz, nem járulok hozzá, doktor úr, a maga rutinműtétjéhez. Vagy tudja, mit? Gazdaggá teszem, ha nem operál meg... Megegyeztünk? Hogy ez szabályellenes? Jegyezze meg, az igazi bűnöket sose azok követik el, akik megszegik a szabályt, hanem akik mindig betartják!... De mi az a kezében? Injekciós tű? Szó se lehet róla! Ne ölje meg az álmomat, micsoda kegyetlenség ez? Miért ÁLOMGYILKOS itt mindenki, miért?

(Áttűnés)

19.

(A temetőben. Valerie előrejön.)

VALERIE: Nem vártam meg a gyászszertartás végét. A temetőkapunál egy padra ültem. Előttem vonultak el Andy gyászruhás rajongói és a factory rabszolgái. Volt, aki az öklét rázta felém, volt, aki becsmérő szóval illetett, egy kődarab súrolta arcomat... Boldogság! Nem tudok jobb szót arra, amit ott, a padon ülve éreztem... Boldogság látni, hogy a rajongóid úgy tudják: mi összetartozunk... Szerettem volna elmondani Andy Warholnak, hogy az én lelkemet is ugyanezek a dzsinnek szorongatták, amikor lelőttem őt... mert csak most született rá szavam: „falak”. Falak vettek körbe, falak nőttek közénk, falak nőnek mindenütt – és most leomlottak, nincsenek többé! Fussunk, Andy, kéz a kézben, csak elinnét! Emelkedjünk föl, föl a hasadt égig!

(Ürzene hallatszik: a Telstar. Andy emelkedő portréját látjuk kivetítve, majd függöny.)

A H Ó N A P A L K O T Ó J A

Kiss László

A hegyeink

Aratás idején minden kisiparos köteles volt felvigyázni a város négy pontján kialakított megfigyelőállások egyikén. A hatóság így akarta megakadályozni a tüzesetek terjedését, mert a nagy nyári melegben könnyen belobbantak a szántóföldeken egybegyűjtött kékék, s ha a tűz egyszer megindul, és nem érkezik róla jelentés időben, nincs, aki útját állja.

Apukát évek óta beosztották szolgálatra. Németvárosiként a katolikus templom tornyából kellett pásztáznia a környéket. A felvigyázást általában párban végezték, és éjszakára is maradniuk kellett. A szűkös toronytérben két priccs állt, azon aludtak felváltva az őrzők. Időnként Terike is elkísérte apukát, aki sose volt szokva a tétlenséghez, ezért tényleges munka híján szótlanul ücsörgött odafönt, egykedvűen szemlélve a távot, az egyre ritkuló házakat a város keleti végén, a temesvári főút keskenyedő szalagját, a paradicsommajori földek formás téglalapjait. Ha szép idő volt, együtt gyönyörködtek az idegen földre került hegyek halványkék vonulataiban. A hegyeink, mondta apuka, és Terike vállára tette a kezét. Terike vadregényes világnak képzelte a Kárpátok láncait, ahol azokban a percekben is, amikor ők ketten apukával a felvigyázás felelősségteljes feladatát látják el, medvék, farkasok és mindenféle nagyvadak kószálnak, amelyektől jobb távortartani magunkat. Tudta jól, hogy semmilyen veszély nem fenyegeti, különösen, hogy ezek a ragadozók a mesekönyvekből ismerős állatfigurák alakjait öltötték magukra a képzeletében, de a gondolatra, hogy akár csak egyszer is az életére törhetnek, megborzongott. Megfogta és megszorította apuka vaskos, erektől barázdált kezét.

Néha megcsörrent a falra rögzített telefonkészülék, ilyenkor a hatóság érdeklődött a dolgok állásáról, de apuka semmi rendkívülit nem tudott jelenteni, soha nem történt semmi, nem volt tűz, nem volt felfordulás, csak a végtelen, unalmas nyugalom, a szárazan sárgálló nyári pusztta.

Egy délelőtt Terike Márton bátyával kaptatott fel a keskeny templomi lépcsőkön a toronyba. Korábban többször is előfordult, hogy apuka kérvényt nyújtott be a hatósághoz, mert a szokásnál nagyobb mennyiségű hordót és dézsát rendeltek tőle az őszi betakarításhoz, és minden idejét lekötötte a kádármunka, de az idei nyáron, ha akart, sem tudott volna felvigyázni. Másutt akadt dolga, a fronton teljesített szolgálatot. Három hete vettek búcsút egymástól. Az öccse a sorozás előtti napokban csúnyán belevágott a mutatóujjába a fűrészszel, kevés híján csonkolni kellett a megnyomorodott testrészt, de így legalább nem kapott behívót. A jó svádájú Márton bátya egyébként sem volt katonás jellem, inkább lumpolni járt, és boldogtalan asszonyokat látogatott, minthogy a műhelyben keresett volna tennivalót magának, csavaros észjárásának azonban nagy hasznát vették az üzletben nagymamáék. Bátyja bevonulása után, mintha csak a lelkiismeret fűtené, mind többet tűnt föl a Malom utcai házban is. Segített a hiánycikkek beszerzésében, hogy anyuka terhén könnyítsen, terelgette a lányokat, betűket íratott Klárival egy számárfüles füzetbe, biciklizni tanította Terikét, akinek csípőfájdalma megnehezítette a nyeregbe ülést, és látványosan kereste anyuka társaságát, akivel órákon át diskurált derűs, nagy egyetértésben. Terikének feltűnt, hogy apuka, az ő kevés szavú, szerető édesapja soha ilyen jóízűt nem társalog anyukával, hallgatagon élük munkás életüket a Malom utcai ház meleg félhomályában, jóformán csak a mindennapi gondokat emlegetik egymásnak, és fura módon néha németre váltanak. Most ismerte föl, mennyire hiányoznak az igazán nagy kacagások, vagy inkább csak – hiszen játszanak ők, és nevetnek is eleget itthon – a kedély. És bár legjobb lett volna apukával tölteni ezt az estét a templomtoronyban, a szíve mélyén örült, hogy Márton bátyával lehet, aki gyerekko-

rától figyelmesen bánt vele, és a legörültebb játéokra is kapható volt. Természetesnek vette, hogy bátyja helyett maga áll be felvigyázni. De ahogy felértek a toronyba, nyomban leheveredett az egyik priccsre. Cigarettdát vett elő, rágyújtott. Terike a korláthoz lépett, és felkönyökölt rá. Mikor visszafordult, Márton bátya már szunyókált.

Melegebb volt az idő, erősebben tűzött a nap, mint bármikor. Soha ilyen unalmasnak nem tűnt a környék. A gubbasztó házak a messzeségben, a semmibe kígyózó út, a néptelen földek.

Csodaszép a látkép, nem vitás, de ezt is el lehet unni. Hiábavaló a várakozás. Errefelé tűz sose lesz. Régen volt, le is égett a templomunk, de annak is már legalább kétszáz éve, ha nem több. Terike a priccs felé pillantott. Márton bátya svájcisapkáját a szemére húzva aludt. Leengedett kezében tartotta a cigarettát, amelyen kókadt hernyót formázott a szívás nélkül leégett dohány. Soványan füstölt.

Ahogy visszafordult, elkerekedett a szeme. Ösztönösen elengedte a korlátot, és hátrálni kezdett. Megérintette, és megrázta Márton bátya vállát. Az felpattant, és mint aki még mindig kótyagos az éjszakától, a korlátnak vetette magát, és próbált minél nagyobb szemeket mereszteni. Aztán sistersgőset fújtatott. Nyelt egyet, elmosolyodott.

Magához vonta, és átkarolta Terikét.

Errefelé sose lesz tűz, mondta csendesen.

Terike kibontakozott az ölelésből. Fejét arrafelé fordította, amerre ezekben a percekben apukát sejtette, ahogy biciklivel halad az erdei utakon a bajtársaival.

Lehunyta, majd újból kinyitotta a szemét.

Messze, ahol az ég és a föld összeért, vékony, elmosódó csíkban izzott a délibáb.

A hegyeink sehol nem voltak.

Kispecások kézikönyve (fölvezető)

I.

*Helló, kicsik, helló, nagyok,
éppen indulóban vagyok.*

*Menjünk együtt, fogjunk halat,
vár a vízpart, vár a szabad.
Hogy ez mért jó? Elmesélem.*

*Van már hozzá engedélyem.
A hatáság volt szíves, és kiadta,
neked is lesz, ne aggódjál miatta!
Leteszed a horgászvizsgát,
irigykedve néznek majd rád,
mondogatják egymás közt:
„Damilt hurkol, horgot köt!”
Kapsz majd dicséretet, párat.*

Nézzük most a kelléktárad!

*Damilok és horgok,
reszkessetek, pontyok!
Ásó, zacskó, heveder,
a horgász nem szemetel.
Horgászdoboz, kisszék,
utolszor még nézz szét,
nem hagyunk-e itt valamit,
ólom is kell, plusz a csalit
betettük-e, vödör, háló,
a kisszemű lesz kiváló,
kapásjelző, horgászbót:
boldogok a horgászok!*

*(Én is az vagyok, de mástól –
eldicsekszem vele máskor.)*

*Na, de menjünk tovább gyorsan!
A meritőszakunk hol van?
Bent a mérő, bent az orsó,
az se baj, ha kicsit olcsó,
zseblámpa és karabiner,
erre csak a dara rímel,
amivel majd eteted
a sokfajta keszeget.*

*Etetni kell, nincsen mese,
a vízpartok szerelmese
tudja ezt már régóta –
daraszórás: fél óra.
Te sem tehetsz másként, ha már
ez az egyik alapszabály.
Kinek meggyyszósz, kinek fasírt,
kinek sültet, kinek panírt,
krumplibüré, falafel –
mindenkinek kaja kell.*

*Kell még kukac, csonti,
kukorica (bolti!),
kenyérből gyúrt galacsin,
ezek lesznek a csalink.
Sajnos ez van, nincsen máshogy,
muszáj csalni a fogáshoz.
Ilyen ez a horgászélet,
és minden hal hiszékeny.*

*Na, de most már, ígérem,
nincsen egyéb hátra:
indulunk a gátra!*

II.

*Száll a szél, és száll a bicaj,
lassan elcsitul a ricsaj,
a városi hangzavar –
engem amúgy nem zavar.*

*Kanyar után egyenes jön,
egyenest meg kanyar vált,
közeledünk a folyóhoz,
a pecadrukk garantált.*

*Imádom a természetet,
végre te is megnézheted!
Azta: ott a gát, az erdő!
Szívem csücske mind a kettő.
Mennyi fa, és mennyi bokor,
mennyi sűrű rengeteg!
Ha meg felbukkan a folyó,
a kispécás megremeg.
Márpedig az ott alatt
(normálisan mondva: lent)
nem más, mint a
folyó.
De jó!*

*Már a gáton megyünk,
lesve horgász helyünk.
Megint ugyanaz a nóta
(hopp, amott illant a róka),
egy kanyar itt,
egy kanyar ott,
nyuszifülek, vadmadarak,
aztán jön egy egyenes,
utána meg – oda less! –
ott a parton az a hely,*

*ahol menten te leszel.
Vagyis te a halakkal.*

*Görbüljön!, plusz:
Kalappal!
Ez két klasszik jókívánság.
Pecásnak lenni kíválság:
lesz szerencséd
sok szerencsét
kívánni a sporttársaknak,
amitől ők
láthatóan
boldogabban horgászgatnak.*

*Azt még nem is mondtam neked,
hogy a folyó kivétel:
itt a peca elkezdése
nem nagy munkát igényel.
Kisgyerekként a csatornán,
tisztára, mint tesi órán,
brutál sokat gályáztam,
mikor helyre pályáztam.
Úgy értem, hogy horgászhelyre.
Néztem arra, néztem erre,
ásót fogtam, sarlót,
sás volt – aztán nem volt.
Nád és hínár helyett
menő horgász hely lett.
Oda jártam attól fogva,
keszeget és kárászt fogva.
Így ment ez régen minálunk,
de itt helyet nem csinálunk,
van a folyón elég placc,
mindegyiken horgászhat sz.
Nem törődünk végre mással,*

*csak a sugdolózó sással,
van itt nád, és van itt susnyás,
van itt hínár, van itt iszap
(bele is léptem a minap).*

*Helló, nagyok, helló, kicsik,
talán unjátok már kicsit...
Cserfes vagyok, bocs érte.
De remélem, megérte.*

*E pontig tartott a mesém.
Szóljanak a halak, s ne én,
akik látszólag csak néznek,
csöndben vannak, nem beszélnek,
éjjel-nappal úszkálnak –
gondolhatnánk túlzásnak.
De akik ezt a keresztet
életfogytig cipelik,
azoktól más meglepő is
akármikor kitelik.
És a halak ilyenek.*

Én meg addig pihenek.

Bene Zoltán

Kiss László, Kissvilág, Kissbolygó

Szegednek van egy erős vonzása Békés megye irányába. Vagy talán helyesebb volna úgy fogalmazni, hogy a szegedi egyetemnek – korábban, az integráció előtti időkben a szegedi egyetemeknek és főiskoláknak – erős a vonzása kelet felé, de főként Békés megyéből csábít el sokakat. Ahogyan Simai Mihály fogalmazott egyszer, Békés megyének Szeged a Budapestje. S ahogyan (kivált a délszláv háborúk utáni időktől kezdve) a vajdasági területekről, úgy Békés megyéből is folyamatos vérfrissítést kap Szeged, hiszen sokan, akik (elsősorban) diplomát szerezni érkeznek a Tisza partjára, a céljuk elérése után is itt ragadnak (vagy mennek tovább).

Kiss László is így érkezett Gyuláról Szegedre, a bölcsészkarra. S bár a kezdetektől fogva sejthető volt, hogy nem fog itt ragadni, a pályája mégis Szegeden kezdődött, első két kötete a Tiszatáj gondozásában jelent meg, ő maga nem egyszer említi Olasz Sándort és Fried Istvánt, amikor a kezdetek szóba kerülnek. Itt azonban ismét pontosabban kell fogalmaznom: látszólag Szegeden kezdődött a pályája. Valójában ugyanúgy Gyulán, ahogyan Kiss László esetében minden. S amikor távol volt, távol van (és távol lesz) Gyulától, igazából akkor is Gyulán volt, ott van (és ott lesz), hiszen ő maga egy kicsit mindig, mindenhol Gyula: világa egyik legmarkánsabb alkotóeleme a Békés megyei kisváros.

Kis és egyéb világok – ezt a címet adta Kiss László az egyik kötetének, amelyben kritikákat, recenziókat rostált egybe. Mert Kiss László világa, nevezzük így: Kissvilág Gyula mellett számos egyéb dologból épül föl. Ha egy bolygónak fogjuk föl ezt a világot – ez esetben nevezhetjük Kissbolygónak is akár –, akkor a recenziók, kritikák, esszék lehetnek ennek a planétának ez egyik kontinense.

Egy másik földrésze, amely nem is oly keskeny földnyelvvel, elválaszthatatlanul kapcsolódik az előbbihez: a szerkesztői lét. Igen fiatalon került a békéscsabai Bárka szerkesztőségébe, s azóta is

hűségesen és megbízhatóan végzi az irodalom napszámosainak munkáját. Saját tapasztalatból tudom, mennyire alaposan. Még a szóköz-fölöslegeket is észreveszi a kapott szövegekben, nemcsak szerkesztői, de korrektori gondossággal, körültekintően olvas, semmi sem kerüli el a figyelmét.

Biztos vagyok abban, hogy a Kissbolygó harmadik szárazulata, a tanítás-világrész is így működik. Találkoztam már életem során néhány tanítványával, a gyulai Erkel egykori diákjaival, s amit tőlük hallottam, nem lepett meg: ugyanaz a mentalitás jellemzi a pedagógust, mint a szerkesztőt, mint a kritikust. Legalábbis esetünkben, amikor mindegyiket Kiss Lászlónak hívják.

Magától értetődően nincs ez másként a Kissbolygó talán legszebb, legvadregényesebb, legterjedelmesebb és legizgalmasabb kontinensén, a szépirodalom vidékén sem. Kimunkált, gondos, jól formált szövegek születnek azon a tájon, amelyeket olvasni élvezet, foglalkozni velük öröm. Az indulás Krúdyt és Márait újraértelmező és -teremtő novellái eleve sokat ígértek, egyszersmind óvatosságra is intették a tapasztalt olvasót: nehogy megrekedjen a szerző ennél a parafrazeált, utalásokkal, hatásvektorok egymásra montírozásával díszített irodalomnál, amely mindig magában hordozza azt a veszélyt, hogy belterjessé válik, az olvasót nem, inkább a szakmát célozza, irodalom lesz az irodalomban és -ról. Kiss László azonban kellő önmérséklettel és kiváló érzéssel adagolta a kétezres évek elejének prózaírói trendjeit, ezeket jól átszűrte saját készítetésein és habitusán, így el is kerülte a csapdákat.

Novellái, tárcái mindig történetek. A Kissbolygó a történetek világa. Kiss László soha nem próbálta figyelmen kívül hagyni az ősi emberi szükségletet: a történetéhséget. Történeten keresztül mutat meg és föl, történetek keretében teremt hangulatot, történetek által vezeti keresztül az olvasót a kérdések és problémák, örömök és bánatok között, történetek révén ébreszt gondolatot, plántál el kétséget vagy éppen elégedettséget az olvasóban. Az olvasóban, akit mindig partnernek tekint, akit tisztel. A Kissbolygó turistái az olvasók, s a jó vendéglátó soha nem becsülheti le a vendégeit, Kiss László pedig jó vendéglátó.

Mindig nagy lépés a prózaíró számára, amikor a novellák után regénybe fog. Különösen, amikor valaki olyan jól érzi magát a novellában, short storyban, tárcában, mint Kiss. Amikor azonban belevágott, sikerrel vette az akadályt, a többé-kevésbé zárt történetekre épülő, a gyerekkort idéző regény, a *Ki mondta, hogy jó volt* regényként és történetfüzérként egyaránt olvasható, ám hogy mégis inkább az előbbi, mint az utóbbi, annak egyszerű oka van: bár sok történetet fűz egybe a szerző ebben a könyvben, s ezek nagy része önállóan is megállja a helyét, mégis tart valahonnan valahová ez a szöveg, ahogyan már az egy regénytől elvárható. A most készülő regénye az olvasott részletek alapján kicsit hasonló lesz, amennyiben egyes elemei szintén megállnak a saját lábukon, ám úgy tűnik, a kohézió szorosabb lesz, mint amit a *Ki mondta, hogy jó volt*ban tapasztaltunk, jobban közelít majd a hagyományos regényfogalomhoz a jövőbeli könyv.

Amiben viszont szinte semmiféle hagyományhoz nem közelít Kiss László, azok a zene-könyvei, elsősorban az *Outcast*, amely akár beszélgetőkönyv is lehetne egy metálzenekar frontemberével, mégis sokkal többé válik annál, amelyben természetesen közrejátsszik a beszélgetőtárs személyisége is, de leginkább Kiss Lászlón múlik a dolog mégis, azon, hogy meglátja, miként válhat többé egy életinterjú életinterjúnál, hogyan lehet az életből irodalmat faragni, oly módon, hogy nemcsak realistán hiteles marad, de valóságosabbnál valóságosabbá válik az egész történet. Mert igen, ez is történet. Kiss Lászlóban minden kicsit Gyula, és minden nagyon történet. Még a versei is, amelyeket az utóbbi időben kezdett írni, történetek. Olyannyira azok, hogy néha olyan érzése van az olvasónak, hogy egyes prózai munkái líraibbak, mint némelyik verse. Miközben a szóban forgó prózák prózaságát éppen úgy nem lehet megkérdőjelezni, mint a versek vers mivoltát...

Talán az a leginkább megkapó Kiss Lászlóban, hogy írói univerzuma, a Kissvilág, a Kissbolygó tényleg önálló entitássá szerveződik, amely a mindannyiunk által ismert valóság elemeiből épül, hol erősebben, hol kevésbé arra emlékeztet, de annak újraértelmezett, újraalkotott, és bennünket, akik találkozunk vele, akik bolyongunk benne, sokféle reflexióra készítő verziója.

A rigófütty és a tömegközlekedés zaja

Bene Zoltán beszélgetése
Kiss Lászlóval

– Gyulán születted, és a legtöbb évet ott is élted, a gyulaiságod meghatározó sok tekintetben, de azért egy kicsit szegedi is vagy, hiszen Szegeden jártál egyetemre, az első köteteid a Tiszatájnál jelentek meg...

– És a következő is ott fog, néhány napon belül. A városhoz fűződő viszonyom az első pillanattól ellentmondásos volt. Noha 1994-től 2006-ig tanultam-dolgoztam Szegeden, nem jártam keresztül-kasul, nem ismertem meg nagyon.

Nem büszkélkedem vele, sőt, például egyszer sem jutottam el a Szegedi Nemzeti Színházba. Egyetemi darabokat és más társulatokat láttam itt-ott, a nagyszínházét azonban sohasem. Ezt azóta sem értem. Mindig siettem haza Gyulára, oda kötött a baráti köröm. Jellemző, hogy bár az egyik barátom a Radnóti gimibe járt, mégsem Szegeden találkoztunk, hanem hétvégén az Alfa kocsmában, Gyulán. Miután elhagytam Szegedet, hamar tudatosult bennem, hogy mennyi minden maradt kihasználatlanul, ettől függetlenül számos emlékezetes koncert, irodalmi est, egyetemi program részese voltam, és az utóbbi időben egyre jobban szeretem, szeretjük a várost.

– Az első két köteted mégis Szegeden jelent meg, a Tiszatájnál. Debütáló könyved erősen Krúdy köré szerveződik...

– Két tanáromnak, Fried Istvánnak és Olasz Sándornak, a Tisztáj egykori főszerkesztőjének köszönhetem, hogy kapcsolatba kerültem a lappal. Kezdetben ők egyengették a pályám, Fried tanár úr a Kosztolányi-tanulmányaimat nézte-kritizálta, Olasz tanár úr elsősorban a novellákra figyelt. Igen, Krúdy fontos volt, de mostanában nem sokszor veszem elő. Voltak szakaszaim: hol Kosztolányit olvastam gyakrabban, hol Móriczot, Karinthyt, vagy, mint az első kötetem, a *Szindbád nem haza megy* címe is mutatja, Krúdyt és Márait. Kisgyerekkorom óta menekülésként fogom föl az olvasást, épp ezért nagyon nehezen tudtam mit kezdeni az egyetemen az úgynevezett szakszerű olvasással, vagyis azzal, amikor „megtanítottak” olvasni: távolságtartón, reflektáltan. Krúdy prózája egyébként varázslatos olvasmány, ahogy fölütöd, beindul az örvény, a muzsika, rendesen be tud húzni. Ezért is kerülhetett Szindbád a kötetem címlapjára. S talán a korszak is ludas ebben: a *Szindbád nem haza megy* 2003-ban jelent meg, abban az időszakban, amelyet a nagy újrairások, a nagy röhögések, a nagy kifordítások, a paródiák, travesztiák jellemeztek. Szindbád figurája alkalmas ilyen játékokra. Nőcsábász dandy, s amennyire érzelmes, annyira ironikus is. Ez az ironikus szerep nagyon tetszett, pedig nem biztos, hogy értettem, vagy hogy „jól” értettem. De kipróbáltam, hogy az akkori környezetben hogyan működik. A Márai- és Krúdy-hatásokat egymásra eresztettem, az így kapott anyagot pedig megbolondítottam egy kis jelennel. Jól fogadták, még Bródy-díjra is jelölték a könyvet. Azt hiszem, picit magamra ismertem Szindbádban, mondjuk, akartam is magamra ismerni benne. Olyan élethelyzetben voltam, hogy kellett valami kapaszkodó, és ez Kosztolányi alakján kívül Szindbádé volt.

– *Említetted a szakszerű olvasást, vagyis azt, hogy egészen másképpen olvasunk, amikor magunknak, magunktól olvasunk, és másképpen, miután megtanítanak, ahogy mondtad, szakszerűen olvasni. Ez nagyon fontos megállapítás szerintem. Tudjuk, hogy mindenféle irodalomelméleti irányzatok jönnek-mennek, megteremtik a maguk esztétikai kategóriáit, a maguk etalon-műveit, s az ezeken az etalon-műveken edzett olvasási technikákkal*

fordulnak a többi felé. Tegyük hozzá: meglehetősen kirekesztően, igen kevésbé nyitottan. Írás közben befolyásolt valaha, hogy megtanultad ezt a fajta szakmaiságot? Vagy kérdezem úgy, befolyásolt szépiróként az, hogy a másik oldalon is tevékenykedsz, a másik térfélen is játszol, azaz esszéket, kritikákat is írsz?

– Pályakezddésem idején divat volt olyan tudományos szövegeket írni, amelyek in medias res kezdődtek, lehetőleg egy izasztóan hosszú mondattal, amelybe csomó mindent beleszusakolt a szerző, ahogyan azt bizonyos nagy elméletírók mintái nyomán elvárták. Szerettem volna elsajátítani ezt a technikát én is, de nem sikerült. Amikor megpróbálkoztam vele, a más nyelvszemléleten edzett professzorom csak a fejét csóválta. Érti, mire megy ki a játék, de inkább ne így csináljuk. Én is éreztem, hogy nem ez az én utam. Hiába végeztem el a doktori képzést, jobban szerettem, ha a primer irodalom beszél az engem foglalkoztató problémákról, és nem a tudománya. Persze teljesen nem tudtam kivonni magam az olvasottak hatása alól, sokszor széttördeltem, paratextusokkal láttam el novellákat, amelyek mottók, utalások, formai ügyeskedés nélkül is működtek volna. De nem szólnék az elméleti szövegek ellen, általában semmilyen szöveg ellen, mert mindenféle nyelv megismerése hasznos egy író számára.

– *Mostanában verseket is írsz, ami engem azért nem lepett meg, mert annak idején, amikor jó másfél évtizede kértem tőled egy írást a Szeged effekt című antológiába, kimondottan lírai szöveget küldtél, amelyet a kötetbemutatón föl is olvastál, s a közönség megosztott volt a tekintetben, hogy prózát vagy lírát hallott-e...*

– A lírai próza mindig szimpatikus volt, verseket pedig tényleg csak a fiókasztalnak írtam korábban, vagy inkább összegyűrtem, és a szemeteskosárba hajítottam a papírt. A versek jelentkezése azzal lehet összefüggésben, hogy sokkal több verseskönyvet olvasok az utóbbi időben, és nem csak epikus beszédű köteteket veszek elő szívesen. Az sem mellékes, hogy a Bárkánál elsősorban én felelek a versanyagért. De nem ontom a verseket, és alig-alig küldtem belőlük publikálásra, saját verseskötettől pedig biztosan megkímélem a magyar irodalmat és a kérértlen kéziratoktól rettegő kiadói szerkesztőket.

– *A szerkesztői feladatok viszonylag korán megtaláltak.*

– 2006-ban lettem a Bárka szerkesztőségének tagja, de 2001 óta dolgozom a csapattal. Vittek magukkal felolvasni, hívtak beszélgetésekre, találkozókra, kikérték a véleményem szövegekről, ötletekről, aztán egyszer csak a szerkesztőségi szobában találtam magam: kéziratokat fogadtam, válaszoltam, telefonáltam, és megint előlről. A Bárka több mint egy lap: kulturális közösség, amely esteket, rendezvényeket szervez, mozgatja, életben tartja a Békés megyei irodalmat is, miközben évről évre nagyobb figyelem övezi. Ahogy olvasom a megjelenés előtt álló számainkat, mindig arra gondolok, milyen jó színvonalú anyagokat közlünk, színház, irodalom, képzőművészet, és ugyanezt gondolom általában az érthetetlenül nehéz anyagi helyzetben lévő magyar folyóiratkulturáról. Illene jobban megbecsülni azt a szellemi értéket, tudást, szerteágazó műveltséganyagot, amely a Kárpát-medencében hónapról hónapra, vagy negyedévről negyedévre termelődik.

– *Prózaíró, esszéista, költő, szerkesztő, tanár, aki Gyulához, Békéscsabához, Szegedhez és Budapesthez is kapcsolódik... Jó sok Kiss László lakik Kiss Lászlóban...*

– Én ezt nem látom kívülről, de biztosan így van, s ha így, nincsen benne semmi különös. A sokféleség mindenki életében jelen van. Mindaz, amit soroltál, természetesen viselt szerepek és helyzetek összessége, és van, hogy az egyik jobban előtérbe kerül a többihez képest. Pár éve átmentem egy kisebb krízisen, de egyszer sem fordult meg a fejemben, hogy váltsak, hogy akár csak átmenetileg abbahagyjam az írást vagy a szerkesztést. Ebből a válságféléből a 2015-ös *Outcast* könyvem húzott ki, amikor szerkesztőként is felfrissültem. Az elmúlt egy-két évben pedig elégé pörgök, számos feladatba bevonódom a Bárkánál. Eredetileg is afféle multitech szerkesztő voltam, majdhogynem mindenbe bele tudtam és kellett is szólni, vagy mindenhez tudtam javaslatot tenni, de nem volt konkrétan meghatározott feladatköröm. Most én viszem a versrovatot, eközben egyre többet vállallok a *Műhely* meg a *Figyelő* rovat munkájából, az utóbbi időben több

tanulmányt, kritikát is beszereztem és szerkesztettem a lapnak. Amióta van online magazinunk, még tágabb a mozgástér, évről évre előállunk új rovatokkal. Egyszóval örömmel szerkesztek, de a legjobban prózát írni szeretek, mint nyilván mindenki, aki költőként, íróként is dolgozik.

– *Két klasszikus novelláskönyv (Szinbád nem haza megy, Árnyas utcai szép napok) után jelent meg A térképnek, háttal című tárcagyűjteményed, majd egy kritikaköteted, a Kis és egyéb világok. 2015-ben viszont két könyvvel is jelentkeztél, a Ki mondta, hogy jó volt című regényedet a sajátos műfajú, említett Outcast követte. Nem csoda, hogy az az esztendő a fordulat és a felfrissülés éve volt nálad.*

– *A Ki mondta, hogy jó volt* a gyerekkoromat idézi, így meglehetősen személyes is. Sok helyen lírai, de egészen más módon, mint a korábbi ilyen próbálkozásaim, a líraiság nem megy az elbeszélés rovására. Regénynek mondom, de nem klasszikus értelemben véve az, a regényműfaj különben is nagyon képlekeny: kicsattanóan egészséges, kerek novellákként publikált szövegtömbök álltak össze nagyobb epikává. Az első két kötetem a rövidpróza hagyományával próbált kezdeni valamit, ezzel szemben a *Ki mondta, hogy jó volt* tágabb teret jár be, és nemcsak lazán kapcsolódnak egymáshoz a fejezetek, mint például *A jó palócok* vagy a *Tót atyafiak* esetében, nemcsak föltűnnek itt-ott a szereplők, de van benne előrehaladás, az elbeszélő főhős eljut valahonnan valahová, ez esetben a számára eléggé keserű végig. Bár a regény tizenkét alapszövegből áll, arra törekedtem, hogy a történeteket koncentrikus körök szerint bontsam ki, meg-megállok egy-egy jelenetnél, kicsit körbejárom, árnyalom, anekdotákat építek bele, és ebből épül föl egy reményeim szerint otthonos világ, amelyben az olvasó el tudja helyezni magát, s talán bele is tud feledkezni. Az *Outcast* egészen más vállalkozás volt. A furcsa, idegen cím kaszton kívülit, páriát jelent. Outcast, azaz kitaszított, ahogyan a könyv főszereplője, Farkas Zoli, a mezőkovácsházi származású romungro srác, az Ektomorf nevű metálzenekar alapítója vallja magáról. Egykori nagy ked-

vence a brazil Sepultura volt, amelyhez hasonló zenét játszott sokáig az Ektomorf is, aztán a Sepultura szétesett a kilencvenes évek második felében, és a frontembere Soulfly néven alapított új zenekart, beépítve zenéjébe a brazil törzsi ritmusokat, amelyek egyébként a Sepultura eredeti formációjának utolsó két albumán is feltűntek már. Zoli ezen a vonalon ment tovább, és a cigány folklór elemeit kezdte beilleszteni a zenéjébe az ezredfordulótól. Igen érdekes helyzet: miként válik le egy banda az „anyazenekaráról”, és mégis követi az idolt. Az Ektomorf 2006-os, *Outcast* című albumán csúcsonyosodott ki ez az irányzat, ez a zenekar talán legfontosabb lemeze. Engem a Sepu átalakulásának idején talált meg a metál, az extrémebb vonal felfutásakor. Emiatt sokszor ádáz harcot vívtam az old school metálósokkal, akik a thrash-re, a Megadeth-re, a heavy metalra, a Judas Priestre vagy az Iron Maidenre esküdtek, meg persze a Metallicát istenítték, de ezek a zenék nekem nem jelentettek sokat. Nem idegesítettek, szívesen hallgattam őket, de nem találtam meg a közös hangot velük. Az Ektomorf a durvább utat választotta, és örömmel követtem. Az agresszív metáltól tapasztalataim szerint sokan ódzkodnak, engem mindig megnyugtatott az ereje, sokszor hangoltam ezzel a tudatmódosítóval, mondjuk fogászaton várakozva vagy iskolába menet. Néhány természetes kivételtől eltekintve, hiszen seggfejek mindenhol vannak, a metál közönsége is biztonságos közeget alkot, különösen a korai Ektomorf-bulikról jut eszembe a családias, jó hangulat. Egy szó mint száz, Farkas Zoli bandáját gyorsan megszerettem, és büszke voltam rá, hogy Békés megyében olyan zenét csinálnak, amely a világ nagyszínpadain is megállja a helyét. Azóta számtalanszor bebizonyosodott, hogy így van, az Ektomorf ráadásul nemrég tért haza egy nagy európai koncertkörútról, és hamarosan jön a folytatás. Sokszor kerestem a zenekar helyét a novelláimban, de nem sikerült megtalálni, inkább csak tollrajzokban, karcolatokban tudtam megragadni a jelenséget. Mígnem aztán a Bárka volt szerkesztője, egykori gimnáziumi osztálytársam, Szabó Tibor Benjámin Pestre nem került, s kitalálta, hogy a 2012-es *Az Olvasás Éjszakájára* csi-

náljunk egy cigány irodalmi estet. Az ötletelés során fölvetődött, hogy meghívhatnánk rá Zolit, játsszon néhány dalt akusztikus gitáron. Miután pedig Tibi az Athenaeum Kiadó főszerkesztője lett, elindított egy zenei tematikájú könyvsorozatot. Így született meg az *Outcast*, Farkas Zoli különleges és színes életének rajza.

– *Gyulán tanítottál hosszú ideig, s bár most is tanítasz még ott, de épp félállásban, fél lábbal ugyanis Pesten vagy...*

– Azt éreztem, hogy kell most egy picit változatosság ahhoz, hogy íróként is tudjak újat mutatni. Új közegbe kerültem, új hangokkal – Gyulán a rigók keltenek, Budapesten a tömegközlekedés zaja –, új ismerősökkel: határozottan jól tett. Másképp inspiráló a közeg, mint a jól, de nem unalomig ismert otthoni. A félig-meddig pesti életnek magánéleti oka is van, mivel párom, a szintén író Balássy Fanni a fővárosban dolgozik.

– *Gondolom, az MMA-ösztöndíj is szerepet játszik abban, hogy a teljes állásod ideiglenesen félállásra cserélted.*

– Igen, mindenképpen. Enélkül nem menne a jelenlegi életvitel, ráadásul olyan kutatást igénylő feladatot vállaltam a hároméves ösztöndíjjal, amelyhez elengedhetetlen a pesti munka.

– *Mivel pályáztál?*

– Három tervvel, azaz inkább három és féllel – a helyzet bonyolításáért egy olyan projekt felelős, amelyet a tervek szerint épp csak el fogok kezdeni az ösztöndíjas időszak utolsó etapjában. Egy háborús regény és egy pecás-halas gyerekverskötet megírását, valamint egy novelláskönyv gatyába rázását vállaltam. Ez utóbbi jelenik meg az idei könyvhétre a Tisztájnál.

Marafkó László

Az elcsent ünnep

Az ünnep franciául: *la fête*. Franciaország nemzeti ünnepe: *fête nationale de la France*. Ami ugyebár a francia forradalomban (1789) a Bastille elfoglalásának napja, tehát július 14.

Egyszer a helyszínen ünnepelhettem meg. Mint a Fiatalkor Írók József Attila Köre tagja (még így hívták, s az alapítók közt voltam 1973-ban), megpályáztam egy nyári egyetemi nyelvkurzust 1979-ben. A grenoble-i campuson tölthettem el egy hónapot. Egyik tanárunk javasolta, hogy kószoljunk bele vidéken, egy kis faluban, miként ülik meg a franciák az ünnepüket. A Vercors hegység lábán egy hétvégi háza volt, meghívott bennünket. Csoporthoz volt amerikai egyetemista, cseh mérnök, idősebb osztrák hölgy (mint történelmi „mostohatestvérnek”, nekem többször szinte áhítattal emlegette a Monarchia áldásos viszonyait), két szertelen szírpilóta, akiket kellő nyelvi alapot után Mirage vadászgépekre képeztek volna ki, és még más nációk...

A délelőttre kirándulást terveztünk a hegység egyik fennsíkja felé. Nekem felöltött, hogy a német megszállás alatt a francia *maquis*-k, az ellenállók csoportjainak menedéke volt ez a magas csúcsokkal tetűzdelte hegység. Az író Vercors erről vette a nevét, bár még jóval a német bevonulás előtt. Egyébként atyja magyar bevándorlóként érkezett a XIX. század végén Franciaországba. Aztán az író sereg megalapította az ellenállás könyvkiadóját, a Les Éditions de Minuit-t.

Haladtunk felfelé a verőfényben, jómagam hajadonfőtt, mert a nyárban nem is volt nálam sapka. Sejtettem, hogy nem lesz jó vége, mert nem bírtam a napot, a strandon is mindig árnyékba húzódtam. Amikor alkonyat előtt lefelé ereszkedtünk, már lüktetett a fejem. Lent, a parányi faluban már majd szétrepedt a fájdalomtól, rázott a hideg, ezért a többiek a vendéglátónk háza helyett a busz hátsó, egymás melletti üléseire fektettek, minden fellelhető pulóvert és más felesleges ruhadarabot rám terítet-

tek, de így is egész testemben rázkódtam. Estefelé fesztiválózó hangulat és zenebona támadt a faluban, petárdák durrantak, pezsgősüvegek pukkantak, tánc és vigasság hatalmasodott el – amennyire mindezt a lázalom töredékeiből érzékelhettem.

Talán másnap délre lett újra emberi formám. Ilyen ünnepben is ritkán van része bárkinek, különösen ha a másét éli át. Pontosabban nem éli, átszenvedi. Ráadásul a nagy alkalom előttem foszlott szét... Ha az a napszúrás nem taglóz le, az est fénypontján, a nemzetközi kompániának előadhattam volna egy rögtönzést. Talán kissé szálkás franciasággal szót kérni: „Hölgyeim és uraim, dehogy a franciáké ez a nap, a július 14. S ha már Franciaországban vagyunk, hát éljünk a szállóigékkel: XIV. Lajos (állítólag) ezt mondta: *L'état – c'est moi!* (Az állam én vagyok!) S itt kihúztam volna magam: „*La fête – c'est moi!* (Az ünnep én vagyok!) Ha még nem tudták volna ugyanis, 1944. július 14-én születtem. Tehát a franciák nem is sejtik, hogy kit ünnepelnek. A nagy önfeledt fesztiválás igazából nekem (is) jár.” Abba nem merültem volna el, hogy azon a bizonyos napon egy németektől megszállt országban, szülővárosom, Győr ipartelepeit jókora szövetséges bombatámadás érte. S az égi áldatlanságból a lakóházaknak is jutott, sőt, a korabeli sajtó szerint a ma is álló, tornyos városháza is megsérült. Jómagam a kórházban, ahol világra jöttem, nyilván nem a legnyugodtabb körülmények közt aludtam az újszülöttek önfeledt álmát. Anyám aztán végképp nem.

Persze a tréfával is csínján kell bánni. Dehogy akartam volna elcsenni a nemzeti ünnepet, meg a *gloire*-t, egy nagy nemzet dicsőségét, érdemeit. Hiszen egy magyar költő már a forradalom évében azt írta versében: „Vigyázó szemetek Párizsra vessétek!”

Szóval, az ünnep Franciaországé, elsőbbség ott, de két poén azért itt.

Laza meghajlás – általános meghökkenés, talán itt-ott nevetés, taps. Mármint ha..., ha akkor nem a busz hátsó fertályában fetrengnek félig önkívületben.

Az alkalom már biztosan nem tér vissza, de azért az ünnep kettősségének (és sok tízmillió közönségének) egyszemélyi tudata töretlen. Mondhatnám: a legolcsóbb egyéni dicsőség.

Szergej Pantsirev

Haiku a legjobb macska halálára

Vihar Judit versfordításai

Haiku, amely azalatt íródott,
míg kikapcsolt a számítógép

*Terveket szövünk,
hogy egyszer találkozunk –
s nem jön el soha!*

Хокку, написанное пока выключается компьютер

*Строим планы встреч,
зная: им не суждено
сбыться никогда.*

Haiku a februári újság sorai után

*Háborús dobszó!
Hány millió lelket visz
ritmusod Pokolra?*

Хокку, написанное поперек строк
февральской газеты

*Барабан войны!
Сколько миллионов душ
твой
ритм
ведёт
в Ад?*

Haiku az őszi tengerparton

*Tudod, mi újság?
Madárlábnyom-ékirás
Vizes homokon.*

Хокку, написанное на берегу осеннего моря

*Читал новости?
Клинопись птичьих следов
на мокром песке.*

Haiku a legjobb macska halálára

*Nehéz cipelni
üres állathordozót
kórházból haza.*

Хокку, написанное на смерть самого лучшего кота

*Тяжело нести
пустую переноску
из ветклиники.*

Haiku egy fel nem használt jegyre

*Elfűtőrészek
egy dalt gyerekkoromból.
Gépem lekésem.*

Хокку, написанное на неиспользованном билете

*Насвистываю
мелодию из детства.
Опоздал на рейс.*

Haiku, amely egy esős londoni utcán íródott

*Halotti torról
jöttem az ódon házig:
borostyán nőtte be!*

Хокку, написанное под дождем на лондонской улице

*Выйдя с поминок,
пришел к старому дому.
Как разросся плющ!*

SZERGEJ PANTSIREV (Moszkva, 1969) orosz költő, műfordító, tíz éve Budapesten él, rendszeresen fellép irodalmi esteken. Több orosz folyóiratnak dolgozik, angol, amerikai, bolgár és magyar szerzőket fordít. Az Orosz Írószövetség és a Magyar PEN Club tagja. Magyar nyelvű válogatott versei *Rövid hullámok* címmel jelent meg Lángi Péter és Mandics György fordításában az Irodalmi Jelen Könyvek gondozásában.

Felesége, Anna Vladi Pantsireva festőművész, tradicionális japán és kínai technikákkal dolgozik, illetve keleti kalligráfiával foglalkozik.

VIHARJUDIT irodalomtörténész, műfordító, japanológus, russzista, haikuköltő. Egyik legjelesebb japán fordítónk. Nevéhez sok más remekmű átültetése mellett olyan neves japán nyelvű művek fordítása köthető, mint a Nobel-díjas Ōe Kenzaburó regénye, a *Futball-lázadás* vagy Macuo Basó verses útinaplója, az *Észak ösvényein*. 2013-ban elindította Magyarországon a Magyar Haikunapot, melyet idén is megünnepelek, többek között Szergej Pantsirev és Anna Vladi részvételével.

Pusztai Ilona

Egybeesés és szembenállás

A 2020 februárjában indult *Országút* művészeti folyóirat egyik legmarkánsabb, legdinamikusabban fejlődő rovata a képzőművészeti. Köszönhető ez Bánki Ákosnak, a rovat és jelen kötet szerkesztőjének, valamint az Országút Galéria kurátorának. A rovat súlyát az is jelzi, hogy a 2022-ben megjelent irodalmi válogatás (*Az Országút Antológiája '20–'21*) után, 2023-ban a képzőművészeti rovat hároméves terméséből született válogatás, *Országút képzőművészeti antológia 2020–2022* címmel.

Az évi több száz cikkből négy témakörre osztva hatvanhét írás került beválogatásra az antológiába. Annyi megszorítással, hogy terjedelmi okokból csak a kortárs magyar képzőművészet tendenciáira fókuszált a kötet szerkesztője. Ám a rovatra jellemző sokszínűség és nyitottság, hogy művészeti irányzatokon, csoportokon felülemelkedve az egész képzőművészeti szcéná organuma kíván lenni, az antológia szerkesztésében is kitapinthatóan jelen van. Zelnik József *Nyúl az Országúton* című bevezetője is ezt az irányt jelöli meg vállalt célként, mikor Cusanus filozófiájának és metafizikájának alapfogalmából, a coincidentia oppositorumból indul ki. Eszerint az ember az igazság megismerésében mindig bizonytalan marad, mert akármit ragad meg, annak rendszere az ellenkezője is igazolható. Így a művészeti élet is leírható a cusanusi egybeesések és szembenállások dinamikusan váltakozó viszonyrendszerével:

„Az *Országút* lap és az Országút Galéria létrehívásának előzményei a múlt század hetvenes-nyolcvanas éveire nyúlnak vissza. Ott munkálódott ki az a gondolkodás, amely napjainkra ezen a két fórumon próbál megmutatkozni [...] Azt, hogy mi történt, talán csak akkor láthatjuk igazán, ha az időszak négy, sokak által meghatározónak tekintett művésze kvadrátjába helyezzük az akkor elindult mozgásokat. Ez a négy művész Andy Warhol és Joseph Beuys, Magyarországon pedig Erdély Miklós és Makovecz Imre. Felületesen szemlélve kevés ellentétesebb világot ismerünk, mint ők ketten-ketten. Viszont ezek olyan ellentétes világok, amelyekben a Cusanus mester által meghatározott coincidentia oppositorum magas szellemi szinten munkálkodik. Mind a négyen az emberi emlékezetbirodalom feszélytelen vándorai voltak, bezárva és kinyitva ennek a tudatuniverzumnak az útvesztőit és új ösvényeit.”

Ez a sokszínűség nemcsak a képzőművészeti ágak szempontjából igaz a válogatásra, azáltal, hogy a festészet mellett hangsúlyosan jelen van a grafika, a szobrászat, a fotó- és textilművészet is. De abban is megnyilvánul, hogy szinte azonos súllyal szerepelnek a kötetben a figuratív és a nonfiguratív művészeti irányzatok képviselői, ezen belül is a fotórealizmustól a mágikus realizmusig, a geometrikus absztrakttól a gesztusfestészetig terjed a sor.

Az első fejezet, az *Arcok és pillanatok* a kötet legterjedelmesebb egysége. Ez tartalmazza a cikkek felét, harminchárom írást. Elsősorban olyan, már pályájuk csúcsát elért művészek munkásságát állítja fókuszba, akiknek pályaindulása vagy épp beérése pont a Zelnik által idézett hetvenes-nyolcvanas évekre esett, mint Szabados Árpád, Elekes Károly, Pinczehelyi Sándor, Konok Tamás, Reigl Judit, Kárpáti Tamás, Deim Pál, Hager Rita, Stefanovits Péter, Barabás Márton, Kő Pál, Korniss Péter. De helyet kapnak itt írások olyan művészekről is, akiknek életműve csak mostanában került reflektorfénybe, mint a Zuglói körhöz

köthető Molnár Sándor és Hortobágyi Endre, a francia földön sikeressé vált Major Kamill vagy a Peter Greenaway filmjeinek látványtervezőjeként világhírűvé vált grafikus, Horkay István. S ott vannak ellenpontként a fejezet másik szálán a fiatal, illetve a középgenerációhoz tartozó alkotók: Ezer Ákos, Szöllősi Géza, Mátrai Erik, Szőke Gáspár, Baráth Áron, Szlávik Barbara művészetét bemutató elemzések. Sőt a fejezet lezárásaként két művészcsoporthoz, a középgenerációt képviselő Budapest Art Factory, illetve a pályájukon most induló fiatal alkotókból álló népszingeti Skurc Group tagjai is bemutatkoznak. Ezek az írások azért is figyelmet érdemlőek, mert a kortárs művészeti élet máig tabuként kezelt kérdéseit feszegetik, mint a mecenatúra helyzete, az önmenedzselés és művészeti marketing fontossága, valamint a művészet monetizálása, azaz pénzre váltása.

A második, *Művek és gondolatok* című fejezetben találhatóak a kötet legizgalmasabb írásai. Átfogó tanulmányok olvashatóak itt, mint Katona Anikónak a magyar grafika helyzetét bemutató sorozata (*Színielőadás képekben, Ecsettől a számítógépig, Plakátokkal a változásért*), Máder Indirának a kortárs kárpitművészet tradicionális gyökereit vizsgáló elemzése (*Kárpitok szakrális üzenete*), Mészáros Flórának a XX. század második felében új hazájukban, Franciaországban sikeressé vált magyar képzőművészek munkásságát áttekintő írása (*Külföldre emigrált magyar alkotók a rendszerváltás tükrében*) és Lisányi Endrének a gesztusfestészet magyar történetét feltáró cikke (*Magyar Gesztus*). A fejezet másik vonulatát a magyar művészetet nemzetközi kontextusba helyező esszék alkotják. Ide sorolható Zelnik József három írása, *A képalkotás kétségbeesése, A képalkotás böjtje jövel és Mennyből a festő*, valamint Galács Judit összehasonlító elemzése, a *Gruber és Cézanne. Egy fiatal festő útkeresése*.

A harmadik, *Találkozások, beszélgetések* című fejezet a rovatban megjelent művészinterjúkból válogat. Ebből a tematikus egységből érdemes kiemelni Rév Júlia beszélgetését Orosz István grafikkal egy kései, eddig ismeretlen Leonardo rajz felfedezésének titkairól (*Egy ismeretlen Leonardo*). Az anamorfikus tor-

zítással készült arckép I. Ferenc francia királyt ábrázolja, aki az olasz mester időkori mecénása volt. Így logikus a feltevés, hogy a XVII. században élt francia szerzetes, Jean-François Niceron könyvében fennmaradt másolat mára elveszett eredetijét Leonardo alkothatta.

Végül az utolsó, *Tárlatok, távlatok* fejezet az Országút Galéria eddig megrendezett kiállításaiából szemezget. A Tóth Angelika, Orosz István, Gaál József, Szurcsik József, Jakatics Szabó Veronika, Takács Márton, Szittner Andrea, Kondor Attila, Dorogi János, Baksai József munkáiról szóló elemzések így átfogó képet adnak a galéria profiljáról és a művészeti szcénában elfoglalt helyéről.

A gazdagon illusztrált kötet reprezentatív áttekintést nyújt a kortárs magyar képzőművészet jelenlegi helyzetéről, nemcsak a szakemberek, de a kortárs képzőművészet iránt érdeklődő nagyközönség számára is élvezhetően, hogy ne csak nézzünk, lássunk is.

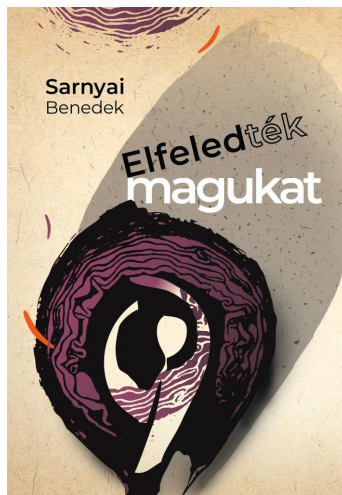
Rimóczi László

Káposztapálinka metafizikával a festői Ernyicsén

„Maga a szövegszerkezet olyan, mintha a szerző eltökélte volna, hogy mindenképpen ki fogja zökenteni olvasóját a hagyományos olvasási szokásaiból, ám ezzel a stílusértékből nem veszít, sőt, az abszurd irodalmi újrafelhasználásáról is beszélhetünk. Tudatosan és szisztematikusan építkezik, a szövegketrecükben mozgó alakoknak épp csak felcsillantva a lehetőségeket.”

Első kötetes szerzők szárnypróbálgatásaival találkozni mindig izgalmas pillanat. Még szenvedélyesek, még örömből írnak, és minden mondattal igyekeznek kinyerni a maximumot abból a világból, amit csak ők látnak.

Sarnyai Benedek *Elfeledték magukat* című kötetében eredeti és friss hanggal találkozunk, melyet sajátos lendület és páratlan mesélőképesesség tesz még élvezetesebbé. A szerző tud abszurdul, ért szürreálul is, sőt, a mágikus koncepciók ábrázolásai sem esnek neheze; úgy használja a nyelvet, mint egy jól bejáratott-befűjt klarinétot, melyből a hozzáértő zenész több szólamban képes előcsalogatni a megfelelő szimfóniákat. Perspektíváit az abszurd nem nyomja el, a cselekmény érthető marad, így egy érdekes mikroközösségbe kapunk betekintést. Az irodalmi igényességhez érett eszköztár társul, és a hagyományos falutéma (mint örök toposz) megfestése közben az ízes vidéki milió be-

mutatása sem marad el. Az átlagfalvakban minden lelassul, már-már kiszámíthatóan áttetszővé válik, és így Ernyicse is a köztes lét egyfajta allegóriája.

„Hunya tisztelendő jól ismerte az ernyicseieket. Egyes pletykák szerint mind a négyezer lakost név szerint. – Ha arra kéri őt, még ábécérendben is felsorol mindenkit – mondta Kapory Oszkár a hivatali asztala mögött. – Ha egyszer elfelejteném valamelyik nevem, csakis nála kérdeznék utána! – Maradjunk meg ebben: ha élém tesznek egy ábécérendbe szedett listát, egyenként meg tudom mondani, melyik névnek hogy néz ki a gazdája – mondta mosolyogva Hunya a parókián, mikor meghallotta Kapory ötletét. – Nincs ezen mit csodálkozni. Két dolgot kellett csak magolnom az életben: az ernyicseiek búját-baját és a Bibliát. Különbség anyyi, hogy ha az utóbbiban tévednék, azt senki nem venné észre.”

A szerző („íróévben számolva”) viszonylag fiatal, ’98-as születésű, így dicsérendő, hogy nem valami túlírt, követhetetlen, utánzatizű, fárasztó sci-fivel kínál meg minket, hanem a jól bevált és elnyúlhatatlan receptet veszi elő: a vidéki életet. Egy falu különös lüktetéséről tudósít, némi időcsuszamlással megbolondítva – mindez kiegészülve a szereplők létkételyeivel és egzisztenciális válságaival. Az identitáskeresés („Abban eddig sem voltunk biztosak, hogy magyarok lennénk-e. De úgy, hogy nem tudni, van-e mellettünk Románia: sokan abban sem biztosak, hogy ők nem románok.”) észbontóan, mégis könnyen emészthetően vegyül a hatásosan elszórt, finom felépítésű groteszk elemekkel, valamint a dimenzióhasító geopolitikai utalásokkal. Egy sehova se tartozó, magára maradt faluban bizony elszállhat a józan ész, amikor feltárul pár alternatív valóság („A négydimenziós térből is ki lehet metszeni több háromdimenzióst. Attól függ, melyik irányt takarjuk le.”) és olyankor előkerülhetnek a nagy tervek is („Rászakadunk a világra!”).

A falu határában álló, megkerülhetetlen tölgyfáról is („*A tölgyfa amilyen magas, olyan széles volt: a madár is éhen pusztulna, mire átrepüli*”) sejthető, hogy fantáziavidéken járunk, ahol alakváltó gyerekek felbukkanása sem kizárt, ha pedig a szűnyogexportból visszamaradt rovarokból szűnyogpálinka lesz, akkor fecskesült dukál hozzá.

Bár a külön címekkel ellátott írások összefüggnek, mégis úgy tűnhet, mintha a kötet novellákra lenne osztva. A káposztalé is mint visszatérő motívum összeköti a történeteket, csakúgy, mint a Tengernagy presszó, ami afféle operatív központ, stratégiai tárgyaló- és pletykacsere hely, ahol a káposztapálinka fogyasztásának rítusa is rendre megtörténik. Úgy tűnik, a szerző behatóan ismeri a hasonló búfelejtők atmoszféráját, csakúgy, mint az ott zajló vehemens tereferék hangulatingadozásait – ám ebben az esetben a kocsmai beszélgetésekbe metafizikai tanakodások is vegyülnek, egyedi ízzel gazdagítva a dialógfolyamot.

„Nem az idő kis egységei, mint a másodperc vagy a pillanat folytak egybe, hanem a nagyok. Olyan ez, mint a kontinuumszámok halmaza: nem tudnék mondani az ernyicsei időszámításban két olyan egymást követő évet, hónapot, amelyek között ne érzékelnénk egy harmadikat.”

Habár megvan a saját belső logikája e fura kis településnek, mégis akadnak kérdések, amikhez a szerző nem ad túl sok megoldókulcsot. A szereplők is több dimenzióban mozognak, de kettőben biztosan. A karakterek jellemzése nem túl mély, emiatt képregényszerű figuráknak tűnnek – talán éppen azért, hogy egy kis borzongató hiányérzést keltsenek az olvasóban. Merthogy a becsületes olvasó próbálja tisztességesen dekódolni a metafizikai eszmecseréket, de nincs könnyű dolga, mert a létezésükben is gyakran kételkedő helybeliek rendesen feladják a töprengeni valót: kiderül, hogy errefelé nem ismerik pontosan az időt, nem tudják, hány évből állt eddig és hányból fog az új polgármesterrel, ezért azt sem tudják, hogy mekkora szeletében élnek biztosan a

román határnál, és mekkora szeletében biztosan nem. Jobb híján próbálják az ismert halmazból vett valószínűségekkel kitömní a pillanatnyi lyukakat az idő hasadékain. Mivel eddig mindenki a régi polgármesterhez igazította az idejét, új időszámításon morfondíroznak.

Annyit megtudunk, hogy Ernyicse valamikor Magyarország része volt, de most Románia jelenti az egyetlen kapcsolatot a külvilággal – sőt, a helyi tisztelendő úr úgy tartja, hogy aki nem Románia felől érkezik Ernyicsére, csak boszorkány lehet. S ebben a kitekert létállapotban nyugodtan lehet a légyecsapót szúnyogcsapóként használni, ahogy ez oldalakon meg is történik.

„Kapory az ernyicseiek szeme láttára átnyúlt a határon: mikor visszahúzta a kezét, egy román feliratú tábla volt benne. A régi lóügyletek miatt Sandal Balázs beszélt Ernyicsén a legjobban románul: őt kellett előrángatni a fordításhoz. Állítása szerint a tábla egy olajfűrótoronyról származhatott, Ploiești környékéről.”

Maga a szövegszerkezet olyan, mintha a szerző eltökélte volna, hogy mindenképpen ki fogja zökkenteni olvasóját a hagyományos olvasási szokásaiból, ám ezzel a stílusértékből nem veszít, sőt, az abszurd irodalmi újrafelhasználásáról is beszélhetünk. Tudatosan és szisztematikusan építkezik, a szövegketrecükben mozgó alakoknak épp csak felcsillantva a lehetőségeket. Talán elárulható, hogy a kötet megoldással, szép, kerek lezárással nem kecsegtet, hanem ernyicsei életképekkel búcsúzik. A zárótanulságot pedig ki más is foglalhatná össze a legtömörebben, mint Karagoly, a presszótulaj: *„Előbb felejtkezünk el magunkról, mint a másik dolgáról.”*

Juhász Kristóf

Miféle erőt hordoztak e szelíd, fehér csuhás férfiak?

A szerzetesség egész mibenléte a mai többség számára titok és idegenség, az átlag urbanizált fogyasztó körülbelül annyit lát az egészből, hogy valakik fura ruhában imádkoznak, meg latinul beszélnek. Már ha egyáltalán eszébe jut neki, hogy ilyen is létezik. Aki kirándul, már szerezhethet némi előnyt a titok föltárásában. Hazánk túraútvonalain előbb-utóbb belebotlunk egy pálos kolostorromba, és ha van bennünk némi kíváncsiság meg képzelőerő, föltesszük magunknak a kérdést: miképpen s főleg milyen lelkiállapotban éltek ezek a derék emberek itt, az erdő közepén, ahol a történelem nagy részében jóval több medve, farkas meg rabló akadt, mint túraösvény?

A Sudár Annamária összeállította *Pálos olvasókönyv* című irodalmi antológiából erre is választ kapunk, többek között Major István tollából:

„A kolostorok körüli irtásokon, a természetes tisztásokon, a szántóföldeken gazdálkodtak a remeték, maguk teremteték elő a fenntartásukhoz szükséges élelmet. Sőt, a konyhakerti termékekből, vagy a gyógynövényekből még felesleg is maradt. Környezetükön csak a legszükségesebb átalakításokat, változtatásokat végeztek el. Együtt éltek az őket körülvevő világgal úgy, hogy nem azt formálták a saját igényeikhez, ha-

nem ők igyekeztek a lehető legtökéletesebben alkalmazkodni hozzá. Ennek köszönhető, hogy a pálos remeték építményei elpusztultak ugyan, de a környezet, a természet szinte érintetlen formában fennmaradt. (...) A kolostorok környezetében élők sokat tanultak a szerzetesektől, olyan dolgokat is, amelyek megkönnyítették mindennapi életüket.”

Az idézetet továbbgondolva feloldhatjuk a világtól való elvonulás és a világban való cselekvő jelenlét ellentmondását a szerzetesi létben. Ilyen gondolati utakat is bejárhatunk a *Pálos olvasókönyv*ben, mely pálos szerzetesek írásait, illetve róluk szóló vagy velük kapcsolatos szövegeket tartalmaz a rend alapításától napjainkig, vagy legalábbis közelmúltunkig. És mivel az egyetlen magyar alapítású szerzetesrend története szorosan összefonódik a Magyar Királyságéval, az olvasmányokon keresztül egyedülálló bepillantást nyerhetünk hazánk történelmébe, művelődés- és mentalitástörténetébe. A vaskos kötet nem a rend történetét meséli el, viszont a különféle legendákon, költeményeken, iskoladrámákon, beszámolókon, portrékon és regényrészleteken keresztül láthatjuk, hogyan gondolkodtak és miként cselekedtek azok a szerzetesek, akiknek írásai fennmaradtak vagy tetteiket megőrizte az emlékezet. No meg azt is, hogy máig tartó kulturális hatásuk milyen újabb gondolatokat szült.

A kötet – szerencsésen – nem elsősorban kronológiai, hanem tematikai szervezőelvet követ, tehát például a *Megihlető kezdetekről* és *Remete Szent Pálról* szóló fejezetbe belekerült a Szent Jeromos lejegyezte legenda, Pázmány Péter intelme a mértéktelenségről vagy Mécs László 1946-os, a Szent Pál-legenda szimbólumaival teli verse. Ez az elv még vissza-visszatér például a *Hely szelleme* című, amolyan hangulatfestő fejezetben, mely a természet és civilizáció határán álló kolostorok hangulatát érzékelteti, vagy éppen a *Martinuzzi Fráter Györgyről* szóló részben, akinek rejtélyes, ellentmondásos alakja Tinódi Lantos Sebestyéntől Sütő Andrásig rengeteg szerzőt megihletett. A pálos költőkkel – Virág Benedek, Ányos Pál, Verseghy Ferenc kap külön fejezetet – el-

sősorban alkotásaik, majd a munkásságukkal foglalkozó későbbi szerzők művei révén ismertet meg a kötet.

A pálos nyelvemlékeket bemutató rész viszont csak a – gyönyörű – szövegeket közli, nem reflektál rájuk, bár ezt a fejezetet is ismeretterjesztő előszó vezeti be. Ahogyan a *XX. századi pálos emlékiratokból* című fejezetben is kommentálatlanul maradnak a többnyire az 1950-es évekbeli, második felosztás időszakát felidéző emlékezesek. A töprengő olvasóban több minden fölmerül az egyes fejezetek közötti egyensúlyt keresve (és nem találva): a rendet kétszer is felosztatták, először II. József, majd Rákosiék. Természetesen mindkét tragikus fordulat (ahogy mindkét lelkes újrakezds is) bemutatásra kerül, ám utóbbi valamiért hangsúlyosabban.

Talán merő szemtelenség egy majdnem 800 oldalas könyvön számon kérni azt, ami „hiányzik” belőle, mégis nehéz szabadulni az érzéstől, hogy hallatlan irodalmi gazdagsága ellenére a kötet a mélyebb összefüggések fürkészésénél magára hagyja olvasóját. Ám könnyen lehet: azért teszi, mert ezek az összefüggések még föltáratlanok. Ha a pálos szerzetesség történelmi szerepéről tündünk, a legszembetűnőbb a hiány: századok viharaiiban elpusztult tudás hiánya, azé a tudásé, ami talán megmagyarázná, hogy miért fektetett három idegen hatalom is ekkora energiát a rend megsemmisítésébe. Miféle erőt hordoztak ezek a szelíd, fehér csuhás férfiak, amitől az oszmán, a Habsburg meg a kommunista is rettegett?

Szögezzük le: az óhatatlanul fölmerülő s megválaszolatlanul maradó kérdések mit sem vonnak le a könyv értékéből. Hisz csakugyan olvasókönyv ez, mégpedig kitűnő olvasmány, ami korokon átívelően kalandozik a pálos lelkiséghez kapcsolódó irodalmi munkák megdöbbenően széles stíláris mezején. Nemcsak emelkedett szövegeket olvashatunk benne, hanem például a *Kocsonya Mihály házassága* című iskoladráma-részletet 1765-ből, mely a századok során önálló komédiává vált, Babits írta például egy 1912-ben látott előadás kapcsán:

„Az igénytelen és névtelen pálos szerzetes művének kivált első jelenetében a házasságnak oly paródiáját alkotta meg,

mely valóban minden időkre szól. Ennek a régi köztátráknak felfedezése a közönség számára a legnagyobb irodalmi események közül való.”

Olvassunk bele, mi tetszett (méltán) Babitsnak:

*„Pogány halál, mit csináltál? Ily rútul seggbe rúgtál,
Kórót, csallánt, csipkebokrót, talán már nem találtál?
Hogy ily gyöngé szép virágszált kegyetlen lekaszáltál,
Ily illatos piros rózsát magadnak fölládoztál.
(...)*

*Isten hozzád, édes Uram, tudod, hogy szerettelek,
Szánom, bánom és sajnálom, hogy meg nem verhettelek,
Kopasz fejed bizonyságom, hogy szívből kedveltelek,
Sodró fával s vasvillával gyakran ölelgettelek.”*

Ahogy az eddigiekből óhatatlanul érződik: a kötetet áthatja egyfajta keresgélő csapongás. Ez megint csak nem hiba, hanem szűkszerűség. Az utolsó fejezetben a szerkesztő, Sudár Annamária is „tükörcserepeket”, „kaleidoszkópszerű összeállítást”, és „laza tartalmi füzért” emleget. Ne feledjük: a kötet összeállítói egyfelől a pálosokhoz kapcsolódó irodalmi anyag bőségével, másfelől a rendre vonatkozó, szintén hatalmas mennyiségű, elpusztított tudással szembesültek. A jelen kutatások eredményeivel a mozaikdarabkák közti űrt még nem tudjuk kitölteni – és ez nemcsak a Pálos rend történetére, hanem a Magyar Királyságra is vonatkozik.

Azt se feledjük, hogy e könyv létrejötté kicsoda páratlan összefogás eredménye: Sudár Annamária másfél évtizede állította össze a Misztrál együttessel közösen az *Asperges me... Pálos évszázadok a magyar történelem tükrében* című színpadi produkciót, amivel elindult a csaknem nyolcszáz évet felölelő anyag összegyűjtése. Közben kiállítások, dokumentumfilmek is készültek a pálosokról. A Magyar Pálos Rend aktívan együttműködik a Magyar Nemzeti Múzeummal, az Országos Széchényi Könyvtárral és a Pázmány Péter Katolikus Egyetemmel. Jelen kötet tervezője, tipográfusa

Török Máté, a Misztrál együttes egyik alapító-dalszerzője, akit a rend ide kapcsolódó ismeretterjesztő munkájának elismeréseképpen konfráterévé (tisztelőbeli tagjává) választott.

Válságos jelenünk egyik olyan szellemi áramlása ez, ami bizakodásra adhat okot jövőnkét illetően. Tragikusan szétdarabolódott világunkban hatalmas érték egyház és kultúra, szerzetesség és művészet, ima és alkotás újbóli egymásra találása. Ezt a könyvet ennek az áramlásnak a részeként, az Istent szerető, gondolkodó (pílanatnyilag kisebbségben élő) ember örömeivel kell szemlélnünk.

Végül lássunk egy részletet Szepesi Attila *A zöld küszöb* című tünődéséből, mely fényesen foglalja össze a szerzetesség szemlélődő alapállását:

„A pálosok a zöld küszöbön éltek. A vadon és a civilizáció találkozási pontján. Abban a helyzetben és azon a ponton, ahol örökké egyensúlyozni kell. Vigyázni arra, hogy a tenyészet közelségében a szellem el ne vaduljon, bestiává ne váljék. És vigyázni arra is, hogy a szellem el ne veszítse gyökereit, teljesen el ne légiessedjék. Mert a vadonban nemcsak szent életű remetének lehet lenni, hanem martalócnak is. És a civilizált világban sem csak alkotó szellemnek lehet lenni, hanem intellektuális vadembernek is. (...) Itt akartak élni, az indák burjánzása és az eszmék születése határmezsgyéjén. Az embert próbáló csábításoknak mindennap kitéve. Egyrészt a bestialitás közelségének, másrészt a szellemi ellégiesedés, a mániák és a fanatizmusok közelségének. És megállni anélkül, hogy valamelyik is eluralkodjék a hitükön. Nem engedni sem a mélység, sem a magasság csábításának. (...) Életünk, kortól, kontinenstől, világnézettől és szándékoktól függetlenül, azon a határponton zajlik, valóságosan és átszellemlítve is, ahol a tenyészet és a civilizáció találkozik. Kultúra tán épp azt a mértéktartást jelenti, mely a küszöb pontját nem véti el. A pontot, ahol a kettős csábítás egyensúlyban marad.”

Pálos olvasókönyv – irodalmi antológia. Összeállította: Sudár Annamária. Magyar Pálos Rend, Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 2023.

Szabó Réka

Etűdök, morzejelek

A *Vázlat valami máshoz* izgalmas értelmezési lehetőségeket vet fel a női léttel kapcsolatban. A négy novella négy nő életét mutatja be a Covid idején, a mindennapok apró-cseprő gondjai mellett grandiózusabb dilemmákat is körüljár.

Mán-Várhegyi Réka novellái összefüggő regénnyé állnak össze, ezeknek közös témája a női identitásválság. A négy nő mintha a szerző négy alteregója lenne, egyben univerzálisan A Nő, specifikusan a magyar felső középosztálybeli anya rekonstruálása – a maga rekonstruálhatatlanságában. Mert mi másra adna magyarázatot a töredezett beszéd, a tanácsstalanság? Mindegyik szerepnek meg lehet felelni egyszerre, vagy megtörik a folyamat, amint át kell váltani a dolgozó nőből anyává, feleséggé? Mindezt felerősíti az írói pozíció a negyedik novellában. Hogy lehet, hogy a különböző „identitások” (a regény szempontjából: novellák) egy Egésszé állnak össze? *„Töredezett minden, amit írok, ráadásul folyton összeér a saját életemmel.”*

A fragmentált szerkesztés és maga a borító azonban a női lét lenyomataként is értelmezhető. A nő otthon marad, a karrierépítés esetén is neki van gondja a háztartásra. A nő megteszi, a nő gyereket nevel, vacsorát főz, gondolataiból pedig folyton kilibbentik ezek a „kötelező” tevékenységek. Ez viszont Mán-Várhegyi történeteiben nem társadalmi nyomásra történik, sokkal inkább a nők saját tudatos működésének eredménye.

A nő „bünteti” magát: olyannyira beleégett az a szocializációs minta, hogy benn kell maradnia egy szobában, négy fal között,

hogy amikor már megváltoztak a társadalmi viszonyok, akkor sem megy sehova. Bezárkózik az elméjébe, és a saját léte köré koncentrálnak a gondolatai, a saját nőiségére, (amelyet a világ elvár tőle, de neki egy kis helyen, egy „házasság” bélyeggel ellátott kétszemélyes közösségben kellene kibontakoztatnia,) a saját anyaságára (s hogy a gyerekei külön individuumok, akik ezeket a dilemmákat fiatal koruk ellenére érzékelik, és saját egyszerűbb gyermeknyelvükre képesek lefordítani), tehát olyannyira nem veszi észre a rajta kívül álló világot, hogy voltaképpen ignorál mindent, amely könnyíthetné a létezését. A Covid ad erre reflexiós keretet, mégsem jönnek rá, hogy eddig is, továbbra is ezt működtetik – hogy a „börtön” már maga az elme. Mintha csak az időpont jelzésére alkalmaznák a Covidot, de bennük nem indít el változást maga az elzárás ténye, nem válnak ilyen értelemben „karanténbeteggé”.

Ám a nők annyira elzárkóznak a saját testük határain belülre, hogy ezzel a férjeiket, a férfiakat is marginális pozícióba szorítják a szöveg szintjén. Jelen vannak a férfiak a történetekben, de mintegy jelzésként, adalékként. Nem egészítik ki a nőt, nem tudunk róluk meg többet, mint amennyit feltétlenül muszáj. A férfiak majdhogynem kiíródnak a történetekből – ezt vehetnénk revansként a nők évszázados mellőzéséért. Csakhogy nem leegyszerűsítő az az értelmezés, miszerint ez a könyv egy feminista perspektívát működtet? Női szolidaritásról lenne szó azáltal, hogy az anyákat, a szomszédasszonyokat a férfiakénál jelentősebb szerephez juttatja a könyv? Aligha. A főhősnők akkor sem tudnak kitörni saját elméjükből és gondolataikból, amikor a világjárvány miatt szó szerint össze vannak zárva a férfiakkal. *„Nyugalom, befelé figyelek, a férjemre végképp nem nézek, nehogy magamra vonjam a figyelmét.”*

A valós élményekből táplálkozó elbeszélői hang által vetődik fel a gondolat, miszerint ez a négy nő mintha Mán-Várhegyi, pontosabban az általa felvett és működtetett szerzői pozíció alteregói lennének – mondhatni egy Másik Én részei. Ezek a nők ebből kifolyólag nem tudnak öntudatra ébredni, hiszen sosem látnak rá az egész képre. A töredezettség egyben a hiánydramaturgiával is

összeegyeztethető: nem találják a teljes, egész identitásukat, keresik önmagukat, a szerepüket, az „idejüket”. Ez a válság a szöveg szintjén is megjelenik, sőt folyamatot képez a novellák és azok narratív technikái között: az első a legkörültekintőbben megírt fejezet. A gondolatfolyam hömpölygése egyfajta „tudatregény”-jelleggel kölcsönöz Magdi történetének, eszünkbe juttatva Esterházy *Függő* vagy Halász Rita *Mély levegő* című regényét. Láthatóan ezzel egyfajta populáris trendhez csatlakozik ez a szövegrész: minden szempontból a leggondosabban megkomponált novella, amely éles ellentétben áll a főhős pozíciójával. Ugyanis Magdi az, aki a legkevésbé képes kontrollálni nemcsak az életét, hanem a hangulatait is. Az elfojtások (amelyek a női léthez – is – kötődnek) irányt vesztenek, és szabálytalan időközönként törnek ki a nőből. Magdinak meg kell tanulnia monitoroznia az érzelmeit: „végül mégsem alakulok át, talán az önmegfigyelés segít”. Eszköztelenek vagyunk az identitásváltozás tekintetében, amelyet vagy mi magunk működtetünk (mikor magunkra erőltetjük a feleség-, karrierista vagy bármely szerepet, amely ellenérzéseket kelt bennünk), vagy a tudatalattink „lázad fel”, jelezvén a problémát. Ám a szereplők sem képesek ezt felismerni: *„Pszudoproblémák, érted? Nincsenek valódi problémáink, és mégis nyomorultul érezzük magunkat...”*

A további novellákban főként arról olvasunk, hogyan próbálnak megküzdeni a szereplők a helyzetükkel. Ági influenszerként keresi azt az egészséges nőképet, amelyet a valós és a digitális világ is elfogad. Györgyi politikusfeleségként arról álmodik (szó szerint és átvitt értelemben is), hogy kilép ebből a szerepből, és szeretőt fogad. Ági pedig Virginia Woolf tanácsát megfogadva kialakít az íráshoz egy „saját szobát” a spájzban. Mán-Várhegyi karakterei gondosan felépítettek, az általuk választott, hozzájuk rendelt értelmezési módszerek és megoldási stratégiák pedig nem feltétlenül kínálnak gyógyírt a problémára: maga a probléma felismerhetősége a kulcs, amely egyik szereplőnek sikerül, a másik viszont egyelőre a felszínen körözik. A novellák mintha kissé laboratóriumi körülményeket teremtenének, amelyekben

a nők magukba vannak zárva, s mintha azt vizsgálnánk, vajon elég anyaguk van-e ahhoz, hogy öntudatra ébredjenek. Tulajdonképpen mind a négy történet ugyanazon séma mentén épül fel, csupán átlépkedünk más szöveghelyekbe, átpakolgatjuk a megkonstruált babákat egyik házból a másikba. Tekintsük ezt az eljárást a női emancipáció részének? Vagy a szerzői kibontakozás határának?

A *Vázlat valami máshoz* szerkezete a női elbeszél(het)ő(ség) reflexiója. A novellák mintegy etüdökként működnek, gyakorlatok, „kísérletek” egy nagyobb mű, egy komplexebb, egészebb (női) entitás, karakter megalkotásához. A borító mintha a zongorabillentyűket szimbolizálná, szabálytalan dallamot kottázva. Meglehet, hogy a tudatalatti fragmentumait jelöli, kicenzúrázva a jelentést, amelyet nem tudunk lefordítani, mert nincs hozzáférésünk sem nekünk, olvasóknak, sem a négy főszereplőnek. Talán valamennyiünk tudatalattija ezeket a kódokat sugározza, és még annak felismeréséig sem jutunk el, hogy mindannyian ugyanazzal a problémával küzdünk individuális szinten? Vajon meddig morzézunk egymásnak, mire megértjük egymást – és magunkat?

Végh Attila

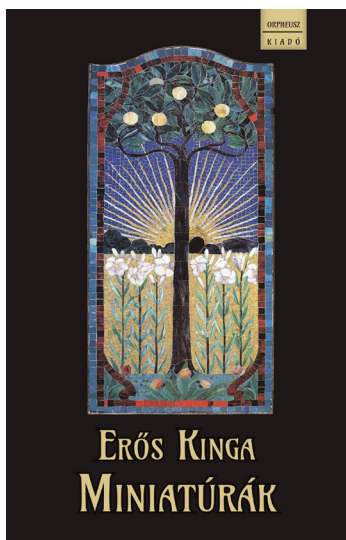
Ház, temető, erdő

Ha egy értelmiségi beadja a derekát, és rááll, hogy a kulturális életben valamilyen közfunkciót töltsön be, akkor nem árt, ha mindemellett megpróbál ember maradni. Ez azt jelenti, hogy a mindennapi munka során – amelynek nem kis része reprezentációs feladat: megjelenni ünnepségeken, koszorúzni, beszédek mondani, nyilatkozni ügyes-bajos dolgokban – az embernek önmaga számára fenn kell tartania egy olyan léterületet, amely intakt marad e nagy energiát követelő tevé-vevéstől.

Jó megoldás, ha az ember falura költözik, kertes házba; macskákat, tyúkokat és kecskéket tart, esetleg méhészkedik is, és e bukolikus téridőben meg-megmerülve éli túl a közszereplést, amely, ha mégoly szeretett is, rohadtt fárasztó lehet. És ha az ember nő, akkor az is hasznos, ha olyan férje van, aki hasonló lelki alkatú lévén nemcsak jó gazdája háznak, kertnek, állatoknak, növényeknek, de olyan lény is, akivel e bukolikus téridőben együtt létezni olyan, mint beszívni a reggeli levegőt.

A szeretetről beszélek. Sőt, a szerelemről. Ez csap ki ebből a szép kiállítású, szecessziós könyvecskéből. Mert azt elfelejtettem mondani, hogy ha az ember ráadásul irodalmi lény, akkor önmegmentésének fontos része, hogy az élet fontos pillanatait, azokat, amelyekben súlyt fog a lét, valamilyen formában megőrizze. A megőrzés legegyszerűsebb módja néhány ezer év óta az írás. Erős Kinga lelki naplójegyzetei igyekeznek megőrizni mindazt, amiért élni érdemes.

Hogy miért érdemes élni? Aki elolvassa a könyvet, megtudhatja. Na jó, azért elárulom. A kötetnyitó írás utolsó mondata

így hangzik: „Lennie kell annak a kertnek, hogy a távolból is el-
láthassak a végső hazáig.” Nekünk, egy napig élőknek a végső
haza az a föld, amelyben szétporladunk majd. Mulandóságunk
háttérsugárzásában történik minden. Hogy képesek legyünk ezt
a tudatot elviselni, hogy tehát úgy éljük át az élet nagy pillana-
tait, ahogy azok megérdemlik, meg kell feledkeznünk a halálról.
De a dolog nem ilyen egyszerű. Mert a halál, miközben a sem-
mi ígéretével fenyeget bennünket nap mint nap, ajándékot is ad:
magasba emeli bennünk önnön felejtéspillanatait. Sötét háttére
előtt fölfénylik a szeretet, amely a halált nem odázza ugyan el, de
mélységet ad az életnek. A kötet írásainak színtere egytől egyig
olyan tér, amely a szerzőben ezt a fényt érleli. A kert, a természet,
a temető, a falusi ház szobája: mély, átélhető helyszínek. Belső
tájak, szimbolikus formák, lét-metaforák.

„Mindannyian a giccshatáron egyensúlyozunk” – mondtam
nemrég egy író barátomnak. Ezek az írások is ilyenek. Hogy
mégsem buknak át soha, annak az az oka, hogy az idill felé min-
dig a komor túlsó part árnyai intenek, megóva a szövegeket attól,
hogy megcukrosodjanak, mint a méz. És megfordítva: a halál ár-
nyéka megsuhintja a képeket, de azok minduntalan kilépnek az
életöröm napvilágára. Sötétvilágos, mondhatnánk Prágai Tamás
egy verseskötetének címével. Mint maga az élet.

A *Meditáció kutyával* című írásban van egy látszólag külsődle-
ges mondat, amely belső, lelki útvonalat jelöl ki. Ezt az utat min-
denki végigjárja, akinek van világa. Aki nem világtalan. „Mindig
ugyanazt az útvonalat járjuk be, a kapunktól elindulunk a temető
mellett, felfelé a tölgyes irányába.”

A lakhely tézise és a temető antitézise után az erdő a szintézis.
És ha idáig jutottunk az olvasásban, akkor már ráhangolódunk
arra az érzékenységre, amely nyilvánvalóvá teszi, hogy ez a töl-
gyes valójában lélekerdő. Bennünk zúgnak ezek a lombok. A te-
mető felől fúj a szél, az zenél rajtuk.

Hegyi Damján

Egy teli meszesgödör. Hogy miért? Mindegy

Alex Garland *Civil War* című filmje

Az íróból lett forgatókönyvíró-rendező Alex Garland megint fogott egy műfajt (jelesül a disztópiát), és addig csűrte-csavarta a sztorit és a filmnyelvet, míg az a maga provokatív voltában egyszerre lett egyszerű és nagyon rafinált is. Rohangáló zombik (28 nappal később) vagy programozó-Mozartok (*Ex Machina*) után a kreatív elme figyelme ezúttal két (esetleg több?), homályosan körvonalazható és Amerika-szerte egymást módszeresen irtó táborra irányult. A kérdés azonban nem a „miért”, sokkal inkább a „hogyan” és a „hogyan adjuk elő mindezt”.

Valamikor napjainkban járunk, egy alternatív Amerikában. Az „Elnök” (a kreditek közt is csupán ennyi a neve) vélhetőleg megosztó döntések láncolatát hozta, melynek hatására kivált Kalifornia és Texas, megalapítva a Nyugati Erők szövetségét, majd háborút indított a Fehér Ház ellen, fejetlen mészárszékké alakítva az USA területét. Lee (Kirsten Dunst), az elismert New York-i fotóriporter kollégájával, Joellel (Wagner Moura) készül átutazni az országon, hogy Washington D.C.-ben interjúztassa meg a rejtőzködő elnököt. A különítményhez csatlakozik még a nagyon fiatal, de szintén harctéri fotográfiára szakosod(ni akar)ó Jessie (Cailee Spaeny) és a régi motoros újságíró-jóbarát, Sammy (Stephen McKinley Henderson). Mondani sem kell (de én mondom, hogy lekerekítsem ezt a bekezdést), háború sújtotta országon keresztülautózni nem fenékig tejfel...

A film egyik legnagyobb erénye (bár a merev szempontrendszerrel beülők könnyen csalódásként élhetik meg), hogy szinte

agresszíven ellenáll a zsigerből rátelepülő, az amerikai aktuálpolitika és társadalomrajz viszonylatában megképződő olvasatoknak. Egyszer sem hangzik el sem a „republikánus”, sem a „demokrata” szó, az elnök kibogozhatatlan (csak az állapítható meg, hogy autokratikus, a demokratikus intézményeket lebontó) ideológia mentén kormányozza háborúba országát.

Ettől maga a történet világa absztraktabb síkra lép, „egyetemesebb” jelleget ölt. Egyébként érdekes a politikai filmet csak aktuál- és pártpolitikai perspektívából értelmezni képes nézők és az ezt a hozzáállást kikezdő film viszonya. Hiszen talán azért ilyen erős a referenciakényszer, mert magasabb szinten nem tudunk gondolkodni sem politikáról, sem ideológiáról, muszáj azt konkrét intézményekhez és diskurzusokhoz, struktúrákhoz kötnünk, megsemmisítve a politika közéleti jelentéstartományát. A *Civil War* minden pillanata aláássa ezen gondolkodásmódunkat, ami kétségtelenül sokakat irritálhat.

Remek allegória erre az a filmbéli jelenet, amikor hőseink betévednek egy kisvárosba, mely úgy néz ki, mintha teljesen érintetlen lenne, idős hölgyek sétáltatják kutyáikat az utcán, gyerekek játszanak a családi házak kertjében. A háború fakultatív, nem muszáj egymást ölni, ha akarjuk, kizárható a külvilág – ötlik fel a jelenet elején a nézőben, akárcsak a tágra nyílt szemű főhősökben. Bemennek egy ruhaboltba, kérdezősködnék, és kiderül, hogy természetesen az itt lakók sem teljesen vakok, tisztában vannak a közállapotok súlyosságával. A jelenet akkor fordul meg egyértelműen, amikor a kint cigiző Sammy felhívja a boltból kijövő Joel figyelmét az egyik épület tetején vigyázó őrszemekre... A nyugalom csupán konstruált, mesterséges (s így külső, materiális helyett a belső, pszichológiai tér lesz a háború színhelye), és a legmagasabb ponton isteni szemként vigyázó zsarnoki mesterlövészpuska fedezi.

Ám talán nem ez a film legszubverzívebb mozzanata.

Garland okkal nem katonákat (vö. *Bombák földjén*) vagy civileket (pl. Spielberg: *Világok harca*) tesz meg főszereplőnek, hanem a kettő között ingázó, nem teljesen katona, (hiszen fegyvertelenek, és nem vesznek részt a harcban,) de nem is teljesen civil (hiszen többnyi-

re a frontvonalban vannak, ugyanannyi eséllyel kaphatnak golyót, mint a katonák) háborús riportereket, azon belül is leginkább fotográfusokat. A film háborúja imaginárius, tulajdonképpen soft sci-fi; tudomást szerezni róla kizárólag e filmen keresztül tudunk, ezért fokozott jelentősége van annak, hogy milyen szűrő, vagyis nyelvezet mutatja be. Baudrillard híres esszéjének címét parafrázálva: az „öbölháború” itt tényleg nem történt meg, azaz nincs valóságmag, melyet hiperreális médiatermékké tudott volna alakítani a film.

A *Civil War* nem él azzal a jól bevált filmnyelvi toposszal, hogy fakóra színezett képek segítségével sokk-hullámokon rángasson minket keresztül (ellenpélda Spielberg *Ryan közlegény megmentése* vagy Alfonsó Cuarón *Az ember gyermeke* – utóbbi adekvátabb, mivel szintén soft sci-fi, nagyon sötét disztópia). Ehelyett belehelyez minket egy olyan állapotba, ami egy ilyen „átmediatizált” háborútól elvárható (az explicit közéleti utalás talán szükségtelen, de a „való világ” háborúi is lezülленek a bulvár szintjére és a diszkurzív térben tett állásfoglalásainkra): amint a fotóriportereknek fontosabbak az „erős képek” mint az emberi élet megmentése – a film is egyszerű *joyride*-dá alakítja számunkra a háború tapasztalatát. Teszi mindezt videóklip-jellegével, fülbemászó dallamok aláfestő zenéjével, szexi lassításokkal, a tűzpárbajokat buliként megelőző főhősökkel.

A lóláb csupán egyszer lóg ki, de akkor nagyon. A mindig zseniális Jesse Pelmons jelenetében a csillogó médiatermékek dzsumbujából végre kiszakad mind néző, mind főhős. Az áldozatok legördülnek a fényképező objektívjéről, a főhős begördül a hullák közé, és mintha Garland elénk is oda akarná gördíteni a testeket, betolja a kamerát a meszesgödörbe. A jelenet talán legkörmönfontabb aspektusa viszont az, hogy nem derül ki, mi az oka e szituációnak. A miértetek lényegtelenek, ha csak a hullák maradnak. A szekvencia meg- és felrázó hatása azonban nem marad meg, a média fertőzte agyból már kihalt az idő tudata is, jöhet a *next round*, a *bossfight*.

A *Civil War* kéretlenül absztrakt és a maga simaságában (Barthes) szubverzív. Remek film, mert messze túl a sokkhatáson – lényegtelen, hogy a szerző részéről intencionáltan-e – képes árnyaltan beszélni a háborúról és annak leírhatóságáról, ha szóra bírjuk.

Sántha Attila

Új román és szász források a segesvári/fehéregyházi csatáról

A Fehéregyháza és Segesvár területén lezajlott 1849. július 31-ei csata lassan a világ leginkább feltárt ütközetének címére is igényt tarthat. Az abban eltűnt Petőfi Sándor kapcsán tengernyi anyag jelent meg az ütközetről, leírták a magyar résztvevők, az orosz ellenfél, az osztrák hadtörténészek. Legkevésbé a csata szász és román kandi nézőinek a beszámolóit ismertük eddig – pedig ilyenek is léteznek. Az alábbiakban ezen ismeretlen vagy eddig figyelembe nem vett leírások alapján vágok neki a csata megértésének. Ez azért is fontos, mert az újabb magyar hadtörténetírás egy olyan úton indult el, amely homlokegyenest ellenkező módon képzei el a csatát, mint ahogy a szász és román nézők, valamint az ütközet magyar résztvevői azt visszaadják.

A délután négy óra körül sűrűsödő események megértésének kulcskérdése, hogy milyen manővereket hajtottak végre az oroszok, mire kellett reagálniuk a magyar csapatoknak. Egy évtizeddel ezelőttig nagyjából mindenki egyetértett azzal, hogy az oroszok ekkor egy jól végrehajtott hadmozdulattal döntik el a csatát: az orosz lovasság a Küküllő jobb partján megkerüli a magyar jobbszárnyat, amelyet hátba támad. Ezt a gondolatot elfogadja a csata két legalaposabb értelmezője, Gyalókey Jenő (Gyalókey 1938, 127.)¹ és Dienes András (Dienes 1958, 261., 265.). 2013-ban viszont megjelent egy tanulmány, amely kétségbe vonja,

¹ „[E]gy, az oroszok északi csoportjából a folyó jobbpartján felfelé küldött dzsidás-század, a malom duzzasztógátja alatti gázlón s a malomárok őrizetlen hídján átkelve, az úgynevezett Kistrétre, majd innen, a Haller-kastélyt megkerülve, a falutól délre eső téglavető felé rohant, elvágva a balszárnyról a Monostorkert irányában erre menekülők útját.”

hogy az oroszok használták volna (vagy ha igen, csak jelentéktelen mértékben) a csata folyamán a Küküllő jobb partját. A szóban forgó írás szerzője, Rosonczy Ildikó azt mondja, hogy „[m]agam az orosz dokumentumok alapján hajlok arra, hogy a folyó jobb partján egyáltalán nem voltak oroszok, legföljebb jelentéktelen kozákosztagok.” (Rosonczy 2013, 735.)

1.1 Egy új román forrás

Létezik egy, a magyar történettudomány számára teljesen ismeretlen forrás, amely új fényt vet az ottani eseményekre. Ezt Ion Eugen Sârbu közölte először 2008-ban egy tanulmányban (Sârbu 2008), majd 2010-ben a *Monografia localității Boiu (Nagybún település monográfiája)* című kötetében is kiadta. (Sârbu 2010, 57–58.) Az eredeti szöveg a helybeli születésű Nicolae Zamfir tanító (Sârbu 2010, 65.) 1932-ben befejezett, *Nagybún település monográfiája* című, kéziratban maradt kötetében található, annak 29–30. oldalán. A kéziratot ma a nagybúni ortodox parókián őrzik, ezt Mihail Gabriel Irimia ottani lelkész a rendelkezésemre bocsájtotta, köszönet érte.

A szöveg arról szól, hogy a Fehéregyházával északkeletről szomszédos Nagybún és Kisbún (ez utóbbit másképpen néha Capának, Czapának is nevezik), románul Boiu és Țopa lakói ki-mennek a csatát nézni a Dealul Furcilor (Akasztófadomb) nevű magaslatra, ahonnan be lehet látni az egész Nagy-küküllő völgyét. Ott van az 1849-ben 12 éves Ilie Teșculă is (életkorát onnan tudjuk, hogy a tanító a monográfia 12. oldalán azt mondja, hogy 1932-ben 95 éves). A tanító feljegyzi Teșculă szavait, miszerint ő már elfelejti, hogy mit mondott aznap a fia, de amíg él, emlékezni fog arra, amit a forradalomkor látott. Ez a megjegyzés azért fontos, mert sokan felvethetik, mire emlékezhet több mint nyolcvan év után bárki. A válaszom erre az, hogy sokkal többre, mint gondolnánk. Édesanyám, aki 88 évesen halt meg, utolsó éveiben erősen sok mindent mesélt gyermekkoráról, s ezek a legapróbb

részletekig pontosak voltak, bárhoggy is próbáltam rajtuk fogást találni.

Az eredeti román szöveget is közlöm, mivel annak szövegkiadásai hibákat tartalmaznak:

„Aci la Albești a fost ultima bătae. Noi ne-am dus toți în dealul Furcilor (deal situat în partea de M.Z. a comunei de unde se vede orașul Sighișoara și valea râului Târnava Mare și care își trage numele dela furcile ce erau așezate aci și în care spânzurau pe români) și ne uitam în Valea Târnaviei și în Albești unde se vedeau multe cătane.

Aproape de noi stă unul cu calul alb, se uită și trâmbița. Era rus. Rușii s-au retras înapoi până către oraș. Când au ajuns și au trecut de gatul² morii Boiului (moara Boiului era unde astăzi este hotarul dintre Boiu și Sighișoara și unde se găsește o familie a lui Moise)³, a trâmbițat ăla de lângă noi și odată numai ce vedem că ies de prin stufuri și din pădure o mulțime mare de cozaci (cazac). Ei nu aveau puști fără numai niște sulițe ca furcile de torc boresale (femeile). Când au ieșit cozacii nu se mai auzia nimic, decât tot numai tolvoi, cum strigau ungurii, căci ii băteau prea tare cozacii ăia.

Ungurii cari aveau de căpetenie pe Bem și Koșut au fost bătuți. Dacă nu se începea lupta cu o zi mai înainte, era și mai rău de ei, căci după aceea a doua zi atâta armată rusească a venit, de se cutremura pământul.”

² Sârbu közreadásában *gatul*. *Úgy tűnik, időközben kikopott a falu nyelvjárásából a román gat 'gát' szó, amely a magyar gát-ból jön, a közreadó pedig az értelmes gat 'nyak' szót érti rajta.*

³ A zárójelben levő rész hiányzik Sârbu közreadásából feltehetően azért, mert értelmetlennek tartotta.

Magyar fordítása:

„Itt Fehéregyházán volt az utolsó csata/verekedés. Mind kimentünk az Akasztófadombra (a község déli részén levő domb, ahonnan látszik Segesvár és a Nagyküküllő völgye, és amely nevét az akasztófáktól veszi, amelyek ide voltak helyezve, és amelyekre a románokat akasztották fel), és néztük a Küküllő völgyét és Fehéregyházát, ahol sok katona látszott.

Közel hozzánk állott egy (katona) fehér lovon, nézelődött és trombitált. Orosz volt. Az oroszok visszavonultak szinte a városig. Mikor odaértek és átmentek a Búni malom gátjánál (a Búni malom ott volt, ahol ma a Bún és Segesvár közti határ található, és ahol Moise-nak egy családja van), az a mellettünk levő (orosz katona) trombitált, és egyszer mit látunk: jön elő a nádasból és az erdőből a kozákok nagy sokasága. Nem volt *(valamilyen fajta? a făr nem tudom, mit jelent – S. A.)* puskájuk, csak olyan lándzsájuk, mint a guzsaly, amellyel a nők fonnak. Mikor kijöttek a kozákok, nem hallatszott egyéb, mint a magyarok »tolvaj« kiabálása, olyan erősen verték őket a kozákok.

A magyarokat, akiknek Bem és Kossuth voltak a vezérek, legyőzték. Ha nem kezdődött volna el a csata egy nappal korábban, akkor még rosszabb lett volna nekik, mert másnap annyi orosz katonaság jött, hogy remegett a föld.”

Javítsunk ki egy átmásolási hibát, amit vagy a tanító, Nicolae Zamfir ejt saját szövege letisztázásakor (amit kétlek), vagy pedig a kötet nagyon szép kézírású átírója (aki eszerint nem a tanító).

Az „*unde se găsește o familie a lui Moise*” ’ahol Mózesnek egy családja van’ teljesen értelmetlen. Több mint bizonyos, hogy az eredetiben ez állhatott (az adatközlő ezt mondhatta): „*unde se găsește o fântână a lui Moise*”, értsd: *ahol egy mózeskút van*. A szövegben az *o* „*articol nehotărât*” (ami a magyar *egy* határozatlan névelőnek felel meg) áll a főnév előtt. Ez azt mutatja, hogy köznévi (és nem tulajdonnévi) értelemben használja az elbeszélő: azaz nem egy bizonyos *Mózes nevű személy egy kútjáról*, hanem *egy mózeskútról van szó*.

Egyetlen lehetőség van arra, hogy honnan jöhet a név: a Bibliából, amely szerint Mózes vizet fakaszt a sziklából (2 Mózes 17: 6: „*Én majd ott állok előtted a sziklán, a Hóreben. Űss a sziklára! Víz fakad belőle, és ihat a nép. Mózes így cselekedett Izráel vénei előtt.*”). Európa-szerte számtalan ún. Mózes kútja, mózeskút létezik, a középkor művészeinek kedvelt témája volt a szobor, amelyből víz ugrik ki. A Mózes kútja, mózeskút artézi kút, szökőforrás volt.⁴ Gondolom, jelen esetben a névadás mozzgatórugója az lehetett, hogy egyik napról a másikra megjelent egy szökőforrás, melyet mintha maga Isten fakasztott volna, a helyi pap pedig párhuzamot vont a bibliai eseménnyel. Hogy a környékbeli románok igenis használták a *Fântâna lui Moise* megnevezést a szökőforrásokra, mutatja az, hogy a III. katonai felmérés térképén Fehéregyházától délkeletre szerepel egy *Fântâna lui Moise* (Mózes kútja, mózeskút) nevű forrás, a Héjjasfalva – Fehéregyháza út felén valamivel túl (azaz közelebb Fehéregyházához), az úttól balra.

Foglaljuk össze, miről szól a szöveg:

- a búniak ott vannak az Akasztófadombon, a helyi „gladiátorkilátóban” (ahogy Kovács J. Szilamér geológus jegyezte meg terepbejárásunk közben). Onnan tökéletesen be lehet látni az egész völgyet, ahol a csata zajlik;
- mellettük ott áll fehér ruhában egy orosz trombitás;

⁴ Id. Derczeni Dercsényi János: *Az artézi kutakról, honunkra alkalmaztatva*. In: Tudománytár. Közre bocsátja a Magyar Tudóstársaság. 1836-ra XI. harmadik kötet, 132–151, 133.

- a búniak látják, hogy az oroszok egy része visszavonul Segesvár irányába;
- „*mikor odaértek és átmentek a Búni malom gátjánál*”. Csak azt látta a fiú, hogy oroszok a folyó túlsó (bal) partján elnyargalnak vissza szinte Segesvárig, majd nemsokára feltehetően ugyanezek a lovasok előtűnnek a jobb parton a Búni malom gátjánál, és hátba támadják a magyar jobbszárnyat;
- ekkor az orosz trombitás megfújja a riadót az általános támadásra, és a Búni malomnál levő oroszok (a kozákok nagy sokasága, akiknek nincs puskájuk, csak olyan lándzsájuk, mint a guzsaly) előjönnek a nádasból és az erdőből, az illető katonák dzsidások.

Mindenképpen figyelembe kell vennünk, hogy az öreg szavait lejegyző tanítónak nem volt (nem lehetett) akkor még riporter-magnója, ezért előfordulhat, hogy pár mozzanat kimaradt a leírásból. Például emiatt nem a legtisztább, hogy azok az oroszok, akik elnyargalnak, visszavonulnak Segesvár irányába, pontosan azok, akik odaérnek a Búni malomhoz, majd átvágnak a Küküllőn az akkor még létező Búni malom gátjánál.

Van egy elem a szövegben, amely teljes újdonságot jelent. A 12 éves Ilie Teșculă-t nagyon megragadhatta az, hogy az általános támadás trombitajelre történik, mely trombitát éppen az az orosz fújja meg, aki ott van mellettük. Eddig a visszaemlékezők közül még senkinek eszébe nem jutott, hogy egy orosz trombitást a búni Akasztófadombra tegyen – ennek ellenére a leírás hitelében nem kételkedhetünk.

Próbáljuk meg a helyneveket beazonosítani. A Búni malom (nagybetűvel, mert a malom ma már rég nincs meg, csupán egy-két gerenda maradt belőle, ám ez a hely neve) és a Dealul Furcilor/Akasztófadomb mai napig ismeretesek és használatosak a búni és fehéregyházi románok és magyarok körében (értsd: akivel beszéltem, mindenki ismerte ezeket a helyneveket). A Búni malomnál levő aszcendens forrást (a mózeskutató, „fântâna lui Moise”-t) a terepbejáráskor szintén megtaláltuk, ez ma a ma-

gyarok Malomkútja, a románok „fântâna de la Moara Boiului” néven nevezik.

Azt a helyet is ismerjük, ahol a Segesvár irányába visszanyargaló orosz lovasok átkelnek a Küküllő jobb oldalára: „*Daragan és a hadműveleti napló szerint a három kozákszotnya egyike a Küküllő gázlóját és a folyó jobb partján odavezető utat őrizte az orosz állás mögött, attól mintegy négyszáz szazseny távol-ságban, vagyis kb. 850 méterre, a város közelében.*” (Rosonczy 2013, 725.)

1.2 Schuller segesvári lelkész (1851)

A Brassóban kiadott, az erdélyi szász közösséget megcélzó *Sächsischer Hausfreund* (Szász Házibarád) című kalendárium az 1851-es évkönyvben közöl egy leírást a segesvári csatáról. A szöveg szerzője az utólagos kutatások szerint G. Schuller, Segesvár evangélikus lelkésze. (Baltag 2004, 319.)

Megjegyzem, hogy ezen írást 1929-ben lehozta a forrás megjelölése nélkül a *Groß-Kokler Bote* nevű segesvári újság is (*Die Schlacht bei Schäßburg am 31. Juli 1849*. Groß-Kokler Bote vereinigt mit der „Schässburger Zeitung,” Nro. 2.638, 28. Juli 1929, 51. Jahrgang, pp. 1–2.), és pár sajtóhibát kijavított (például a Weechbrücke helyett helyesen Wenchbrücke-t írt).

A továbbiakban a német szövegek közlésétől eltekintek (mivel már megjelentek nyomtatásban), azokat Hudy Árpád fordításában adom közre.

Die Schlacht bei Schäßburg am 31. Juli 1849. <i>Sächsischer Hausfreund</i> 1851, 78–81.	A segesvári csata 1849. július 31-én
--	--

(...) Den 31. sollte noch Alles ruhig bleiben; allein es geschah anders. Man konnte bei der großen Stärke des russischen Heeres nicht vermuthen, dass der Feind in der Nähe sich zeigen, oder gar angriffsweise auftreten werde. Daher schien es anfangs durchaus unglaublich, als es Gegen 9 Uhr plötzlich hiess: die Ungarn seien im Anzuge und bereits in Weisskirch. Doch als man die großen und raschen Vorkehrungen der Russen sah, konnte man an der Wahrheit der Sache nicht länger zweifeln.	(...) 31-én mindennek nyugodtnak kellett volna maradnia; de másképp történt. Az orosz hadsereg nagy erejére való tekintettel nem lehetett sejtteni, hogy az ellenség a közelben megjelenik, és akár meg is támadja őket. Ezért elsőre hihetetlennek tűnt, amikor 9 óra körül hirtelen az a hír jött, hogy a magyarok már Fehéregyházán vannak. De amikor a helyiek meglátták az oroszok nagyszabású és gyors intézkedéseit, már nem lehetett kételkedni annak igazságában.
Der Oberfeldherr der Insurgenten, Bem, hatte die bei Reps Geschlagenen bei Udvarhely und Kereštúr gesammelt und durch neue verstärkt,	A felkelők főparancsnoka, Bem összegyűjtötte azokat, akik Kőhalomnál vereséget szenvedtek, az Udvarhely és Keresztúr melletteket,
und wollte nun, durch einen jüdischen Spion, der nur das erste kleinere Lager von 5-6000 Russen gesehen, und dieses für die ganze russische Macht bei Schäßburg gehalten hatte, falsch benachrichtet,	<i>és most félretájékoztatta, félrevezetve egy zsidó kémtől, aki csak az első, 5-6000 fős orosz tábort látta, és összetévesztette a teljes segesvári orosz haderővel,</i>
vermuthlich die Vereinigung dieser Truppe mit der Macht Dick's durch einen kühnen, plötzlichen Angriff hindern.	megerősítette ezeket a csapatokat, hogy merészen és hirtelen megakadályozza a segesvári orosz csapatok egyesülését Dick seregével.

Fast unbemerkt war er in der Nacht gegen den 31. Juli bis in die Nähe von Weisskirch vorgerückt. Hier wurden die ersten Spähenden von recognoszirenden Kosaken theils zusammengehauen, theils gefangen. Schon war das ganze ungrische Heer in und durch Weisskirch, als die Russen von ihrem Herannahen genaue Kunde erhielten.	Július 31-én éjjel szinte észrevétlenül haladt Fehéregyháza közélébe. Itt az első előőrseik részben levágták, részben elkapták a felderítő kozákokat. Az egész magyar hadsereg már Fehéregyházán tartózkodott, amikor az oroszok részletes tájékoztatást kaptak közeledésükről.
Zuerst brachte dem Obergeneral ein Schässburger Messerschmied die Meldung, der auf der waldigen Höhe hinter dem alten Galgen kohlen brennend, die Feinde plötzlich ganz nahe an sich bemerkte und auf seinem Pferde sogleich in die Stadt sprengte.	Elsőként egy segesvári késkovács tett erről jelentést a főtábornoknak, aki <i>a régi akasztófa mögötti erdős magaslatokon szemet égettett</i>, hirtelen észrevette a nagyon közel levő ellenséget, és lován azonnal bevágatott a városba.
Blitzesschnell war das erste russische Lager auf und schlagfertig. Die vielen Feldkessel wurden vom Feuer gerissen, geleert und verpackt. Viele arme Soldaten mochten wohl die Hunde um die reichen verlorenen Fleischbissen, die im Grase lagen beneiden; allein da half nichts; sie mußten fort, und meist ohne gegessen zu haben, gleich in die Schlacht. Doch brauchten die sich nicht durch einen weiten Marsch müde zu machen. Die Ungern waren von Weisskirch herwärts schon ein Stück vorgerückt und hatten veste Stellung genommen.	Az első orosz tábor villámgyorsan csatára készen állt. A sok mezei bográcsot lekapták a tűzről, kiürítették és összekavarták. Sok szegény katona irigyelhette a kutyákat a bőséges elveszett húsfalatok miatt, amelyek a fűben heverték; de semmi sem segített; menniük kellett egyenesen a csatába, és többnyire anélkül, hogy ettek volna. De nem kellett hosszú meneteléssel fárasztaniuk magukat. A magyarok már Fehéregyházán túl jártak, és határozottan elfoglalták pozícióikat.

Gegen 11 Uhr vernahm man den ersten Kanonenschuß von Seiten der Ungern und damit began die Schlacht; nun folgten deren ununterbrochen von beiden Seiten mehre tausende. Das Musketenfeuer wurde zuerst von den ungrischen Jägern eröffnet, die von ihrem linken Flügel ausgehend, schon die waldige Anhöhe ungesehen erreicht hatten, und von da aus auf die russischen Kanoniere feuerten; allein sie wurden von den Lubliner Jägern, obwol nur nach hartem Kampfe, zurückgetrieben.	Körülbelül 11 óra tájban hallatszott az első ágyúlövés a magyarok felől, és ezzel megkezdődött a csata; most ezrével követték őket megszakítás nélkül mindkét oldalról. A muskéták tüzelését először a magyar vadászok nyitották meg, akik balszárnnyukról kiindulva észrevétlenül elérték az erdős emelkedőt, és onnan lőttek az orosz tüzérekre; de a lublini vadászok visszaűzték őket, igaz, csak kemény küzdelem árán.
Von ihrem rechten Flügel hatten die Ungern auch versucht, die Kockel zu überschreiten, woran die aber durch die Kosaken verhindert wurden. In der Mitte (Centrum) wurde der Kampf lange fast nur von ben beiderseitigen Kanonen geführt.	<i>A jobbszárnnyukról a magyarok is megpróbáltak átkelni a Küüllön, de a kozákok megakadályozták őket ebben.</i> Középen a harcot sokáig szinte kizárólag ágyúk vívták mindkét oldalon.

Die ungrischen Kanonen unter der persönlichen Leitung des General Bem richteten nicht unbedeutenden Schaden unter den Russen an, obgleich dies durch das über klasterhohe Wälschkorn, in dem ihre meisten Trupper standen, nicht wenig gedeckt waren; einige ungarische Granaten flogen in ungeheurer Weite nahe an die russische Lagerstätte. Endlich glückte es den Gegen Abend vorgeschobenen russtichen Zwölfpfündern, das lebhaft Geschüffeuer der Ungern zum Schweigen zu bringen.	A Bem tábornok személyes parancsnoksága alatt álló magyar ágyúk nem elhanyagolható károkat okoztak az oroszoknak, akiket ugyan fedett a magas kukorica, amelyben csapataik nagy része állt; néhány magyar lövedék hatalmas távolságot repült be, az orosz tábor közelébe. Végül sikerült az estefelé előretolt orosz tizenkétfontosoknak elhallgattatniuk a magyarok élénk tüzéségét.
Der Kampf dauerte 7 Stunden ziemlich gleichmäßig fort, und die Bewohner der Stadt sahen demselben an vielen Orten, ja Selbst in den Reihen der in der Schlacht befindlichen Russen mit großer Spannung zu.	A harc hét órán át meglehetősen kiegyenlítettten folyt, és <i>a város lakói számos helyről, még a csatában részvevő oroszok soraiból is nagy izgalommal nézték a csatát.</i>
Der russische Feldherr hatte gleich zu Anfang der Schlacht nach Mehrer Richtungen und insbesondere Marosvasarhely zu, starke Kosakenpatrouillen entsendet, um sich die Ueberzeugung zu verschaffen, ob nicht noch vor einer andern Seite der Feind anrücke. Denn es schien möglich, daß vor Vasarhely aus der Hauptangriff erfolgen und der von Weisskirch aus nu ein Leichter Scheinangriff sein könne.	Az orosz tábornok már a csata kezdetén erős kozák járőr csapatokat küldött több irányba, különösen Marosvásárhely felé, hogy meggyőződjék, más irányból nem nyomul-e előre az ellenség. Lehetségesnek tűnt ugyanis, hogy a főtámadás Vásárhely felől történik, és a Fehéregyháza felőli csak egy könnyed elterelő támadás.

Daher war auch das Zweite russisch lager ruhig geblieben; nur einige Kanonen und einige Wagen mit Munition wurden aus demselben vorgeführt. Erst als die Nachricht eingebracht worden, daß sonst keine Spur von einem Feinde zu sehen sei, wurde Gegen 6 Uhr Nachmittag das Zeichen zum allgemeinen Angriff gegeben und es dauerte nun kaum eine halbe Stunde, so war die Schlacht völlig entschieden.	Ezért nem mozdult a második orosz tábor; csupán néhány ágyút és néhány löszeres kocsit hoztak ki onnan. Csak amikor megérkezett a hír, hogy nyoma sincs az ellenségnek, adták meg délután 6 óra körül a jelt az általános támadásra, és alig telt el fél óra, teljesen eldőlt a csata kimenetele.
Die Kosaken und Uhlanen rückten von dem linken russischen Flügel und aus der Mitte rasch vor, um den Feind zu umzingeln.	<i>A kozákok és az ulánusok gyorsan előrenyomultak az orosz balszárnyról és középről, hogy bekerítsék az ellenséget.</i>
Die Ungern ergriffen sofort die wildeste Flucht; zwei ihrer Bataillone wurden abgeschnitten und von den Lanzen und Schwertern der Kosaken und Uhlanen auf schreckliche Weise theils niedergemacht, theils verwundet und gefangen.	A magyarok azonnal a legvadabb menekülésbe kezdtek; két zászlóaljukat elvágták a többiektől, és részben borzalmasan lekasabolták a kozákok és ulánusok lándzsái és kardjai, részben megsebesültek és fogságba estek.

Das „jaj Istenem!“ und ähnliche Angst- und Jammertöne erschollen tausendstimmig und mischten sich in das Geklirr der russischen Schwerter und Lanzen. Aus der Ferne und aus der Stadt vernahm mans wie das Geräusch großer Heuschreckenschaaren, ober das Rauschen fallendes Garben.	A „jaj Istenem!“ és a félelem és a siránkozás hasonló kiáltásai ezer hangon vegyültek az orosz kardok és lándzsák csattogásába. Messziről és a városból ez úgy hallatszott, mint nagy sáskarajok susogása a hulló kékék fölött.
Bem selbst entkam nur mit genauer Noth, indem er den verfolgenden Kosaken seinen Wagen zur Plünderung Preis gab, und mit Hülfe einiger Kossuthhusaren fortsprengte. Die zahlreichen Wagen, welche zur Plünderung Schäßburgs dem Bem'schen Heer nachgefolgt waren, hatten Gleich zu Anfang der Flucht das Weite gesucht und waren zum Theil seitwärts vor der Landstraße über Stock und Stein davon gerannt. Nur die Dunkelheit der einbrechenden Nacht sehte der Verfolgung ein Ziel und hinderte die vollständige Vernichtung des Feindel.	Maga Bem is csak nagy nehezen menekült meg, kocsiját hátrahagyva az üldöző kozákoknak, hogy kifosszák azt, majd néhány Kossuth-huszár segítségével elvágatott. A számos kocsi, amely Bem hadseregét követte Segesvár kifosztására, rögtön a menekülés elején elszaladt, és néhányuk az országút mellett robogott hegyen-völgyön át. Csak a közelgő éjszaka sötétsége vetett véget az üldözésnek, és akadályozta meg az ellenség teljes megsemmisítését.

Ebben a szövegben van pár érdekes mozzanat.

- Egy zsidó(nak öltözött magyar) kém jár a városban, de nem fedezi fel, hogy az orosz seregek két részre oszlottak, és csak a keleti orosz tábort látja.

- A meglepetésszerűen megjelenő magyar csapatokat egy segesvári késkovács látja meg elsőként, aki a régi akasztófa (alten Galgen) mögötti erdős magaslatokon szemet égetett. Ez azért fontos, mert mutatja számunkra, honnan lehet a völgyet belátni. Mi pedig jól akarunk látni, hogy a csatát megértjük.

- A városok lakói is nézik a csatát, egyesek az oroszok közé vegyülve.

- Egy magyar csapat próbálta megkerülni az oroszokat a Küküllő jobb oldalán sikertelenül (teljesen egyedi információ).

- Az oroszok bekerítő hadművelettel döntik el a csatát.

1.3 H. csataleírása (1899)

A *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt* 1899. július 30-ai számában jelenik meg egy másik visszaemlékezés, melynek szerzője H.-ként írja alá a cikket. Ez a H. nevű egyén a forradalom idején erősen fiatal lehetett, ugyanis a felnőttek úgy beszélnek vele, mint egy gyermekkel. Nézzük, melyek a fontosabb állításai:

Lüders a Galgenberggről vezeti a csatát, mellette ott vannak százszok is	
(...) Am Galgenberg, an einer Stelle, die einen weiten Blick in das Thal gewährt, stand der russische Stab mit General Lüders und dem Schäßburger Stadtpfarrer Michael Schuler; von hier wurde die Schlacht geleitet.	(...) Az orosz vezérkar Lüders tábornokkal és Michael Schuler segesvári városi lelkésszel a Galgenbergen (Akasztófahegyen) állt, egy olyan helyen, ahonnan széles kilátás nyílt a völgyre; a csatát innen irányították.

Három oldalról támadják meg az oroszok a magyarokat	
(...) Ein Schäßburger Bürger (Messerschmied Folberth) hatten die Russischen Jäger einen Waldweg bis jenseits Weißkirch üblichen Wildpark geführt	(...) Egy segesvári polgár (Folberth késkovács) egy erdei ösvényen vezette az orosz vadászokat a Fehéregyháza mögötti vadasparkba,
ein Zeil der Kosaken war in weiten Bogen über Bun geritten,	egy kozák raj lovon széles ívben megkerülte Bunt,
die übrige Kavallerie und Infanterie rückte im Thale direkt auf Weiskirch los.	a lovasság és a gyalogság többi része a völgyben nyomult előre közvetlenül Fehéregyháza felé.
A rakétajelre induló támadás	
Auf ein Raketenzeichen begann der Angriff von allen Seiten und ein fürchterliches Gemetzel entschied die Schlacht binnen ganz kurzem. Was aus diesem Ring entkommen konnte, floh in der Richtung Gegen Kerestur, bis wohin die Russen die Verfolgung fortsetzten, erst spät in der Nacht, teilweise sogar erst am Morgen nach Schäßburg zurückkehrend.	Egy rakétajelre minden oldalról megindult a támadás, és rövid időn belül szörnyű mészárlás döntötte el a csatát. Akiknek sikerült kimenekülniük ebből a gyűrűből , azok Keresztúr irányába menekültek. Az oroszok folytatták üldözésüket, és csak késő éjjel, részint csak reggel tértek vissza Segesvárra.
Kaum mehr als 50 Gefangene wurden von den Russen in die Stadt escortiert; viele Ungarn sollen sich auf der Flucht in die Hallerischen Haferfelder Verborgen haben, doch spürten sie die Hunde, welche die Ulanen mit sich hatten (...)	Alig több mint 50 foglyot kísérték be a városba az oroszok; állítólag sok magyar menekülés közben a Hallerek zabföldjein rejtőzött el, de őket felkutatták az ulánusok kutyái (...)

Van itt több pontosítás is Schuller lelkészhez képest: míg Schuller csak azt mondja, hogy a kozákok és az ulánusok előrenyomulnak az orosz balszárnyról, hogy bekerítsék az ellensé-

get, addig H. szerint egy jóval átfogóbb elképzelést valósít meg Lüders:

- a magyar balszárny ellen orosz vadászok jönnek a másik, északnyugati orosz csoporttól: „*Egy segesvári polgár (Folberth késkovács) egy erdei ösvényen vezette az orosz vadászokat a Fehéregyháza mögötti vadasparkba*” (ahol Bem vezérkara volt);
- a magyar jobbszárnyat kozák lovasok támadják, feltehetően hátulról, mert útjuk során „széles ívet” írnak le („*egy kozák raj lovon széles ívben megkerülte Bunt*”);
- a lovasság és a gyalogság többi része pedig a völgyben közvetlenül Fehéregyháza felé nyomult előre (frontális orosz támadás).

Az a G. Schuller pap, akinek 1851-es leírását fennebb ismer tettük, és az itt említett Michael Schuller pap egy és ugyanazon személy, mivel a szerző pontos neve Michael G. Schuller. (Dr. Richard Schuller: *Geschichte Des Schässburger Gymnasiums*. Schässburg 1897, 11.)

1.4 Albert Reinhardt apjának csataelmondása (1999)

Most pedig nézzük egy másik, ezúttal tizenkét és fél éves fiú emlékeit, aki a segesvári Galgenbergről (Akasztófahegyről) követi a csatát ugyanúgy, mint Schuller pap és H.

A Heilbronnbán megjelenő *Schäßburger Nachrichten* (Segesvári Értesítő) 1999. december elsejei számában közli Albert Reinhardt (1880–1961) segesvári rendőrparancsnok frissen előkerült visszaemlékezéseit, amelyekben a szerző az apja és nagyanyja által a fehéregyházi csatáról elmondottakat (is) rögzíti.⁵

⁵ *Schäßburg vor 150 Jahren. Als die Kanonen donnerten – Familienerinnerungen an 1848/49, an Krieg und Bürgerkrieg – Was Albert Reinhardt von Vater und Großmüttern alles erfuhr.* (Segesvár 150 évvel ezelőtt. Amikor az ágyúk dörögtek – Családi emlékek 1848/49-ről, a háborúról és a polgárháborúról – amit Albert Reinhardt apjától és nagymamáitól hallott). *Schäßburger Nachrichten*, 1999. december 1., VI. évf., 12. szám, 23–25.

(...) Die Schlacht Selbst hielt die Bewohner der Stadt in Atem. Viele sahen ihrem Verlauf vom Galgenberge zu, wo der russische Stab unter General Lüders seinen Beobachtungsstand bezogen hatte. So auch mein Vater.	(...) Maga a csata izgalomban tartotta a város lakóit. <i>Sokan a Galgenbergről figyelték a csata lefolyását, ahol a Lüders tábornok vezette orosz vezérkar megfigyelőállása volt. Apám is ott volt.</i>
In den Vormittagsstunden hatten die Russen einen schweren Stand, denn es focht nur die Hälfte ihrer Armee. Die andere lagerte zwischen den „Hillen“, neben der Wenchbrücke, wo ein Angriff der Ungarn auch von Neumarkt her befürchtet wurde.	A reggeli órákban az oroszok bajban voltak, mert csak a hadseregük fele harcolt. A másik fele a „Hillen” (Dombok) között táborozott a venki híd mellett, mivel tartottak a magyarok támadásától Marosvásárhely irányából is.
Als aber Kosakenstreifen festgestellt hatten, dass die Straße nach Neumarkt bis weit in das Kleinkokeltal vom Feinde frei war, konnte auch die andere Hälfte der russischen Armee, welche durch die schon lange kämpfenden russischen Truppen durch hoch am Himmel aufsteigende leuchtende Raketen aufs Schlachtfeld gerufen wurde, eingreifen. Ebenfalls im Laufschrift erreichte sie das Kampfgelände.	De amikor a kozák járőrök megállapították, hogy a Marosvásárhely felé vezető út a Kis-Küküllő völgyéig tiszta az ellenségtől, a már régóta harcoló orosz csapatok által a csatatérre hívott <i>orosz hadsereg másik fele is közbeléphetett a magasba emelkedő világító rakéták jelzésére. Ők futva értek a csatatérre.</i>

A visszaemlékezés azóta könyv formában is megjelent, sajnos nem jutottam hozzá (Richard Ackner: *Pretz, Stadthauptmann und Schäßburger Original*. Lebenserinnerungen von Albert Reinhardt, Anekdoten von ihm und über ihn, Erinnerungen an ihn und an das Schäßburg von einst; zusammengestellt, mit weiteren Angaben zur Familiengeschichte versehen und durch ein besonderes Kapitel Reinhardt ergänzt. Neubrandenburg, Familiendruck, 2003).

Während ihre Kavallerie, durch die Auenwäldchen der Kokel vordringend, die rechte Flanke der ungarischen Armee fasste,	Míg lovasságuk a Küküllő ártéri erdőin keresztül előrenyomulva elfoglalta a magyar sereg jobbszárnyát,
griff ihre Infanterie, geführt von einigen ortskundigen Bürgern, die linke Feindflanke an und entschied in kurzer Zeit siegreich die Schlacht.	addig gyalogságuk néhány, a helyet ismerő polgár vezetésével megtámadta az ellenség balszárnyát, és rövid időn belül győztesen eldöntötte a csatát.
Nun wurden die Verwundeten in die Stadt gebracht, unter den Toren der Unteren Baiergasse auf Stroh gebettet, die Toten auf dem Schlachtfelde am 1. August begraben.	Most a sebesülteket bevitték a városba, szalmára fektetve az alsó Baiergasse kapuja alatt, a halottakat pedig augusztus 1-jén a csatatéren temették el.
(...) Die Vorgänge, die sich auf die Russenzeit, die Schlacht und den Besuch des Schlachtfeldes beziehen, wie ich sie hier schilderte, verdanke ich durchweg den Erzählungen der Großmutter und meines Vaters, der, ein lebhafter begabter Junge, überall dabei war und in seinem ausgezeichneten Gedächtnis alle Einzelheiten bis an sein Lebensende behielt.	(...) Az orosz időszakkal, a csatával és a csatatéren tett látogatással kapcsolatos eseményeket, ahogyan azokat itt leírtam, teljes egészében nagyanym és apám – aki élénk, tehetséges fiúként mindenhol jelen volt, és minden részletet élete végéig megőrzött kiváló emlékezetében – elbeszéléseinek köszönhetem.

Fontos dolgokat tudunk meg innen is:

- a segesvári szászok közül sokan a Lüders tábornok vezette orosz vezérkar megfigyelőállásáról nézték a csatát, köztük a szemtanú gyermek is. Ennek a helynek a neve Galgenberg, azaz Akasztófahegy, pontosan az a hely, ahonnan Schuller leírásában a szenet égető, Folberth nevű késkovács észreveszi a hirtelen megjelenő magyar sereget, és ahonnan H. szerint is Lüders a csatát vezeti;

- a venki hídnál táborozó, a Marosvásárhely irányából érkező magyar támadásra váró orosz csapatok is közbelépnek (ugyanúgy, mint H. leírásában), őket rakétajelzéssel rendelik át a fehéregyházi csatatérre. Futva érnek a csatatérre, azaz gyalogosok. Pár mondattal lejjebb elmondja, hogy ezeket helyiek vezették, és ők azok, akik eldöntik a csata sorsát;
- az orosz lovasság a Küküllő ártéri erdőin keresztül előnyomulva veri meg a magyar jobbszárnyat – Schuller leírásában ez annak a mozzanatnak felel meg, amely szerint az oroszok bekerítő hadművelettel döntik el a csatát, H. leírásában pedig annak, hogy *„egy kozák raj lovon széles ívben megkerülte Bunt”*.

(Közbevetés: hol volt a Galgenberg?)

Mivel Rosonczy Ildikó azt mondja, *„egyelőre nem találtam olyan Segesvár-térképet, amelyen fel lenne tüntetve a Galgenberg”* (Rosonczy 2013, 730, 69. láb.), sürgősen azonosítanunk kell a helyet.

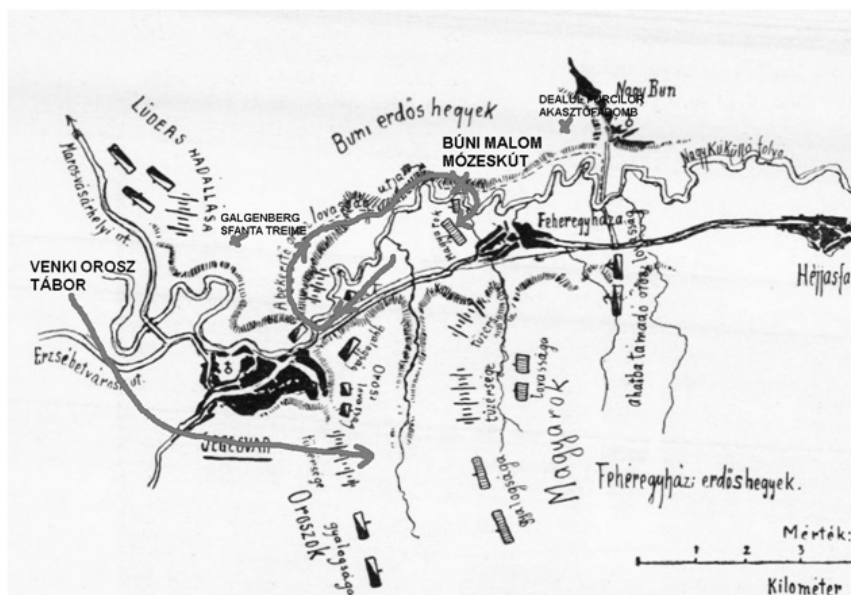
A Galgenberg a folyó jobb partján van, a mai vasútállomástól északra fekvő dombot nevezték így, mai neve Dealul Gării (Állomás dombja). Több helyről is megvan ezen azonosítás, ezek közül emeljünk ki egyet: a fehéregyházi Máthé Attila írja 1999-ben, hogy a Galgenberg a Villa Franka helyén volt (vendéglő a vasútállomástól északra levő hegy tetején): *„14 óra körül a vezérkarával a Galgenbergen (Villa Franka) posztoló Ligyersz – társaságában Michael Schuller segesvári pappal – kénytelen jobb szárnya lövészeit és lublini vadászeit friss erőkkal megtámogatni.”* (Máthé 1999/2018, 89.) Az 1999-es Villa Franka mai elnevezése Bella Vista, panzió és vendéglő van ott, nagyon jó kilátás nyílik onnan (felmentem meginni egy kávé, láttam). Ám a hegytető túlságosan is magasan, messze van a csatatértől, ezért Lüders minden bizonnyal a hegy egy alacsonyabb pontjáról nézi az eseménye-

ket. Ennek a helyét is pontosan tudjuk: a Neue Temesvarer Zeitung 1877. augusztus 15-ei számában megjelent titkosszolgálati csinálmányban („Hiteles tények Petőfi végéről a segesvári ütközetben, 1849. július 31-én”) van egy pontosítás: azt mondja a titkosszolga (aki Heydte szavait adja vissza sok helyen), hogy Lüders hadtestparancsnok a segesvári temetőben foglalt állást. (Dienes 1958, 318.) Ez tényleg így lehetett: a Galgenberg tetejére értelmetlen volt kimenni, mind a száz méter szintkülönbséget leküzdeni, mikor a hegy keleti oldalán, jóval lejjebb tökéletes kilátók vannak. Terepbejárásomkor kiderült, hogy a legjobb kilátás tényleg egy temető, a „Sfînta Treime” ortodox temető fölött található – innen vezette hát Lüders a csatát. **(Közbevetés vége)**

Albert Reinhardt ezen leírása két orosz csapatmozgásról beszél.

1.) Az *északnyugati*, venki orosz táborból gyalogosok jönnek át nehéz terepen, Segesvártól *délre*, hogy megtámadják a Bem által vezetett magyar balszárnyat. Rüstow porosz katonai író szerint a két orosz tábor között rossz volt az összeköttetés: „*Lüders hadteste keletre és északra állott Segesvártól, azon két úton, melyek Marosvásárhelyre s Udvarhelyre visznek. (...) A két tábor közötti összeköttetés nem volt kedvező: a közlekedésnek a hegyes, kevésbé járható területen, vagy kerüléssel a város szűk és zig-zugos utcáin kelle történnie.*” (Rüstow 1866, 325.) Később azt olvassuk, hogy Lüders, miután látja, hogy Marosvásárhely felől nem fenyeget veszély, az északnyugati, venki táborból a fehéregyházi oldalra „*még 2 zászlóaljat s egy ágyúüteget vont.*” (Rüstow 1866, 326.) Wilhelm Ramming 1850-es könyvében szintén azt állítja, hogy Lüders egy fél ágyúüteget és két gyalogos századot vitt át. (Ramming 1850, 533.)

A rossz közlekedés miatt lehetett szükség helyiekre, akik ismerték az utakat, és átvezették a venki hídtól (Segesvártól északnyugatra) a magyar balszárnyhoz (Segesvártól délkeletre) a két orosz zászlóaljat: minden bizonnyal gyalogosokat, ahogy Ramming is mondja, mert ők azok, akik a hegyes, kevésbé járható területen

1. ábra Az orosz támadás. Ilie Teșculă szerint a folyó bal partján oroszok elnyargalnak Segesvár irányába, majd később a Búni malomnál tűnnek fel. Ekkor a búni Akasztófadombon az orosz megfújja a trombitát, elkezdődik az általános támadás, az orosz dzsidások előjönnek az erdőből és a nádasból, a folyó jobb partjáról átgázolnak a balpartra. A segesvári Albert Reinhardt szerint a „Küküllő ártéri erdőin keresztül haladva” támadnak, H. szerint „egy kozák raj lovon széles ívben megkerülte Bunt”. Közben a venki táborból átvezényelt orosz gyalogosok a magyar balszárnyat támadják.
Alaptérkép: A segesvári csata térképe – Kozma Ferencz vázlatára után.
Vasárnapi Újság, 1897, 510.

egyáltalán át tudtak menni. Az nyilvánvalónak tűnik, hogy azért volt szükség éppen gyalogosokra, mert erdei környezetben kellett vívni a csatát, ahol a lovasok nem érvényesülnek.

Bejárván a terepet, azt láttam, hogy a venki hídtól tényleg át lehet menni gyalogosan (igaz, néhol mászva) a fehéregyházi csataterre oly módon, hogy délre kikerüljük Segesvárt.

Gyalókay Jenő e két gyalogos zászlóalj útja kapcsán először is megállapítja, hogy enélkül nem biztos, hogy a magyar balszárnyat le tudták volna győzni: „A döntő fordulat behatóbb vizs-

gálata arra a meggyőződésre késztet, hogy a Ramming említette segítségnek valóban meg kellett érkeznie, hogy az erdőben is az oroszok kerekedhessenek végképp felül.” (Gyaló kay 1932, 224.) Utána számításokat végez, hogy mennyi időbe telhetett átjönni e csapatoknak: *„Ekkor történhetett [15 órákor – S. A.], hogy az északi csoportból [Lüders – S. A.], magához rendelte az előbb már említett erősítést. Az a száguldó, aki a parancsot vitte, kb. 40 perc alatt elérhette Engelhardt tábornokot, a csapatok pedig 1¼–1½ óra alatt teheték meg ezt az utat, s így 5 és ¼6 óra között már rendeltetésük helyén lehettek.”* (Gyaló kay 1932, 225.)

Mi viszont Reinhardt alapján máris kijavíthatjuk Gyaló kayt: Lüders egy rakétával jelezte, hogy induljon a két zászlóalj gyalogos, azaz nem kellett várni arra, amíg egy futár átvitte a parancsot.

Ez a rakétajelzés semmilyen más leírásban nem szerepel, ám teljesen reális. Amíg a katonának annyira megszokott dolog lehet, hogy nem is emlékszik rá, ergo nem is említi, addig egy 12 éves gyermek retinájába egy ilyen mozzanat biztosan beleivódik, mivel pontosan mellette sütik el a rakétát (a Galgenbergen), és amúgy is egy nagyon látványos elem abban az időben. Azaz 16 órára már ott is volt a két gyalogos zászlóalj.

Ennek megtudásához pedig szükség volt egy szemtanú visszaemlékezésére, valamint egy tájbejárásra. Itt jegyzem meg, hogy Rosonczy Ildikó teljesen elveti e két gyalogos orosz zászlóalj részvételét a csatában, mondván, hogy rájuk nem is volt szükség: *„Összefoglalva a fentieket, valamennyi orosz és osztrák résztvevő tanúsága szerint csak tűzérési erősítés, mégpedig egy nehézüteg érkezett a csatátérre Engelhardt csapataitól, ennek is csak hat lövege vett részt az ütközetben.”* (Rosonczy 2013, 730.) Ez a megálapítás a fentiek fényében elhibázott.

2.) Reinhardt szerint az orosz jobbszárnyra jövő erősítések megérkezése után *„lovasságuk a Küküllő ártéri erdőin keresztül haladva megtámadta a magyar hadsereg jobbszárnyát”*. Mivel H. azt mondja, hogy *„egy kozák raj lovon széles ívben megkerülte Bunt”*, ez Reinhardtnál is azt kell jelentse, hogy a Küküllő jobb

partjának lévő ártéri erdők takarásában jutnak el az oroszok oda, hogy megtámadhassák a magyarokat.

Összefoglalva, a külső szemlélők igenis beszélnek a folyó jobb partjáról a fehéregyházi oldalra átjövő, a magyar jobbszárnyat hátulról megtámadó orosz lovasokról. És beszélnek a venki táborból érkező orosz vadászokról is, akiknek oroszlánrészük van abban, hogy a magyar balszárny is megfutamodik.

Hivatkozott irodalom

Baltag 2004

Gheorghe Baltag: *Sighișoara, Schassburg, Segesvár. Istoria Sighișoarei de la întemeierea orașului până la 1945*. Editura Nereamia Napocae, Cluj, 2004

Dienes 1958

Dienes András: *Petőfi a szabadságharcban*. (Irodalomtörténeti Könyvtár 3.) Budapest, 1958

Máthé 1999/2018

Máthé Attila: *Fehéregyháza története* (második, javított kiadás). Marosvásárhely, 2018

Ramming 1850

Wilhelm Ramming: *Der Feldzug in Ungarn und Siebenbürgen in Januar 1849*. Pesth, 1850

Rosonczy 2013

Rosonczy Ildikó: *A segesvári ütközet és Lüders orosz tábornok újraolvasott jelentései*. Hadtörténelmi Közlemények, 126. (2013) 3. 719–748.

Rüstow 1866

Wilhelm Rüstow: *Az 1848–1849-diki magyar hadjárat története* 2. Ford. Áldor Imre. Pest, 1866

Sârbu 2008

Ion Eugen Sârbu: *Boiu, aspecte de istorie modernă și contemporană*. ALT-SCHAESSBURG. Istorie. Patrimoniul. Municipiul Sighișoara, Muzeul de Istorie. 2008/1, 133-144, 135.

Sârbu 2010

Ion Eugen Sârbu: *Monografia localității Boiu*. Casa de Editura Mureș, Târgu Mureș, 2010, 57–58.

Szepessy Anna

A fejedelem

A várfalakon terpeszkedő vízköpőket még a fejedelem nagyapja készítette. Mindegyik más lényt formázott: oroszánt, sárkányt, kecskét vagy épp komikusan torz emberalakot. Úgy tartották, jelenlétük megvédi az építményt és a bentlakókat az ártó szellemtől.

A fejedelmet nem különösebben érdekelték az efféle babonák, ehelyett minden idejét a hatalma és a vagyona gyarapítására fordította. Újabb és újabb adókat vetett ki, követeket küldött lehetséges szövetségeseihez, riválisai ellen áskálódott. Mindkét gyermekét, amint járni tudtak, más nemesi udvarokba küldte, hogy tanuljanak, és minél előbb megfelelő házasságot kössenek, ezzel is növelve atyjuk befolyását.

A fejedelemasszony szobájában többnyire halotti csend honolt. Az ablakfülke előtt egy asztalon két gyertya égett, a falon feszület. Az úrnő naphosszat térdelt előtte, és imát mondott elvesztett gyermekei lelkéért: azokért, akiket eltemetett, és azokért, akik olyan messze járnak.

Egy napon lópatkók kopogása vert visszhangot a várfalak közt, és a fejedelem egyik tanácsosa kért bebocsátást az úrnőhöz, azt remélve, szövetségesre lel.

– A helyzet napról napra rosszabb, az emberek éheznek, a városban kitört a pestis. Te pedig, férjuram, újabb adót készülsz kivetni. Nem marad már senki, aki eleget tudna tenni követeléseidnek. A Jóistenre kérlek, hagyj fel ezzel az úttal! – könyörgött férjének a fejedelemasszony.

– Mit értesz te ehhez? – kérdezte a fejedelem indulatosan. Kitérta az ablakot, és kihajolt. Az udvar szinte üres volt, csak egy lovászfű lézengett az istállónál. – Az emberek meg fogják adni, ami jár nekem. Nem érdekel, mibe kerül nekik – mondta halkan, egy torz emberalakot formázó vízköpőre nézve.

– Még a jelentéktelen fülébe jutva is veszélyt jelent a meggon-
dolatlan suttogás – szólt váratlanul az úrnő. Távozni készült.

– Engem ne merészelj fenyegetni!

A fejedelemasszony nem válaszolt, csak elhagyta a termet.

Éjszaka hatalmas vihar dúlt, a várfalak szinte beleremegtek a mennydörgésbe. A termeket némely pillanatban nappali világossággal töltötte be a villámok fénye. A folyosókon durva kődarabok puffanása visszhangzott. A zaj percről percre hangosabb lett. A fejedelem kikelt ágyából, magára terítette köpenyét, és a szobában égő egyetlen gyertyát magasra emelve az ajtóhoz lépett. Kövek görgése és koccanása hallatszott, aztán valami olyan erővel csapódott az ajtónak, hogy az kettéhasadt. A fejedelem az örökért kiáltott, és hátrálni kezdett. Torz alakok léptek a szobába. Körbevették. Faragott arcukon mozdulatlan, kárörvendő vigyor. Ahogy megragadták, érezte a durva kő hidegét. Ordítását elnyomta a zuhogó eső, amikor a vízköpők kilökték az ablakon. Az egyikük utána vetette a jogarát, az is szétzúzódott a várfal alatti hegyes sziklákon.

SZEPESSY ANNA 2002-ben született a Felvidéken, Ajnácskőn. Jelenleg Prágában hallgat anglofón tanulmányokat. A művészet szeretete gyerekkorától az élete része. Évekig néptáncolt, zongorázott és énekelt. Egy írása 2020-ban kiemelt első helyezést ért el a Palóc Társaság a magyar kultúra napja tiszteletére meghirdetett pályázatán. 2023-án összesen felvételt nyert az Előretolt Helyőrség Íróakadémia képzésére.

- 3 **Böszörményi Zoltán:** Esőcsináló szeretnék lenni (vers)
- 5 **Viland Gabriella:** Sématerápia (próza)
- 8 **Varga Melinda:** Nyárelő; Azok a nyarak (versek)
- 9 **Tar Károly:** Curriculum mortalis (próza)
- 21 **Kovács Áron:** Erdély; Nagy (versek)
- 23 **Bene Zoltán:** Sötétd – Avatás (folytatásos regény)
- 44 **Papp Vera:** Az AI tudata (vers)
- 47 **Ivánovics Beatrix:** Egy újabb füstbement terv (próza)
- 51 **Saad Anna:** Táncoló lány; A sas; Íz (versek)
- 53 **Sz. Kárpáthy Kata:** Hosszú reggel (próza)
- 58 Fotómondó (2.) – **Székelyhidi Zsolt** és **Méhes Károly** versei
- 64 **Nagy Zopán:** Átjárások / Nyelvi, képi torzítások... (próza)
- 67 **Veres Piroska:** Az idő lelket ad a tárgynak (vers)
- 68 **Lajtos Nóra:** örökkévalÓ; Holtomiglan (versek)
- 71 **Ónody Éva:** „Bele kell bújni Kós Károly Varjúvárába” – Szűcs Endre építész emlékezete
- 79 **Pruzsinszky Sándor:** Lófüge – Andy Warhol esete a Solanas lánnyal (dráma)
- 106 A hónap alkotója: **Kiss László** – A hegyeink; Kispecások
kézikönyve
- 114 **Bene Zoltán:** Kiss László, Kissvilág, Kissbolygó
- 117 A rigófütty és a tömegközlekedés zaja – **Bene Zoltán**
beszélgetése **Kiss Lászlóval**
- 124 **Marafkó László:** Az elcsent ünnep (tárca)
- 126 **Szergej Pantsirev:** Haiku a legjobb macska halálára – Vihar Judit versfordításai
- 129 **Pusztai Ilona:** Egybeesés és szembenállás (Országút,
Képzőművészeti antológia – 2020–2022)
- 133 **Rimóczi László:** Káposztapálinka metafizikával a festői
Ernyicsén (Sarnyai Benedek: Elfeledték magukat)
- 137 **Juhász Kristóf:** Miféle erőt hordoztak e szelíd, fehér csuhás
férfiak? (Pálos olvasókönyv – irodalmi antológia)
- 142 **Szabó Réka:** Etűdök, morzejelek (Mán-Várhegyi Réka: Vázlat
valami máshoz)
- 146 **Végh Attila:** Ház, temető, erdő (Erős Kinga: Miniaturák)
- 148 **Hegyi Damján:** Egy teli meszesgödör. Hogy miért? Mindegy –
Alex Garland Civil War című filmje
- 151 **Sántha Attila:** Új román és szász források a segesvári/
fehéregyházi csatáról (esszé)
- 174 Debüt – **Szepessy Anna:** A fejedelem